

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЧЕРКАСЬКИЙ
ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

НУШ У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Частина 2

Фото із сайту: <https://cutt.ly/aZK4mZD>

**Черкаси
2023**

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»
Протокол № від червня 2023 року

Автори-упорядники:

Січкара Світлана, завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Архипова Валентина, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Рецензенти:

Чепурна Наталія Миколаївна – ректор КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доцент, кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України.

Лісова Наталія Іванівна – проректор із питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук.

НУШ у базовій середній освіті: мовно-літературна освітня галузь (Частина 2)/ [Січкара Світлана, Архипова Валентина]. – Черкаси, 2023. – 170 с.

Посібник містить матеріали, які допоможуть педагогам працювати за новими стандартами в закладах освіти. У ньому докладно й зрозуміло викладено вимоги Нової української школи щодо формування в учнів необхідних компетентностей відповідно до чинного Державного стандарту базової середньої освіти, схарактеризовано сучасні підходи, методи й ресурси, необхідні вчителю для підготовки і ефективного викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Для вчителів-предметників закладів освіти.

ЗМІСТ

Передмова	5
Державний стандарт базової середньої освіти: основні етапи впровадження. <i>Світлана Січкара, Валентина Архипова</i> , методисти лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»	6
ПЛОТУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКА МОВА	
Інноваційні форми роботи в методичному арсеналі сучасного вчителя мовно-літературної освітньої галузі. <i>Світлана Павлик, Жанна Шевченко</i> , учителі Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради	14
Із досвіду роботи викладання української мови в пілотних 6 класах: <i>Наталія Черненко</i> , учитель Черкаської гімназії №9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради	21
Із досвіду роботи викладання української мови в пілотних 6 класах: <i>Опанасенко Юлія</i> , учитель Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради	24
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	
Інноваційні форми роботи з української літератури. <i>Світлана Павлик, Жанна Шевченко</i> , учителі Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради	26
Із досвіду роботи викладання української літератури в пілотних 6 класах: <i>Маргарита Ратушина</i> , учитель Черкаської гімназії №9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради	30
Прийоми візуалізації на уроках словесності як важливі інструменти викладання предмета. <i>Віта Щепетна</i> , учитель Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	32
Із досвіду роботи викладання української літератури в пілотних 6 класах: <i>Юлія Опанасенко</i> , учитель Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій	37
ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА	
Інноваційні форми роботи з зарубіжної літератури. <i>Наталія Калашник</i> , учитель Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради	40
Із досвіду роботи викладання зарубіжної літератури в пілотних 6 класах: <i>Світлана Буряк</i> , учитель Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	43
Із досвіду роботи викладання зарубіжної літератури в пілотних 6 класах: <i>Тетяна Терещенко</i> , учитель Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій	48
ІНШОМОВНА ОСВІТА	
Використання автентичних документів – інструмент формування культурологічної компетенції на початковому етапі вивчення французької мови як другої іноземної. <i>Галина Савицька</i> , методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»	54
Цифровізація освіти: мобільні телефони та мобільні застосунки для підвищення ефективності уроків німецької мови в умовах Нової української школи. <i>Тетяна Дога</i> , учитель Черкаської гімназії №9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради	61
Реалізація культурологічного компонента навчання через використання інтерактивних завдань на уроках німецької мови. <i>Єлизавета Юр'єва</i> , учитель Золотоніської гімназії ім. С. Д. Скляренка Золотоніської міської ради	65
Реалізація культурологічного компонента навчання на уроках англійської мови в 6 класі нової української школи. Із досвіду роботи викладання англійської мови в пілотних 6 класах: <i>Оксани Авраменко, Надії Вертипорох, Майї Зуєвої, Людмили Лук'яченко, Вікторії Оверчук, Анни Педченко, Людмили Ярмоленко</i> , учителі Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	75
Додатки	82

ПЕРЕДМОВА

Зміни, що відбуваються в суспільстві, зумовили пошук нових освітніх концепцій, бо сучасні учні потребують не тільки ґрунтовних знань із предметів, а й високого рівня розвитку різних типів компетентностей. Сьогодні педагоги повинні формувати в школярів уміння здійснювати вибір, ефективно використовувати різні ресурси для дослідження проблем, комунікувати, ухвалювати виважені рішення. Майбутній спеціаліст повинен вміти вчитися упродовж життя, вільно застосовувати новітні технології, працювати в команді, оперативно знаходити необхідну інформацію й використовувати її для розв'язання важливих проблем.

Відтак, пріоритетним напрямом розвитку освіти стає компетентнісний підхід, який тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості учня й може бути реалізованим і перевіреном тільки під час виконання учнем певного комплексу дій. Учитель має застосовувати такі методи й прийоми, які сприятимуть формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь дитини, адже сучасний випускник школи – це конкурентноспроможна особистість, усебічно освічена, здатна знайти вихід із будь-якої ситуації та зважитися на відповідне рішення.

При цьому важливо також пам'ятати, що наразі учитель не є єдиним джерелом знань, а тому важливо навчити учнів опрацьовувати великі обсяги різноманітної інформації, уміти аналізувати її, визначати головне, адже основне завдання сучасної школи – навчити вчитися. Безперечно, учитель створює умови для самостійного набуття знань учнем, допомагає йому заглибитися в пізнання, але саме учень бере на себе відповідальність за результати власної навчальної діяльності.

Отже, освіта тепер має запит на формування самостійно думаючих, відповідальних, ініціативних і творчих особистостей. Тому найголовнішим у роботі педагога в сучасній школі є те, що запровадження нових підходів у практику викладання сприятиме формуванню вмінь учнів застосовувати набуті знання в життєвих ситуаціях. Сучасні вчителі мають усвідомити, що головним є не предмет, якого вони навчають, а особистість, яку вони формують.

Із огляду на сказане вище, важливою на часі є методична підтримка викладачів предметів кожної освітньої галузі, зокрема і мовно-літературної. Напрацьовані матеріали, запропоновані в посібнику, допоможуть педагогам осмислити нові стандарти освіти, усвідомити вимоги НУШ, опанувати основні засади Державного стандарту, і найголовніше – вибрати ті сучасні методи й ресурси, які сприятимуть ефективному викладанню предметів мовно-літературної освітньої галузі.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ

*У XXI столітті неграмотні не ті, хто
не вміє читати й писати, а ті, хто
не вміє вчитися, а ще – забувати те,
чого навчився, й перевчатися*

Елвін Тофлер

Сучасний світ вимагає необхідності формування творчо активної особистості зі здатністю ефективно й нестандартно розв'язувати нові життєві проблеми. Виховання творчого ставлення до справи є одним із найскладніших і водночас найцікавих завдань сучасної освіти.

Очевидним є той факт, що традиційних підходів недостатньо. Необхідно заповнити нинішній освітній процес сучасним змістом, принципами, методичними ідеями, орієнтованими на розвиток творчої спрямованості, ініціативи, інтересу, натхнення.

Підтримкою реформи Нової української школи стало затвердження Кабінетом Міністрів України Державного стандарту базової середньої освіти (постанова від 30.09.2020 № 898). Стандарт став продовженням ідеї компетентнісного підходу в освіті й інших реформаторських засад та важливим документом у тріаді державних стандартів, що мають бути ухвалені у межах реформи загальної середньої освіти. Наступним кроком стане розроблення та затвердження стандарту профільної середньої освіти, за яким навчатимуться учні 10–12 класів.

Доречно зауважити, що новий Державний стандарт базової середньої освіти відрізняється від попередніх стандартів декількома аспектами:

1. Надання більшої академічної свободи закладам освіти та вчителю.
2. Вироблення цілісного бачення навчального поступу дитини від 1 до 9 класу.
3. Введено поняття «медіа».
4. В основу стандарту покладено компетентнісний підхід.

Зокрема важливо зупинитися на понятті «академічна свобода», яка означає свободу педагогічного працівника під час викладання, свободу від втручання в педагогічну діяльність, а також вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають модельній програмі.

«Академічна свобода — це самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової, інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом», – зазначено у Законі «Про освіту» від 05.09.2017 N 2145-VIII. Академічна свобода реалізується також з урахуванням обмежень, встановлених законом.

До академічних свобод можна віднести три основні:

Свобода досліджень. Дослідник має право вільно обирати напрями і методологію власних наукових пошуків, включно із суперечливими або непопулярними поглядами, порушувати будь-які проблеми, здійснювати широку апробацію здобутих результатів наукових розвідок. При цьому він може вимагати від керівництва реалізації політики інтелектуального розвитку, належного і кваліфікованого управління. Академічна свобода не усуває обов'язку проводити дослідницьку діяльність на основі добросовісного пошуку істини.

Свобода викладання. Учитель вільний від інституційної цензури, може мати власну думку, незалежну від установи або системи, в яких він працює, має право брати участь у професійних або академічних органах. Викладач самостійно визначає, як саме читати лекцію, практичне чи іншого типу заняття, та, не зазнаючи обмежень, обирає навчальні матеріали, методи, формати викладу. Водночас принципи академічної свободи не заперечують підзвітності викладачів навчальним закладам.

Свобода навчіння (отримання знання). Здобувач освіти має право отримувати знання відповідно до своїх потреб та інтелектуальних запитів, обирати навчальний курс, форми навчання та позанавчальних занять. Він може висловлювати власну думку в ході занять.

Користування академічною свободою покладає відповідальність на всіх учасників освітніх і науково-дослідницьких програм. Учителі, наділені свободою творчості в організації уроків, можуть розробляти власні освітні програми, обирати напрям досягнення навчальних результатів з огляду на потреби й таланти учнів. Умови для академічних свобод педагогічних працівників має створити керівник закладу освіти.

Не менш важливим аспектом реформ нині є медіаосвіта, інтегрована в усі освітні галузі і відповідає вимогам Державного стандарту базової середньої освіти.

Сьогодні у школах і позашкільних закладах діє чимала кількість факультативів і гуртків з медіаосвіти: «Основи медіаграмотності», «Сходинки до медіаграмотності» (початкові класи), «Медіакультура особистості», «Медіаграмотність», «Медіаосвіта та медіаграмотність», «Основи журналістики» тощо. Більшість педагогів вважає, що медіаосвіта школярів має бути обов'язковою або інтегрованою у шкільні дисципліни. Це підтверджує опитування освітян, які використовують елементи медіаосвіти під час більшості занять. Таке активне залучення різних видів медіа допомагає робити освітній процес сучасним і цікавішим для учнів.

Форми та способи вираження медіа постійно розвиваються, отже, навички медійної та інформаційної грамотності учнів також повинні безперервно удосконалюватися, адже набути їх швидко неможливо, а завдання вчителя допомогти учням їх формувати і розвивати.

Що активніше учні застосовуватимуть вказані навички у сфері медійної та інформаційної грамотності, то глибшим буде їхнє розуміння структур та

змісту медіа. Формування медіаімунітету сучасного школяра має стати одним із пріоритетних завдань дидактики й методики, оскільки в реаліях сьогодення школа й суспільство мають створити максимально сприятливі умови для становлення особистості учня, за яким майбутнє своє, країни й планети. Така особистість має бути медійно зрілою. А для цього учитель у межах освітнього простору повинен запропонувати учневі такий медіапродукт, що буде здатний конкурувати з тим, що деформує систему цінностей, шкодить розвитку критичного мислення, націленості на перспективу молодого покоління.

В умовах реформування освіти надважливим є впровадження інтегрованого навчання в усіх освітніх галузях, зокрема й мовно-літературної. Нормативним підґрунтям для цього є такі документи:

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.)
- Концепція «Нова українська школа» (2016 р.)
- Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.)
- Базовий навчальний план
- Типова освітня програма (2021 р.)
- Модельні навчальні програми (2021 р.)

Як відомо, Концепція «Нова українська школа» визначає «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві». А стрижневим принципом оновлення змісту й методів навчання є інтеграція.

В основу Стандарту базової середньої освіти покладено можливість реалізації освітніх галузей різними шляхами (через різні навчальні предмети та інтегровані курси). Інтеграція різних освітніх галузей може здійснюватися на підставі Базового навчального плану й відображається в освітніх програмах та освітній програмі закладу, яку ухвалює педагогічна рада, розподіливши навчальні години між учителями. Якщо словесники школи оберуть варіант інтеграції, наприклад, української і зарубіжної літератур, то кількість годин кожного із цих предметів не зменшиться, а може навіть і збільшуватися за рахунок перерозподілу годин між галузями.

Нинішнє реформування освіти – це поєднання існуючого педагогічного досвіду з новими тенденціями та запитамі, обумовленими модернізацією змісту та завдань освіти. І тому сьогодні здійснюється переосмислення основних педагогічних ідей та стратегій з точки зору компетентнісного підходу в освіті. Роль школи сьогодні – підготувати дітей до життя, навчити їх критично мислити, аналізувати, опрацьовувати ті обсяги інформації, які вони отримують звідусіль, та вибирати необхідне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. І саме компетентнісне навчання спрямоване на роботу з інформацією та опанування учнями компетентностей, умінь і навичок, які допомагають їм бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці.

Сучасний заклад освіти має дати дитині вміння застосувати набутий досвід, умінь вчитися та успішно діяти в різних галузях через роботу в команді. А завдання компетентнісного підходу до навчання і виховання полягає

в тому, щоб підготувати дитину до життя через розвиток її творчих та інтелектуальних здібностей. Але найголовнішою метою є практичне застосування набутих знань та досвіду.

Досягнення цих цілей забезпечується шляхом формування в здобувачів освіти ключових компетентностей, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти, та реалізуються вимогами й очікуваними результатами навчання Модельних навчальних програм.

Реєстр та короткий огляд змісту модельних навчальних програм пропонуємо нижче.

ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:

- «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.).
- «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.).

У чинних модельних навчальних програмах, що затверджені наказом МОН №795, визначено орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета та види навчальної діяльності учнів.

Зазначені модельні навчальні програми з української мови побудовані на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання рідної мови. У пояснювальній записці програми авторського колективу Заболотного О. В., Заболотного В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попової Т. Д. акцентовано увагу на врахуванні аксіологічного й інтегративного підходів. У чинній модельній навчальній програмі Голуб Н. Б., Горошкіної О. М. крім традиційних принципів доступності, систематичності, послідовності, використано сучасні принципи світоглядності, інструментальності, соціалізації, культуровідповідності. Програмами чітко визначено мету навчання української мови – формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості, при цьому враховано принцип наступності й передбачено вимоги до обов'язкових результатів навчання, що співвідносяться з Державним стандартом базової середньої освіти.

У вищезгаданих модельних програмах дефініція завдань вивчення української мови фокусується навколо виховання у школярів ціннісного ставлення до української мови й потреби свідомо пізнавати її, умінь активно послуговуватися розмаїтими засобами української мови, удосконалювати культуру мовлення, мовне чуття тощо.

У програмі авторів Голуб Н. Б. та Горошкіної О. М. для 6 класу запропоновано послідовне й системне вивчення граматики української мови, складниками якої є розділи «Будова слова», «Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис», дещо змінено і концепцію повторення засвоєного учнями в початкових класах й реалізацію принципу наступності. На початку 6 класу, а

також і 5 класу немає загального повторення, воно є супровідним до певних тем, тому подібне систематичне супровідне повторення стане невід'ємним складником процесу вивчення української мови.

У модельній програмі авторів Заболотного О. В., Заболотного В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попової Т. Д. запропоновано цікаві види діяльності для учнів, зокрема підготовка для соціальних мереж аудіо- чи відеорекомендацій (відеоролик, слайди, постер) про поширені лексичні помилки, виконання проєкту (наприклад, складання рекламного тексту з метою правильного використання слів, урізноманітнення свого мовлення).

Як бачимо, чинні модельні навчальні програми з української мови дещо змінюють традиційне вивчення мови в закладах освіти.

ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

• **«Українська література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Архипова В. П., Січкара С. І., Шило С. Б.).

Програма реалізує головну мету вивчення української літератури у 5-6 класах: розвиток і формування грамотного, естетично розвинутого і творчого читача з гуманістичним світоглядом, який володіє українською мовою, читає інформаційні та художні тексти для духовного, культурного та національного самовираження, для збагачення емоційного досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтирів і ставлень.

• **«Українська література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.).

Особлива увага в програмі зосереджена на розвитку вміння «читати з розумінням», що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, вміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу.

• **«Українська література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Качак Т. Б., Кизилова В. В., Пахаренко В. І., Дячок С. О., Овдійчук Л. М., Слижук О. А., Макаренко В. М., Тригуб І. А.).

Автори програми визначають мету вивчення української літератури для учнів адаптаційного циклу, а саме:

- ✓ розвиток компетентних учнів-читачів, прилучення їх до високохудожніх надбань класичної та сучасної української літератури;
- ✓ розвиток художнього сприйняття навколишнього світу, осмислення конкретно-історичного та загальнолюдського значення зображеного письменником;
- ✓ розширення культурно-пізнавальних інтересів; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків;

- ✓ сприяння всебічному розвитку і творчій самореалізації в сучасному світі; виховання національно свідомих громадян України;
- ✓ формування гуманістичного світогляду, національних і загальнолюдських цінностей.

• **«Зарубіжна література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.).

Основною концепцією програми є вивчення зарубіжної літератури не лише з метою набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні жанри та стилі. Вивчення зарубіжної літератури покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красивого письменства.

• **«Зарубіжна література. 5-9 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.).

Автори програми вбачають головну мету вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти у тому, щоб прилучити учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формувати компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій) на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту.

• **«Зарубіжна література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є. В.).

На думку автора, основним чинником щодо вивчення зарубіжної літератури для адаптаційного циклу є забезпечення переходу учнів на новий, складніший рівень осмислення художніх творів, ознайомлення їх з низкою творів, які належать до літературного канону зарубіжної літератури і водночас збереження та розвиток інтересу до читання, що був закладений в початковій школі. Для цього матеріал предмета «Зарубіжна література» згруповано за жанрово-тематичним принципом, запропоновано вивчення елементів теорії літератури, уведено поняття «зарубіжної літератури», звернено увагу на відмінності між давньою та сучасною літературою тощо.

• **«Зарубіжна література. 5-6 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білоskalенко Н. І., Снегірьова В. В., Фідкевич О. Л.)

Програма передбачає загальну мету навчання, основним завданням якої є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають, слухають, аналізують та інтерпретують тексти класичної та сучасної світової літератури та медіатексти для духовного, культурного, національного самовираження та міжкультурного діалогу; для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

ІНТЕГРОВАНІ КУРСИ:

- **«Інтегрований мовно-літературний курс** (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Новосьолова В.І., Терещенко В.М., Романенко Ю.О., Блажко М.Б., Ткач П.Б., Панченков А.О., Волошенюк О.В.).

Згідно з означеною модельною навчальною програмою, метою навчання є розвиток компетентних мовців і читачів, які демонструють комунікативну вправність, читацьку та мовленнєву спроможність, мовну й літературну обізнаність, здатні застосувати навчальні здобутки в життєвих ситуаціях, виявляючи ціннісне ставлення до слова, особистості, родини, суспільства, України, світу.

- **«Інтегрований курс літератур** (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Тригуб І. А.).

Основною метою вивчення інтегрованого курсу літератур є розвиток компетентних учнів-читачів, долучення їх до високохудожніх надбань української та зарубіжної літератур, формування усвідомлення української літератури як невід'ємного складника світової художньої культури, осмислення національної своєрідності та загальнолюдської цінності включених до інтегрованого курсу художніх творів, розвиток художнього сприйняття навколишнього світу, осмислення конкретно-історичного та загальнолюдського значення зображеного письменником, розширення культурно-пізнавальних інтересів, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків, сприяння всебічному розвитку і творчій самореалізації в сучасному світі, виховання національно свідомих громадян, формування гуманістичного світогляду, національних і загальнолюдських цінностей.

Очевидно, що модельні програми пропонують модель реалізації певного предмета або курсу, задають універсальну рамку, яку вчитель може використати, створюючи власну навчальну програму. Жодна модельна програма не містить розподілу годин на вивчення окремих тем чи розділів, а лише пропонує орієнтовну рамку. Те саме стосується і очікуваних результатів та видів діяльності. Тобто вчителю в будь-якому разі потрібно робити вибір, діяти творчо і вільно.

Модельна навчальна програма в НУШ – це путівник, який прокладає шлях до реалізації вимог Держстандарту, і тому на зміну узвичаєному словосполученню «виконання програми», має бути вислів «використання програми» для досягнення мети базової освіти, визначеної Держстандартом: розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. Тому для успішної реалізації модельної навчальної програми потрібна конкретизована для потреб певного вчителя та його учнів навчальна програма, яку розробляють і затверджують заклади освіти.

Отже, нові програми Нової української школи для 6 класу створено, підручники відповідно до цих програм написано та грифовано. Учитель має академічну свободу, тож вибір – за ним.

ПІЛОТУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Інноваційні форми роботи в методичному арсеналі сучасного вчителя мовно-літературної освітньої галузі

(із досвіду роботи вчителів пілотних класів Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради)

І. Навчально-методичне забезпечення мовно-літературної освітньої галузі в 6 пілотному класі НУШ

Планування у Навчально-виховному комплексі «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради з мовно-літературної освітньої галузі здійснювали педагоги – Павлик Світлана Дем'янівна, Шевченко Жанна Володимирівна, учителі української мови та літератури.

Навчальним планом закладу на вивчення предмета українська мова мовно-літературної освітньої галузі передбачено 4 години.

Педагогами школи була здійснена апробація навчального посібника «Українська мова. 6 клас» (авт. Заболотний О.В., Заболотний В.В., Попова Т.Д.) для закладів загальної середньої освіти, які беруть участь в інноваційному освітньому проєкті всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» у 2022/2023 навчальному році і Модельної навчальної програми «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.), яка ґрунтується на засадах цінностей українського народу, особистісно орієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного підходів.

Структура: «Очікувані результати», «Зміст навчального предмета», «Види навчальної діяльності».

Мета: формування компетентного мовця, національно свідомої духовно багатой мовної особистості.

Пріоритет викладання предмета – плекання української ідентичності, оскільки мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу її вивчення покласти принцип народності, щоб прищепити любов до мови, слова через використання всіх видів і жанрів народної творчості, засвоєння учнями народного мовленнєвого етикету.

Особливості: для зручності виокремлено види діяльності, які мають здійснюватися на традиційних уроках розвитку мовлення.

Працюючи за підручником О. Заболотного, ми, учителі української мови, отримали велике задоволення, адже в посібнику доступно і компактно викладено теоретичний матеріал, дуже багато різних вправ і завдань (завдання

підвищеної складності, з розвитку мовлення, з елементами дослідження, конкурсного характеру, завдання для роботи з додатковими джерелами).

Цікавими для учнів стали такі рубрики підручника, як: «Ситуація», «Пригадаймо», «Зверніть увагу», «Чому так?», «Попрацюйте в парах», «Готуємося до тематичного оцінювання». Особливою є рубрика «Проект». Діти об'єднуються у групи, готують різні цікаві завдання, а потім презентують їх. Зазвичай, такі проекти проводяться в кінці вивчення теми чи розділу. Вважаємо, що в умовах дистанційного навчання можна скоригувати окремі завдання для індивідуальної роботи, щоб протягом онлайн-зустрічі кожен міг представити свій виступ. Тому вбачаємо доцільність у тому, щоб ще на початку роботи ознайомити учнів із завданнями, щоб діти мали можливість добре підготуватися до презентації проекту.

Крім вправ із підручника, використовуємо й інші види завдань. Наприклад, різноманітні диктанти: словникові, пояснювальні, вибіркові, розподільні, творчі, самодиктанти. Наприклад, «Німий» диктант доречний при повторенні орфоепічних тем, а також з метою активізації діяльності учнів на уроці. Учитель демонструє ілюстрації, на яких зображені різноманітні предмети, відомі особистості тощо. Учні записують побачене.

Часто працюємо на уроках над написанням творів і переказів. Це сприяє оволодінню учнями такими видами мовленнєвої діяльності, як слухання і читання, виробляє навички побудови самостійного висловлювання і творчості. А вчителеві такі види роботи допомагають перевірити якість засвоєння учнями програмового матеріалу та рівень розвитку розумових здібностей особистості та творчого оволодіння знаннями, навичками, вміннями.

У своїй роботі використовуємо мовознавчі хвилинки: орфоепічні, термінологічні, фонетичні, фразеологічні, хвилинки епітетів; складання таблиць, схем, роботу з підручником та словниками.

Також пропонуємо деякі рубрики. Наприклад, «Народна мудрість». Беручи за основу жанр усної народної творчості, ми формулюємо певні завдання. Наприклад:

1. Із поданих приказок і прислів'їв випишіть числівники. Визначте відмінок кожного з них. Поясніть значення влучних висловів.

2. Із поданих приказок і прислів'їв випишіть займенники. Визначте розряд і граматичні ознаки кожного з них.

Виконуючи такі завдання, учні збагачують мову, працюють над її образністю та яскравістю.

Головна мета НУШ – створити школу, у якій буде комфортно вчитись і яка дасть учням не лише знання, а й практичні навички застосування знань у повсякденному житті, навчить критично мислити, проводити власні експерименти та вільно висловлювати свою думку. Учні повинні вміти працювати з джерелами, щоб отримати набір знань, навичок та цінностей, який визначає спроможність людини існувати у суспільстві, вести подальше навчання та професійну діяльність. Але вважаємо за доцільне в 6 класі все ж

подавати учням деяку інформацію. Тому ввели рубрику «Чи знали ви, що...» Саме формулювання не принижує гідності дитини, вказуючи на можливість того, що вона має певну інформацію із запропонованої теми. Такі рубрики спонукають дітей до роздумів або пошуків нової чи більш детальної інформації про прочитане.

II. Ігрові освітні технології – шлях до формування життєвих компетентностей учнів НУШ.

*Якщо ми сьогодні навчатимемо
дітей так, як вчили вчора, ми
вкрадемо у них завтра.*

Джон Дьюї

Перед сучасними загальноосвітніми навчальними закладами постають завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати власний шлях у житті, зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення та саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності.

Елементи життєвої компетентності (знання, уміння та навички, життєвий досвід, фізичний потенціал, задатки та здібності, риси характеру, креативність та інтелект, духовність особистості) дозволяють дитині розв'язувати конкретні завдання та проблеми, що ставить перед нею життя. Життєву компетентність, як особистісну властивість людини, можна розвивати та вдосконалювати.

Свою діяльність спрямовуємо на пошук шляхів «навчати навчатися», розвиток життєвих компетентностей для досягнення успіху, реалізацію проблемно-пошукової, дослідницької роботи учнів, формування творчої особистості, адаптацію дитини до умов сучасного життя, підвищення позитивної мотивації учнів до навчання. Нами були створені вправи, які занурюють дітей в життєві ситуації, надають їм можливість знаходити шляхи розв'язання проблеми, спонукають до конкретних дій. Завдання є діяльними, моделюють практичну, життєву ситуацію, побудовані на цікавому для учнів матеріалі.

Ігрові форми роботи вважаємо однією з найефективніших технік для організації цікавого та продуктивного процесу навчання в 5-6 класах НУШ.

Тому й упроваджуємо цілий спектр лінгвістичних ігор, таких як: кросворд, вікторина, аукціон, мовний конкурс, лінгвістична загадка, лінгвістична задача, «Сходи», «Перехрестя», ребус, «Ти – редактор», «Спіймай помилку», «Вірю – не вірю», «Мовна дуель», «Хто швидше», «Лінгвоестафета», «Ти – учитель», «Втрачена інформація», «Допиши прислів'я», «Четверте зайве», рольова гра «Плюс-мінус», «Знайди помилку», «Третє зайве», «Антисуржик», «Знайди пару», «Павутинка»...

«Рекламна пауза» – ще один ефективний спосіб поєднання приємного і корисного. Учням пропонуються тексти реклам, що звучать у теле- та радіоефірі, для виконання завдання: знайти помилку та виправити її.

Кросвордний акродиктант – це завдання зворотної дії, тому що перші (другі, треті) літери слів-відповідей утворюють ключове слово-відповідь. Учитель диктує лексичне значення слова або ж пропонує певне завдання. Учні записують лише відповідь.

Щоб навчати підлітків XXI століття, учитель має бути «в тренді». «Як зробити урок змістовним, цікавим та насиченим? Як встигнути у короткий термін викласти великий обсяг навчального матеріалу?» Нарешті відповідь знайшлася! ВІЗУАЛІЗАЦІЯ!

Візуалізація навчальної інформації – це набір графічних елементів і зв'язків між ними, який використовується для передачі знань від експерта до людини або групи людей, що розкриває причини і цілі цих зв'язків в контексті переданого знання.

Сучасні діти краще сприймають образи, ніж слова, тому навчальна інформація у малюнках, схемах, у формі відеороликів, інфографіки діє ефективніше. Для креативного вчителя – це творчість, відхід від буденності. Для сучасних учнів – це розвиток критичного мислення, зорового сприйняття, візуальної грамотності та культури. Тому на уроках української мови пропонуємо використовувати інфографіку.

Інфографіка — це діаграми, схеми, графіки, карти, які можна знайти для використання на онлайн-сервісах: Visual.Ly, Easel.Ly, Piktochart, Infogr.am, ThingLink.

Через зорові образи прагнемо розвивати творчість учнів, емоційний інтелект, образність. Вправа «У зоопарку» пропонує учням створити словесний опис на основі зорових образів. «Емодзі» – мова піктограм і смайлів. Саме через ці символи висловити свої почуття та емоції пропонує вправа «Мова цифрової епохи». Вправа «Художник-редактор» привертає увагу учнів до кольорів із мовного та зорового ракурсів. У кольоровій грі «Асоціації» учням запропоновано розпізнати кольори за асоціаціями. Спробувати дібрати до ключових слів колір, щоб розбудити своє поетичне натхнення, пропонується у вправі «Дотик до душі».

Працюючи з кольорами, намагаємось розвивати емоційний інтелект учнів. Так, у вправі «Кінострічка видінь» учні отримують завдання до запропонованих слів дібрати влучні епітети із кольорово-настроєвої підказки.

Візуальним поданням списку категорій є хмара слів. Зазвичай вона використовується для опису ключових слів (тегів) на вебсайтах або для представлення неформатованого тексту. Ми пропонуємо учням роботу з хмарами слів, щоб зацікавити їх темою, а також для розвитку уваги та спостережливості. Нами були розроблені такі вправи: хмари слів «Фемінітиви» і «Звернення до однокласників», гра «Я – найкращий редактор на планеті». У подальшій роботі залучаємо і самих учнів до створення таких хмар слів.

На уроках української мови ми повинні постійно розвивати пам'ять, фантазію і уяву учнів. Тому завдання до окремих вправ мають такий ігровий зміст:

1. Уявіть, що ви потрапили в минуле машиною часу і побували в Запорізькій Січі.

2. Уявіть себе археологами. Ви знайшли рукопис, на якому час залишив свої відбитки: деякі слова зникли.

3. Уявіть себе дегустаторами. Приправте продукти харчування оригінальними епітетами, добираючи потрібні слова з довідки.

Граючись, дитина краще сприймає, осмислює і запам'ятовує навчальний матеріал. Використання дидактичних ігор під час навчання допомагає вирішувати проблему лексичного значення слова і є засобом розвитку логічного мислення, що забезпечить успішне засвоєння навчального матеріалу в старших класах.

III. Скарбничка цікавих сайтів (на допомогу вчителю під час дистанційного навчання).

Дистанційне навчання внесло свої корективи до методики викладання предмета. Тому педагоги у своїй роботі все активніше використовують мобільні додатки, сайти із вправами, освітні платформи, щоб створити атмосферу зацікавленості кожного школяра в результатах роботи всього класу й урізноманітнити види діяльності на уроці.

Пропонуємо вам із досвіду роботи кілька сайтів, що допоможуть учителю залишатись на висоті за будь-яких обставин і не втрачати професіоналізм і творчість.

Мобільний додаток «Мова – ДНК нації» (<https://ukr-mova.in.ua/>) допомагає учням полегшити засвоєння правил правопису, вивчити наголоси у словах, фразеологізми та їхнє значення, а також спрощує боротьбу з калькою і русизмами. До речі, у додатку, крім теоретичної, є і практична частина – вправи на засвоєння матеріалу.

Використовуючи дотепні, часом жартівливі картинки, можна ознайомити учнів із окремими орфограмами, пунктограмами, з лексикою, граматикою, стилістикою. Візуалізація допомагає школярам не лише вчитись граючи, а й краще запам'ятовувати матеріал.

Сайт «Тренажер з правопису української мови» (<https://webpen.com.ua/>) слугує для вивчення, закріплення та самоперевірки розділу «Орфографія». Велика кількість завдань допомагають з'ясувати рівень опанування теми. Якщо виникають сумніви щодо правильного варіанта відповіді, можна натиснути кнопку «Підказка», де одразу подається відповідне правило. Кількість спроб необмежена. Крім того, постійно додаються нові завдання. Також на сайті можна знайти вправи за книжкою Бориса Антоненка-Давидовича «Як ми говоримо».

Освітня платформа <https://learning.ua>, де процес навчання відбувається за сценарієм дітей, а результат перевершує сподівання батьків, є улюбленою і серед учнів, і серед батьків. Всі завдання мають ігрову форму, що стимулює уяву та збільшує інтерес до вивчення рідної мови. Найцікавіші вправи, які найбільше сподобалися учням: «Знайди пару та помандруй», «Міста України».

Ігри до розділу «Лексикологія. Фразеологія»: «Зачароване власне українське слово», «У пошуках фразеологізмів».

Ігри до розділу «Іменник»: «Розкладаємо подушки», «Перетворення», «Динозаври», «Складаємо закляття», «Наукове шоу», «Атлас світу», «Космічний словничок».

Ігри до розділу «Прикметник»: «Танцюють всі», «Правильний шлях».

Ігри до розділу «Числівник»: «Математичне лото», «Летимо в космос», «Піратські мандри».

Онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи, <https://learningapps.org/>, використовуємо його можливості під час роботи з інтерактивною дошкою або пропонуємо учням для виконання індивідуально.

Працюючи з сервісом <https://learningapps.org/>, ми використовуємо на своїх уроках готові ресурси, а також розробили самостійно схожі вправи (на вибір, розподіл, послідовність, заповнення пропусків): «Знайди пару», «Класифікуй», «Допиши речення», «Встав пропущені слова», «Скачки», «Перший мільйон» та багато інших.

Онлайн-сервіс <https://www.classstime.com/> використовуємо у своїй роботі для миттєвих тестів як під час уроку, так і для домашніх завдань. Тести допомагають зрозуміти рівень оволодіння учнями вивченого матеріалу. Використовуємо як готові тести, так і розроблені нами самостійно. Залежно від класу, складності теми та мети перевірки використовуємо тести з однією відповіддю або кількома, завдання на відповідність, тести з відкритою формою для відповідей. Формулюючи запитання, використовуємо не лише текстовий формат, а й завантажуюмо фото або відео. Часто використовуємо тести, обмежуючи їх виконання учнями у часі. Таким чином поступово готуємо школярів до формату ЗНО. Актуальними є тести Classtime, оскільки використання їх допомагає учням при виконанні дотримуватися академічної доброчесності.

Командні ігри – проєкт, що дає учням ціль, яку вони можуть досягнути лише разом. За допомогою проєктора вчитель показує анімовану історію, розвиток якої залежить від правильних відповідей усього класу. Чим більше правильних відповідей, тим далі гра прогресує. Таким чином здійснюється командна робота, яка ще більше згуртовує дітей, розвиває колективне мислення, а також дозволяє учасникам проєкту згуртуватися заради досягнення однієї мети, або ж навпаки, взяти участь у конкурентній боротьбі і відчути суперницький дух.

Онлайн-сервіс <https://wordwall.net/> – простий спосіб створити власні навчальні ресурси. Це багатофункціональний інструмент для створення як інтерактивних, так і друкованих матеріалів. Інтерактивні вправи відтворюються на будь-якому пристрої, що має доступ до інтернету: на комп'ютері, планшеті, телефоні або інтерактивній дошці.

Сервіс має багато шаблонів, за допомогою яких можна створити дидактичні ігри. Алгоритм роботи приблизно такий же, як і в LearningApps.

Пропонуємо добірку вправ, завдань, ігор, розроблених нами для використання під час уроків української мови. Сподіваємось, що такі види робіт урізноманітнять освітній процес і зацікавлять учнів. Вправи, завдання та ігри сформовано тематично відповідно до розділів підручника (додаток 1).

Уже другий рік поспіль **Черкаська гімназія №9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради** є учасником інноваційного освітнього процесу з впровадження нових стандартів освіти. Пілотування в закладі здійснювала *Черненко Наталія*, учитель української мови та літератури.

Педагогом гімназії була здійснена апробація навчального посібника «Українська мова.6 клас» (авт. Н. Голуб, О. Горошкіна) відповідно до модельної навчальної програми «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.).

Підручник розглядає кожну мовну тему, спираючись на соціокультурну лінію, має цікаві слова дня, які допомагають збагачувати мовлення учнів. Матеріал параграфів подано через яскраві схеми та таблиці. Підручник орієнтований на використання сучасних підходів до вивчення мови, має логічну структуру, дозволяє зручно здійснювати пошук потрібної інформації, надає можливість використовувати різнорівневі завдань для учнів, містить теми, які є актуальними та цікавими для них, оскільки вчать розуміти та вживати мову в багатоманітних мовних ситуаціях. Але, на жаль, підручник має небагато практичних вправ, щоб закріпити теоретичний матеріал, хоча чудово задовольняє життєві запити. Це презентації, використання вивченої теми в текстах художніх творів, написання есе, створення карти пам'яті, колажів, «хмарини слів».

Принциповою відмінністю програми є зміна пріоритетів у формуванні змісту, структури й результатів, оскільки передбачає не лише засвоєння системи знань мови, а й особистісний розвиток учня, набуття духовно-морального досвіду, важливого для становлення громадянина й входження його в соціум, який буде пронизаний мовними й мовленнєвими знаннями, уміннями, навичками. Зміни в змістовому компоненті зумовлені тим, що знання мають стати функціональними, а процес їх засвоєння – умотивованим, коли учень розуміє сенс учіння, а ЗНО виступає не домінуючим мотиватором у вивченні української мови. У програмі витримано рівновагу інформаційної й розвивальної функцій, що важливо для процесу організації й структурування навчального матеріалу. Програма чітко ставить мету для здобувача освіти – розвиток особистості шляхом пізнання мови як цілісної системи, формування компетентного мовця, носія духовності, культури й традицій українського народу. Відповідно до мети поставлено й завдання, серед яких найголовніше - виховання ціннісного ставлення до української мови як державної. Структура програми концентрично-спірально, що забезпечує поступове розширення й поглиблення мовних знань, системне набуття пізнавального досвіду. Вертикаль у структурі програми представлена трьома ключовими компонентами: «Очікувані результати», «Зміст навчального предмета», «Види навчальної діяльності», а горизонталь – трьома змістовими лініями: мовною, мовленнєвою, соціокультурною. Шляхи реалізації програми включають формування сприятливого для учнів мовного середовища в родині, школі, суспільстві; зміна ставлення до учня, який стає повноправним суб'єктом освітнього процесу; формування стійких зовнішніх і внутрішніх мотивацій; упровадження особистісно й компетентісно орієнтованих методик. Саме така програма

покликана змінити уявлення школярів про мову як живий організм, носій мудрості, інструмент пізнання й порозуміння, а нове покоління виховати як компетентних носіїв мови зі сформованим мовним чуттям, смаками, стійкістю.

Працюючи з учнями пілотних класів, ми звернули увагу на те, що більшості школярів важко засвоїти новий матеріал протягом одного уроку. Навіть якщо вони зрозуміють основні концепції, навряд чи інформація залишиться в їхній пам'яті. Тож ми практикуємо такий підхід: тему, яку почали вивчати сьогодні, закінчуємо в середині наступного уроку. Дозований зміст буде простіше опанувати та легше запам'ятати.

Важливо використовувати альфу й омегу уроку: початок і завершення. **Альфа** – це те, що зацікавлює на початку, додає енергії, утримує увагу, викликає емоції. **Омега** – завершення уроку, це те, що дає учням зрозуміти, що вам, як учителю, важливо дати їм знання, уміння, переконатися, чи зрозуміли вони тему.

Альфа уроку. Почати можна з проблемного питання чи, скажімо, повісити на дошці малюнок, мапу, схему, а потім запитати про асоціації, які виникають у цей момент. Звичайно, уся ця візуалізація має бути пов'язана з темою уроку.

Омега уроку. Можна використати повторювані питання до теми уроку на картках (карток має бути стільки, скільки учнів у класі). Приміром 5 питань, які повторюються в різних комбінаціях на 30 картках. Сором'язливі, невпевнені діти не будуть спочатку відповідати, але коли зрозуміють, що питання не складні, почнуть підносити руку. Важливо навчити учнів користуватися листком самооцінювання (вивчення теми), де відповідь може бути «так» чи «ні». Зразок листка:

1. Я активно працював/працювала на уроці.
2. Я ставив/ставила запитання про нове, незрозуміле.
3. Я був/була старанною.
4. Я самостійно виконував/ виконувала завдання.
5. Я дотримувався/дотримувалася правил поведінки під час уроку.
6. Я плідно співпрацював/співпрацювала з однокласниками.

Ціннісні орієнтири НУШ, нові державні стандарти вимагають нових підходів і до оцінювання навчальних досягнень учнів. Формувальне оцінювання – один з основних його різновидів. На уроках мови ми використовуємо техніки, запропоновані Іриною Кисіль.

Серед інтерактивних технік формувального оцінювання, які найчастіше використовуємо в пілотних класах, можна назвати такі:

1. «Оцінювання на основі інтерв'ю».

Школярі об'єднуються в пари, готують запитання та проводять інтерв'ю, тобто виходить швидка невимушена розмова, у якій обговорюються найважливіші висновки з уроку.

2. «60 секунд».

Протягом 1 хвилини запитати все, що учні знають про певне поняття (це можуть бути фрази, словникові слова, основні ідеї, допоміжні деталі, приклади, поняття).

3. «Журнал».

У першій частині уроку учні підсумовують матеріал одним словом, а в другій – складають коротке висловлення з одного або двох абзаців, пояснюючи, чому саме обрали це слово.

4. «Хмара слів».

Учитель дає підказку або запитання, а учні записують відповідь одним словом, а потім за допомогою вебсайтів створюють візуальні хмари слів.

Оскільки в 6 класі учні починають вивчати морфологію, то доречно підвищити ефективність навчального процесу інтерактивними вправами, які мають за мету заохотити учнів бути активними на уроці, мислити самостійно, краще засвоювати інформацію.

«Угадай, хто я?» Один з учнів одягає на голову паперовий обруч, де написано мовознавче поняття (частина мови, група чи розряд цієї частини мови). Учень намагається вгадати, підбираючи різноманітні характеристики.

«Музична пауза». Протягом 2 хвилин учням пропонують послухати інструментальну композицію, відгадати її назву, скласти кілька речень про свої враження. Під час написання такого короткого висловлення учні виконують мовне завдання: вжити ступені порівняння прикметників, порядкові числівники, використати іменники I відміни.

«Підсумкове письмове завдання (exit slips)». У кінці уроку письмово відповісти на певне запитання або записати, що було найважливішим з того, що

дізналися сьогодні. Наступного уроку запитати, чи пам'ятають вони, що записали на листочках.

«Запитай у того, хто знає». Запропонувати учням завдання для самостійного вирішення. Через деякий час дати правильну відповідь. Ті, хто правильно розв'язав завдання, повинні пояснити тим учням, хто не впорався.

«Обмін партнерами». Поділити учнів на пари для обговорення певного питання, а потім запропонувати обмінятися партнерами, аби поділитися з ним своєю думкою і думкою партнера з першої пари.

Важливо вчителю під час уроку залучати учнів до читання текстів, перегляду уривків із фільмів. Нехай школярі записують, що не зрозуміли під час уроку, обмінюються ідеями, які виникають під час заняття. Ефективними методами є робота в парах, дискусії, робота в малих групах. Часто ми практикуємо кольорову оцінку. Під час виконання письмової самостійної роботи учні можуть ставити на берегах позначки кольоровими олівцями: **червоний** – учитель виправляє помилки, **зелений** – учитель підкреслює помилки, а учень їх виправляє самостійно, **синій** – учитель указує кількість помилок, а школяр їх знаходить та виправляє. Ефективною є самостійна робота **«Ексклюзивна новина»**. Школярі готують коротке повідомлення про новації в певній освітній галузі, придумують ексклюзивне інтерв'ю з героєм сенсаційної події чи створюють текст на визначення фейкової інформації. Під час виконання цієї роботи учні мають дотримуватися головного правила написання новин: повідомлення має бути коротким і надавати відповіді на 6 основних запитань: «Хто?», «Що?», «Де?», «Коли?», «Чому?», «Яким чином?».

Одним із дієвих способів підвищення мотивації до навчання є творчість. Усі завдання та розв'язки учні легко можуть знайти в інтернеті та списати, тому вчителям залишається лише креативити та вигадувати щось нове, щоб діти працювали самостійно.

«Шифрування». Діти знаходять відомі прислів'я, крилаті вислови, назви популярних фільмів та зашифровують їх за допомогою антонімів. Тоді зачитують їх, а однокласники намагаються відгадати оригінал.

«Власний словник». Учні створюють тлумачні словники за специфічною лексикою певної групи людей (футбольних фанатів чи екоактивістів). При цьому потрібно дотримуватися норм оформлення словників. Потім можна перевірити, чи знають однокласники ту лексику, яку вони обрали.

«Розбір соцмереж». Як зразки текстів для роботи на уроках можна використовувати дописи відомих людей у соцмережах з метою виправлення в них помилок. Часто ми використовуємо ці дописи для визначення частин мови, членів речення (додаток 1.2).

У 6-их пілотних класах Нової української школи **Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради** навчання **української мови** здійснювалось відповідно до модельної програми мовно-літературної галузі «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.)

Мета навчання української мови – розвиток особистості здобувача освіти засобами предмета, а саме:

- пізнання мови як цілісної системи, що забезпечує розвиток людини (мислення, пізнання світу, комунікацію, самовираження й самовдосконалення, емоційний світ тощо) і функціонування суспільства;
- формування компетентного мовця, носія духовності, культури й традицій українського народу.

Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- 1) виховання ціннісного ставлення до української мови як державної;
- 2) розкриття потенційних можливостей мови для життя й діяльності людини, суспільства;
- 3) виховання потреби пізнавати мовне розмаїття (фонетичне, лексичне, фразеологічне, граматичне) й активно користуватися ним, удосконалювати культуру усного й писемного мовлення;
- 4) формування мовного чуття, усвідомлення естетичної й культурної цінності мови;
- 5) засвоєння знань, формування вмінь і навичок, необхідних для ефективно комунікації.

На уроках української мови перевага надається таким формам навчальної роботи: індивідуальна, фронтально-колективна, групова, робота в парах.

Варто зауважити, що вибір форм та методів роботи залежить від теми та типу уроку, матеріально-технічного оснащення кабінету, в якому проводиться урок, особливостей навчання – очно чи дистанційно тощо (додаток 1.1).

Найчастіше вживаними є такі методи та прийоми: «Акцентуаційна хвилинка», «Словниковий диктант», «Розподільний диктант», «Творче конструювання», «Проблемне запитання», «Шість цеглинок Lego», «Шість цеглинок 2.0», «Слово дня», «Правда чи фейк», «Ти – редактор», «Фразеологічний експрес», «Мікрофон», «Метод ПРЕС», «Кола Вена», «Займи позицію», «Кластер», «Мозковий штурм», «Провокативні запитання», «Речення з відкритим кінцем», «Мовний проєкт», «Спільний пошук», «Есе», «Тестування», «Хмари слів», інтерактивні вправи тощо. Під час дистанційного навчання актуальними, крім усього вищевказаного, є онлайнсервіси, в тому числі онлайнтести та робота з онлайндошками типу Padlet чи Jamboard.

Оцінювання ґрунтується на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 6 класу в 2022-2023 н.р. здійснювалося за 12-бальною шкалою.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів враховуються:

- характеристики відповіді учня: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;
- якість знань: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;
- сформованість предметних умінь і навичок;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;
- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);
- самостійність оцінних суджень.

Оцінки слугують для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуального темпу навчання.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Педагогами навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради Павлик С. Д., Шевченко Ж. В. було здійснено апробацію фрагментів підручника для учнів 6 класу закладів загальної середньої освіти «Українська література» (автори Людмила Коваленко, Ніна Бернадська) за модельною навчальною програмою «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.), яка ґрунтується на комунікативному підході до художнього тексту в 5-6 класах. Це насамперед аналіз комунікативної взаємодії (діалогів) персонажів, ситуацій спілкування, мети і позицій мовців, комунікативних намірів співрозмовників (персонажів) тощо. На вивчення української літератури навчальним планом передбачено 2 години на тиждень.

Очікувані результати: відображено внесок української літератури в реалізацію компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі, зокрема формування ставлень.

Пропонований зміст навчального предмета: тексти творів для обов'язкового вивчення та на вибір учителя.

Види навчальної діяльності: відображають об'єднані під назвою «обговорення емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного та впливу твору на читача».

Мета: розвиток читацької грамотності, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, формування мотивації до читання, ціннісних орієнтацій і ставлень, творчої самореалізації, гуманістичного світогляду учнів для духовного, культурного та національного самовираження.

Пріоритет викладання предмета: сприяє формуванню духовно-ціннісних орієнтацій учня, культурно-пізнавальних інтересів, художнього смаку. Література розширює обрії пізнання світу через ознайомлення зі скарбами народної мудрості та звичаєвої культури. Сприймання літературного твору розвиває комунікативні і творчі вміння, у спілкуванні учні набувають емоційно-ціннісного досвіду, поглиблюють погляди на світ.

Особливості:

1. Раціонально поєднано літературну традицію з текстами сучасної молодіжної літератури.

2. У колонці «Зміст» виділено підрубрики «Теорія літератури – ТЛ», «Міжпредметні зв'язки – МЗ», «Мистецький контекст – МК», «Життєві цінності – ЖЦ».

3. Уперше до програми з української літератури вводиться поняття «медіатекст».

4. На розсуд учителя розподіляються години на повторення та узагальнення, розвиток мовлення, позакласне читання, літературу рідного краю.

У фрагментах підручника з української літератури використано такі види робіт: «Експеримент від Софії Мудрагелівни», «Завдання від Софії Мудрагелівни», «Софія Мудрагелівна консультує», «Софія Мудрагелівна

пропонує», «Софія Мудрагелівна цікавиться», алгоритм дій для складання карти пам'яті, «Розмірковуємо на прочитаним». Рубрика «Будь уважним/уважною до слова» містить тлумачення незрозумілих слів. Такі рубрики, як: «Література в колі мистецтв», «Літературні проєкти», «Ти – творча особистість» – сприяють формуванню життєвих компетентностей, розвитку творчого потенціалу кожного учня та його самореалізації в освітньому процесі. Після завершення кожного розділу учні оцінюють свої досягнення, заповнюючи аркуш самооцінювання.

Формування життєвих компетентностей на уроках літератури в 6-х пілотних класах НУШ здійснювали за допомогою таких методів і завдань:

- «*Мозкова атака*» є методом для використання досвіду учнів з метою розв'язання проблем та розробки ідеї.
- «*Кубування*» є методом навчання, який полегшує розгляд різних сторін теми: описання, порівняння, встановлення асоціації, аналіз, аргументація.
- «*Асоціативний куц*» – універсальний метод, може бути використаний на всіх етапах уроку. Спонукає думати вільно та відкрито стосовно певної теми.
- «*Передбачення*» – метод, який стимулює розвиток критичного мислення; дозволяє синтезувати думку, аналізувати інформацію, давати оцінку та зіставляти свої уявлення з розвитком подій.
- *Метод «Взаємного навчання»* надає можливість учням брати участь у навчанні та передачі знань своїм однокласникам. Учні виступають у ролі вчителя і керують процесом навчання. Методика дає можливість ставити питання і вислуховувати відповіді на них.
- «*Доповідач – респондент*» – це робота в парах: один учень переказує зміст прочитаного, інший показує за допомогою рухів, жестів, міміки. Учні взаємодоповнюють один одного; сприяє розвитку уваги, пам'яті.
- «*Дискусія*» – метод, який дає нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання; сприяє розвитку мовленнєвої компетенції. Учні вчаться висловлювати та аргументувати власну думку.

Фрази, що найчастіше вживаються: «*Я думаю*», «*Я вважаю*», «*На мою думку*», «*Я згоден, але...*», «*Я не згоден, тому що...*».

- «*Мозаїка*» – метод, що дозволяє учням працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує учнів допомагати одне одному вчитися навчаючи. Кожен учень самостійно опрацьовує свою частину матеріалу і знайомить з нею свою групу. За допомогою товаришів дитина сприймає тему в цілому.
- «*Опорні слова*» на уроках літератури є одним із ефективних методів вивчення творів та формування мовленнєвих умінь учнів. Використовуючи ключові слова, ми скорочуємо текст, полегшуємо засвоєння прочитаного.

Учні читають текст, виписують слова (словосполучення), які вважають ключовими для кожної ідеї тексту. Під час роботи над твором ставимо

запитання: «Про що текст?», «Які події відбуваються?», «Що саме говориться в тексті про ці події?»

- *«Читання з маркуванням»*. Метод допомагає усвідомлювати текст, виділяти в ньому відоме, невідоме, цікаве, аналізувати матеріал. Вимагає від учня бути вдумливим та зосередженим під час читання, виокремлювати незрозумілу інформацію, яка потребує додаткових зусиль для розуміння. Читаючи твір, учні позначають інформацію олівцем: «+» – відома, «-» – нова, «!» – неочікувана, «?» – хочу дізнатися про це більше.

- *«Мозаїка»* – метод, що дозволяє систематизувати знання учнів та розвивати їхні творчі здібності. Можна використовувати для складання певного плану з фрагментів тексту чи ілюстрацій.

- *«Гексагон»* – це метод вивчення літератури, який дозволяє учням розширити свої знання про твір, зосереджуючись на різних його аспектах чи деталях. Використовуємо форму гексагона, щоб структурувати інформацію та зробити процес навчання більш організованим та логічним. На кожному боці гексагона учні записують різні аспекти твору. Наприклад, головних та другорядних героїв, сюжет, настрої, тему, автора.

- *«Хмара слів»*. Учні записують слова, що асоціюються з текстом твору, а потім об'єднують їх у хмару. Такий метод сприяє розвитку асоціативного мислення та збагаченню словника учнів (додаток 2).

СКАРБНИЧКА ЦІКАВИХ ЗАВДАНЬ

(на допомогу вчителю)

Щоб урізноманітнити уроки української літератури, ми пропонуємо дітям виконати різні завдання, якими і хочемо поділитися з вами.

Помандруй. Визнач за допомогою Google-карт, чи далеко від тебе розташована батьківщина письменника.

Три факти. Визнач три найцікавіші, на твою думку, факти з біографії митця.

Кольоровий калейдоскоп. Заповни таблицю, співвідносячи колір з рисою характеру героя. Вмотивуй записане. Про що це свідчить?

Кулінарні чудеса. Запропонуй рецепт страви чи напою для героїв твору, який допоміг би їм змінитися.

Словесна гра «Історія предметів». Перекажи події твору, пов'язані з предметами, згаданими у творі.

Словесний малюнок. Не називаючи імені героя, опиши його так, щоб однокласники не відразу здогадалися, про кого мова.

Гра «Не кажи «так» і «ні». Відповідаючи на запитання, уникай слів «так» і «ні». Не повторюй ті, що були в запитанні.

«Творча майстерня». Напиши лист головному герою: лист-захоплення; лист-пораду; лист-співчуття.

Рольове шоу. Проведіть рольове обговорення того, що сталося у творі. Ролі: «Кореспондент на місці події», «Учасник подій».

«Народна платформа». Доведи або спростуй думку.

Політ фантазії. Перетвори вірш у казку.

«Бюро літературних знахідок». Учитель пропонує учням по черзі дістати із чарівної скриньки «загублені слова» і переказати епізоди, пов'язані з ними.

Лото «Народ скаже, як зав'яже». Зберіть із окремих слів прислів'я. Кого з героїв твору вони характеризують?

Гра «Ключові слова». Відновіть назви творів за ключовими словами.

ЛІТЕРАТУРНІ ДИКТАНТИ

Літературні диктанти – це система вправ та завдань, які дають змогу швидко і різнобічно перевірити знання учнів з теми, що вивчається, вміння відокремлювати основне, систематизувати, узагальнювати матеріал. Літературні диктанти розвивають логічне та асоціативне мислення, пам'ять, дають змогу економно використати час на уроці.

Пропонуємо вам диктанти, які найчастіше використовуємо на уроках української літератури.

Диктант «Пізнай героя»

«Мій найкращий друзяка і напарник» – Ява; «Мисливець завзятий, на полюванні, коли стріляє, ліве око онучею зав'язує» – дід Варава.

Диктант «Хто це сказав?»

«Ондо Ява і Павлуша пішли. От хлопці! Орли! Соколи! Гангстери, а не хлопці!» – дід Салимон.

Диктант «Хто так зробив?»

Провалилася в метро – льоха Манюня, «По самісінький пуп стояли в бридкій, слизькій багнуці» – Ява і Павлуша.

Диктант «Чий це портрет?»

Беззубий рот, ніс торкається підборіддя, сплюснуте обличчя – баба Триндичка.

Диктант «Лінійний»

Кожне наступне слово починається на останню літеру попереднього. Умова: використовувати тільки ключові, тематичні слова.

Наприклад:

Тореадор – Рень – Напарник – Контрибуція – Ява – Антончик – ...

Акродиктант

(із ключових слів або улюблених фраз)

Наприклад:

Треба, щоб слава про нас гриміла на всю Васюківку.

Опозогив! Маму-депутата на все село опозогив.

Літературні диктанти зазвичай проводять на початку уроку (перевірка домашнього завдання, актуалізація опорних знань); ефективні вони також на уроках узагальнення та контролю знань. Окремі завдання можуть бути використані як елементи тематичного оцінювання, у позакласній роботі.

Для вивчення **української літератури** було запропоновано три навчальні програми. Професійною спільнотою вчителів мовно-літературної галузі **Черкаської гімназії № 9 ім. О.М. Луценка** для апробації обрано Модельну навчальну програму «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т.О., Качак Т.Б., Кизилова В.В., Пахаренко В.І., Дячок С.О., Овдійчук Л.М., Слижук О.А., Макаренко В.М., Тригуб І.А.).

Програма має чітку структуру (за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності), яка зорієнтована на компетентнісне навчання (формування читацької і ключових компетентностей) та допомагає легко реалізувати мету:

1. Розвивати навички читання, аналізу та інтерпретації текстів.
2. Формувати літературну компетентність учнів.
3. Ознайомлюватися з творами української літератури, їхніми авторами.
4. Формувати ціннісне ставлення до літературної спадщини та культурного досвіду, виховання національно свідомих громадян України.
5. Розвиток творчих здібностей та сприяння самовираженню учнів через літературу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків.

Програма включає результативні, змістові та процесуальні складники. Рубрика «Очікувані результати» допомагає правильно підібрати методи та види діяльності на уроці, щоб реалізувати всі визначені завдання, досягти високих результатів.

Визначити результативність проведеної роботи можуть допомогти такі елементи:

1. Знання про літературні напрями та течії, які склалися на теренах України в різні історичні епохи, від середньовіччя до сучасності.
2. Розуміння та аналіз творів відомих українських письменників, які мають вагому значимість в українській літературі та культурі, таких як: Тарас Шевченко, Леся Українка, Ліна Костенко та інші.
3. Уміння аналізувати структуру творів, використовувати літературні терміни та поняття для опису художніх прийомів, образів, мотивів, тем та ідей.
4. Розвиток навичок читання, розуміння та аналізу текстів української літератури, а також навичок письмового та усного висловлювання на основі прочитаного.
5. Сформованість культурної компетентності, що включає розуміння літературної спадщини України, знання національних цінностей та традицій народу, розвиток духовності та естетичного смаку.

Ефективності роботи допомагають досягти різноманітні інтерактивні вправи, які є дієвим інструментом для організації уроків української літератури. Вони активізують учнів, розвивають їх творчі здібності та критичне мислення. Ось декілька інтерактивних вправ, які можуть бути використані під час занять:

1. Брейнштурмінг – це колективна творча робота над вирішенням певної проблеми або завдання. Наприклад, учні можуть обговорювати тему твору, який вивчається на уроці, та визначати його ідею, головних героїв тощо.

2. Рольова гра – учні грають роль героїв літературного твору або учні працюють у групах та вигадують сюжет літературного твору.

3. Віртуальна екскурсія – учні можуть створити віртуальну екскурсію в локації, яка описана в літературному творі. Наприклад, у творі описано пам'ятник культури, учні можуть створити відеоролик з екскурсією до нього.

4. Гра «Кубик літературного твору» – на кожній грані кубика можна написати різні завдання, наприклад, описати головного героя твору, розповісти про конфлікт, оцінити твір тощо. Учні кидають кубик та виконують завдання, яке випало.

5. Дискусія – учні обговорюють тему літературного твору та висловлюють свої думки та погляди. Вона може бути організована в групах або за загальним столом, може мати форму дебатів або вільної дискусії.

6. Створення власного твору – учні можуть написати власне оповідання, вірш або есе на визначену тему чи створити оригінальний твір, використовуючи різні техніки творчості (наприклад, «мозкова атака», «кластерний аналіз», «карта знань» тощо).

7. Кросворд – можна запропонувати створити кросворд на тему літературного твору, використовуючи слова та вирази з нього. Це розвиває не тільки знання учнів про твір, але й логічне мислення та зорову пам'ять.

8. Казка на основі літературного твору – учні можуть вигадати казку на основі літературного твору, який вивчається на уроці, можуть змінити сюжет, додати нових персонажів або переробити кінцівку.

Брейнштормінг можна застосувати вже на вступному уроці під час вивчення теми «Художній образ у літературі та інших видах мистецтва», де учні пригадують художні образи, вивчені у 5-му класі, за допомогою вправи «Брейн-лист».

«Брейн-лист» – кожен учасник на аркуші паперу описує три ідеї, які стосуються теми. На цей процес виділяється 4-6 хвилин. Потім кожен учасник обговорення передає свої записи однокласникові, який розвиває ці ідеї, додає акценти або творчі стратегії.

Віртуальна екскурсія. Дітям можна запропонувати створити екскурсії на тему «Екскурсія у Національний музей літератури України», «Екскурсія до Меморіального музею Г. С. Сковороди (Переяславський колегіум)», «Екскурсія в музей Івана Франка», «Екскурсії до музею Лесі Українки» та багато інших.

Отже, обрана програма є дуже цікавою, чіткою, лаконічною та зручною для роботи вчителя. Вона дозволяє обрати правильний освітній напрямок, крім того, надає широкий простір можливостей для особистої творчості, пошуку нового (додаток 2.1).

Прийоми візуалізації на уроках словесності як важливі інструменти викладання предмета

Щодня вчитель має безліч викликів, але основне його завдання – зробити урок цікавим, неодноманітним, пізнавальним і нешаблонним. Для цього варто використовувати такі методи і форми навчання, які стимулюють мислення, збуджують пізнавальний інтерес учнів. Від того, чи буде в дитини бажання вчити щось нове, і залежить результат спільної роботи вчителя й учня.

Неможливо зацікавити сучасного учня читанням величезних параграфів, навіть якщо вони гарно ілюстровані. Тому наразі стає затребуваним принцип візуалізації навчання. Завдяки ньому інформація стає зручнішою для аналізу та осмислення шляхом створення графічного образу.

Використання на уроках різних способів візуалізації дає можливість зробити урок словесності цікавішим і результативнішим. Проте у сучасних реаліях не завжди можна використати презентацію, продемонструвати відео під час заняття безпосередньо, тому учням пропонується переглянути цей матеріал на сайті вчителя, а потім обговорити отриману інформацію на уроці.

Я, *Віта Щепетна*, учитель **Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка**, розумію під активними засобами візуалізації не просто ілюстративний матеріал, а систему передачі візуальної інформації, що дозволяє будь-якому суб'єкту взаємодії здійснювати управління інформацією. Застосування різноманітних способів візуалізації дає можливість урізноманітнити навчання на уроках словесності.

Використовуючи візуалізований матеріал, слід враховувати, що наочні образи скорочують ланцюг словесних міркувань і можуть синтезувати схематичний образ більшої «ємності», ущільнюючи тим самим інформацію.

Іншим важливим аспектом використання візуальних навчальних матеріалів є визначення оптимального співвідношення наочних образів і словесної, символічної інформації. Поняттєве й візуальне мислення на практиці постійно взаємодіють. Вони розкривають різні сторони поняття, процесу або явища, які досліджують на занятті. Наразі переконана, що візуальне мислення допомагає організувати образи, робить їх цілісними, узагальненими, повними.

Таким чином, візуалізація навчальної інформації дозволяє вирішити цілий ряд завдань, які виникають перед учителем:

- активізація пізнавальної і навчальної діяльності;
- формування і розвиток візуального і критичного мислень;
- розпізнавання образів;
- підвищення рівня візуальної культури;
- покращення візуальної грамотності.

Використання на уроках словесності засобів візуалізації паралельно сприяє використанню проектного методу, який передбачає індивідуальну організацію роботи над навчальним матеріалом, а також технологію критичного мислення, яка формує навички роботи з інформацією.

Будь-яка форма візуалізації інформації містить елементи проблемності. Завдання вчителя – використовувати такі форми наочності, які не тільки

доповнили б словесну інформацію, але й самі були носіями інформації. Чим більше проблемності в наочній інформації, тим вищий ступінь розумової активності учня.

Мультимедійні енциклопедії, інтелектуальні комп'ютерні ігри, індивідуальні та групові завдання на створення презентацій, опорні схеми, конспекти, плани, виконані в електронному варіанті, – формують ціннісно-змістові компетенції, які забезпечують механізм самовизначення учня в навчальній та іншій діяльності.

Оригінальний засіб осучаснення образів класиків світової та української літератури – це створення профілю письменника у соцмережі або уявне онлайну-листування двох митців, чи навіть розробка тематичної гіфки та емоджі! Це зовсім просто та водночас дуже цікаво. Проведення уроків у такому форматі дозволить школярам під час навчання використовувати зручні онлайн-інструменти, а також виявити власні творчі здібності та зробити видатних особистостей з підручника трішки ближчими!

Аналізуючи власний досвід, можемо навести наступний приклад. При вивченні теми «Максим Рильський. «Збирають світлі, золоті меди...», «Запахла осінь в'ялим тютюном...», «Люблю похмурі дні...»» учні створювали візитівку письменника або його уявний профіль у соціальних мережах. При цьому систематизували отриману під час заняття інформацію про письменника та знаходили нову.

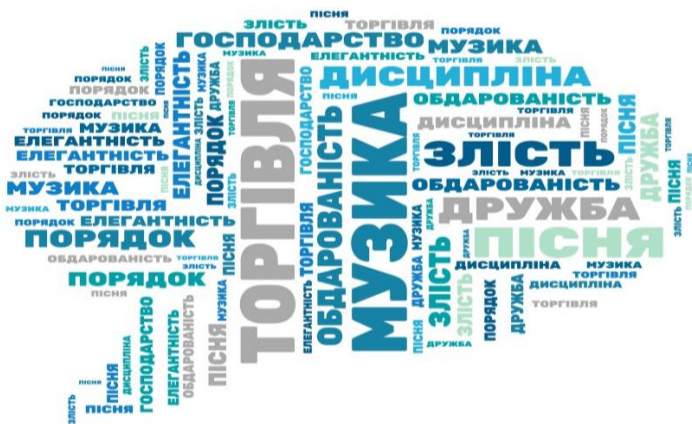
На уроках української літератури також варто пам'ятати про такий прийом як створення хмари слів, за допомогою якої можна візуалізувати термінологію з певної теми, виокремити основні ознаки героя. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Хмару слів можна дуже легко згенерувати власноруч, використовуючи спеціальні програми.

При вивченні теми «Духовний гімн України «Молитва» Олександра

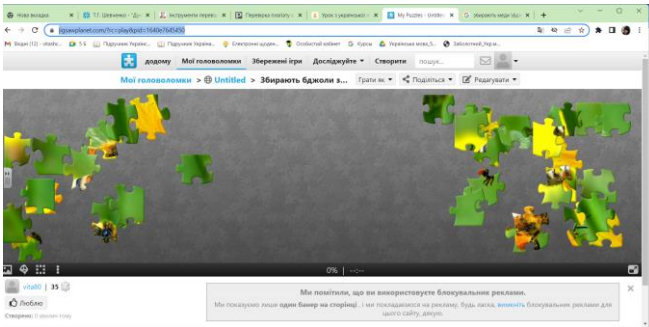
Кониського та Миколи Лисенка. Зв'язок Легенди про дівчину-Україну з духовним гімном України» учням було запропоновано знайти назву таланту, яким винагородив Господь французів і поляків, користуючись хмарою слів.

Часто цей прийом використовують при закріпленні вивченого матеріалу. Учні з

великим задоволенням створюють самостійно хмари слів навіть на аркушах паперу під час роботи у групах.

Урок української літератури – це своєрідна творча майстерня, тому учні

протягом заняття можуть не лише себе спробувати у якості декламатора чи дослідника, а й побувати у ролі художника. Варто запропонувати їм кілька варіантів такого виду діяльності. При вивченні теми «**Максим Рильський. «Збирають світлі, золоті меди...»**» наші

«пілотники» отримали завдання: скласти пазл з ілюстрацією до поезії «Збирають бджоли золоті меди». Приклад виконаної роботи можна побачити за посиланням <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=1640e7645450>

Тема «**Фантастична, романтична повість про виховання гідності та мужності «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» Лесі Ворониної. Особливості сюжету повісті**» надихнула на створення «Картинної галереї». Учнім було запропоновано створити ілюстрації до кожного з розділів повісті, щоб за ними створити сюжетний ланцюг. Діти, використовуючи власні малюнки, створили справжню кінострічку, адже кожен для себе виокремив свою художню деталь і твір засяяв новими барвами.

Традиційно **стрічки часу** використовувались на уроках історії, проте цей прийом не втрачає своєї актуальності й на уроках з інших предметів. Оскільки ми активно «інтегруємо» з нашими пілотниками, то вирішили використати інтерактивні стрічки часу і на занятті з української літератури. Цей динамічний спосіб вивчення хронологічного перебігу подій шляхом його візуалізації дає можливість акумулювати увагу учнів і допомагає виокремити найцікавіші факти із життя та творчості письменника. Його можна використовувати для перевірки знань та під час засвоєння нової теми.

Для створення стрічки часу можна використати такі застосунки: [StoryMap JS](#) – інтерактивна хронологічна мапа, [Tiki-Toki](#) – онлайн-сервіс для об'ємних таймлайнів, [Sutori](#) – опитування та коментарі в мобільному застосунку, [Preceden](#) – швидке створення різнокольорових стрічок часу, [SmartDraw](#) – майже як Microsoft PowerPoint.

Традиційно на узагальнення кожної теми, яка вивчається, діти готують **лепбуки**. Цей вид роботи передбачає створення власноруч інтерактивної папки, альбома чи зошита, у якому яскраво оформлюється різноманітні пізнавальні матеріали. Головна перевага лепбука в тому, що він створюється дітьми і оформлюється за власним смаком – із додаванням різноманітних рухливих деталей, кишеньок, конвертиків, міні-книжечок чи інших елементів. Це дозволяє структурувати інформацію, активно долучатися до навчального процесу і виявляти творчі здібності школярів. Завдяки цьому процес пізнання стає дійсно захопливим! На занятті діти презентують свої лепбуки. Практикуємо також групове виконання такого завдання, створюємо виставку робіт у класі.

В умовах інформатизації суспільства особливого значення набуває проблема візуалізації навчального матеріалу, на основі якої можливим є розвиток візуального мислення учнів, що є одним з пріоритетних напрямків розвиваючої функції мови.

Аналіз наукових джерел підтвердив, що застосування візуалізації є необхідною умовою успішного навчання, оскільки унаочнення навчального матеріалу підвищує ефективність заняття, пожвавлює навчальний процес, збуджує ініціативу та мислення, привчає їх до аналізу та узагальнення.

Використання методів візуалізації – це спосіб організації інформації таким чином, щоб мозку було максимально легко працювати з нею, тобто, відображення на папері ефективного способу думати, згадувати, вирішувати, запам'ятовувати; це ефективний метод структурування і аналізу інформації та ідей, інструмент ефективного навчання, розробки дидактичних матеріалів, поурочного планування, контролю рівня засвоєння матеріалу.

У Золотоніській спеціалізованій школі № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради у пілотних 6 класах працювала Опанасенко Юлія, учитель української мови і літератури (додаток 2.2).

Модельною навчальною програмою мовно-літературної галузі «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М.І., Пастушенко Н.М.) передбачено 10 ключових компетентностей та 4 наскрізні лінії, формування яких сприятиме реалізації мети вивчення української літератури для адаптаційного циклу – розвиток читацької грамотності, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, формування мотивації до читання, ціннісних орієнтацій і ставлень, творчої самореалізації, гуманістичного світогляду учнів для духовного, культурного та національного самовираження.

Навчання української літератури у 5-6 класах спрямоване на формування загальних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, а саме:

- сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в художніх текстах різних жанрів та використовувати інформацію для збагачення власного досвіду і духовного розвитку;
- висловлювати власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіяти з іншими особами в усній і письмовій формі, зокрема інтерпретуючи фольклорні тексти, тексти класичної та сучасної художньої літератури; взаємодіяти з іншими особами в цифровому просторі, дотримуватися норм літературної мови;
- сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- використовувати знання з літератури для власної творчості.

Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- 1) розвивати читацьку грамотність, набуту у початковій школі;
- 2) виховувати вдумливого читача, здатного розуміти цінності, відображені у художньому творі;
- 3) розвивати образне мислення, художній смак;
- 4) поглиблювати уміння аналізувати елементи художніх творів, інтерпретувати і оцінювати їх;
- 5) розвивати уміння співвідносити зміст, проблематику творів зі своїми почуттями, досвідом і цінностями;
- 6) формувати естетичне сприймання художнього тексту і розуміння його виражальних засобів;
- 7) розвивати емоційний інтелект;
- 8) розвивати творчі здібності школярів, створювати умови для саморозвитку вільної особистості, адаптованої до умов сучасного життя;
- 9) розвивати уміння і навички мовленнєвої діяльності, збагачувати словниковий запас учнів;
- 10) поглиблювати уміння працювати з різними видами інформації, зокрема й електронними, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність;

11) формувати в учнів активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;

12) плекати в учнів любов до рідного краю, відповідальне ставлення до довкілля.

Усі художні тексти в аналізованій програмі об'єднані у тематичні блоки. У кожному з них є види навчальної діяльності, через які учень актуалізує проблематику та ціннісну складову художніх творів, осмислює їхній вплив на себе. Ці види об'єднані під назвою «обговорення емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного та впливу твору на читача».

Важливими є такі методичні принципи:

- єдності змісту і форми художнього твору;
- комунікативно-діяльнісного навчання;
- діалогічності (автор-читач);
- вивчення літератури як мистецтва слова;
- міжпредметних та міжгалузевих зв'язків.

Основним шляхом реалізації програми є створення відповідних дидактичних ситуацій, які дозволять учням/ученицям висловлювати враження про прочитане, зіставляти зміст із власним досвідом, осмислювати і актуалізовувати цінності, пізнавати специфіку текстів різних жанрів, використовуючи відповідний поняттєвий апарат. Саме крізь призму особистого досвіду учень/учениця пропускатиме ідейно-тематичний зміст твору, виділятиме і досліджуватиме проблеми і цінності.

Найефективнішими шляхами реалізації програми є коментоване читання, осмислення і аналіз художнього тексту, коментування літературного твору позатекстовими матеріалами, співпраця і взаємодія, обговорення, спостереження та дослідження, ілюстрування літературних творів іншими видами мистецтв, літературна творчість учнів за мотивами літературних творів і на основі власних життєвих вражень. Важливо, щоб методи роботи заохочували дітей до інтелектуальної праці. Цьому сприяють активні та інтерактивні види діяльності, можливості комп'ютерних технологій, робота в парі, у групах. Необхідно створити доброзичливу атмосферу співтворчості, довіри, поваги до особистості учня, підтримувати пізнавальний інтерес, розвивати наполегливість та впевненість у собі. Уроки літератури повинні утверджувати людську гідність, чесність, милосердя, доброту, справедливість, співпереживання, взаємоповагу і взаємодопомогу, повагу до прав і свобод людини.

Оцінювання ґрунтувалося на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 6 класу в 2022-2023 н.р. здійснювалося за 12-бальною шкалою. Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності виокремлюються чотири рівні навчальних досягнень учнів:

- перший рівень – початковий (1-3 бали). Відповідь учня фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення;

- другий рівень – середній (4-6 балів). Учень відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності;

- третій рівень – достатній (7-9 балів). Учень знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням). Відповідь учня правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй бракує власних суджень;

- четвертий рівень – високий (10-12 балів). Знання учня є глибокими, міцними, системними; учень вміє застосовувати їх для виконання творчих завдань, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища і факти, виявляти й відстоювати особисту позицію.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів враховуються:

- характеристики відповіді учня: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;

- якість знань: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;

- сформованість предметних умінь і навичок;

- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);

- самостійність оцінних суджень.

Оцінки слугують для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуального темпу навчання. Оцінки розглядаються як рекомендація до дії, а не присуд.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Педагогом **навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради Калашник Наталією Балатівною** проводилось пілотування за Модельною навчальною програмою «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.). На вивчення зарубіжної літератури навчальним планом передбачено 1,5 години на тиждень.

Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти України

Нова українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу.

Головна мета вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій) на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, використовувати елементи порівняння художніх творів, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків із іншими персонажами та довкіллям, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні й мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти (усно і письмово) в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

«Зарубіжна література» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Мілянська Н.Р.)

Підручник підготовлено відповідно до модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.),

рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). Змістове наповнення підручника враховує вікові особливості учнівства, доступно викладено матеріал, різноманіття творчих завдань. Змістовно обґрунтовані рубрики для структурування запитань і завдань. Максимально важлива увага до текстів художніх творів, до роботи за їх змістом.

Важливим і актуальним у роботі навчальних закладів, кожного учителя України є формування ключових компетентностей учнів, а також виховання чуйної, милосердної, духовно збагаченої особистості.

На своїх уроках практикую застосування інтерактивних та комп'ютерних технологій, мультимедійних систем, адже сьогодні учителю треба бути пошуковцем, винахідником, інноватором, щоб підготувати учнів до життя.

Під час проведення уроків зарубіжної літератури використовую і комп'ютеризоване навчання, інтерактивні види і форми роботи, можливості системи Інтернет, мультимедійні технології. Підготовка подібних уроків потребує багато часу, проте їхні переваги над традиційними формами викладу очевидні:

- робота з комп'ютером викликає інтерес учнів;
- використання наочності поліпшує сприйняття матеріалу;
- задіюється слухова, зорова пам'ять;
- Підвищується ефективність використання навчального часу;
- здійснюються міжпредметні зв'язки: література – мистецтво – історія – географія – ОБЖ.

Широко використовую ігрові методи навчання і виховання, які впливають і на пізнавальну, і на емоційно-особистісну діяльність учнів. Ігри розвивають увагу, пам'ять, уяву, вміння знаходити залежності та закономірності, класифікувати та систематизувати матеріал, знаходити помилки. Гра може бути як складовою уроку, так і окремим уроком. Результативним є використання на уроках пізнавальних та рольових ігор, зокрема таких:

- «Четвертий зайвий» – знайти зайве слово і пояснити свою думку.
- «Упізнай автора» – відгадати ім'я автора за допомогою підказок.
- «Хто це?» – за цитатою впізнати літературного героя.
- Літературна вікторина.
- Інтерв'ю з письменником, літературним героєм.
- Реклама літературного твору.
- Кросворд навпаки: скласти запитання до розгаданого кросворду.
- «Хто краще знає текст?» – визначити події твору, які пов'язані з головним персонажем.
- «Стрілки» – з'єднати стрілками імена персонажів і властиві їм риси характеру, автора і країну чи назву твору.

На уроках створюю ситуації успіху, стимулюю здобувачів освіти до висловлювання власних думок; використовую різноманітні форми організації навчальної діяльності, орієнтовані на виявлення творчих здібностей.

Із метою розвитку комунікативних компетентностей школярів найчастіше використовую інтерактивні методи: «мозковий штурм», «обери позицію», «мікрофон», асоціації, диспути, інсценізації та ін.

У своїй практичній роботі часто проводжу нестандартні уроки, де використовую випереджувальні завдання, причому, визначаючи завдання, враховую особливості кожної дитини. На таких уроках виникає атмосфера напруженого інтелектуального пошуку, що розвиває творчі можливості учня. Крім цього, використовую елементи інтеграції з історією, українською літературою, англійською мовою.

Прагну побудувати свою роботу так, щоб залучити учнів до творчого пошуку, щоб кожен із них міг реалізувати себе. Високо ціную таку роботу учнів, як створення ілюстрацій до творів. Через малюнки розкривається особистість учня, його розуміння й сприйняття тексту, естетичні смаки. Прагну, щоб учні сприймали зарубіжну літературу не просто як шкільний предмет, а як невід'ємну складову культури, мистецтва, свого подальшого життя, що і є стимулом для формування читацьких умінь і навичок.

Діти на уроках зарубіжної літератури із задоволенням виконують цікаві завдання: складають сенкани, створюють листівки-побажання літературним героям, добирають епітети до характеристики героїв, виконують онлайн-тести, розгадують кроссенси, створюють печворки, пантбуки, складають літературні пазли, асоціативні ланцюжки, ґронування, малюнки-асоціації до творів. (додаток 3)

Освіта сьогодення має цікаву особливість: вона вчить жити успішно в сучасному світі. Констатуємо факт – сучасний світ складний, інформаційний, мобільний. Тому добре розуміємо, що дитині недостатньо дати лише знання, значно важливіше навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Наші діти вчать багато теорії, хоча ми свідомі, що зміст освіти та її методика мають бути наближені до практики. Менше теорії, а більше практичного застосування в житті. Як цю ідею має реалізувати учитель-словесник? Учитель зарубіжної літератури, у «руках якого весь світ», має застосувати такі практики, які мотивують школяра 5-6 класу читати із захопленням, цікаво. Вміти аналізувати свої вчинки та вчинки літературних героїв. Оскільки головним вектором розвитку системи освіти є насамперед посилення особистісно-зорієнтованого спрямування освіти та забезпечення активності вихованців у освітньому процесі, то у центрі освітнього процесу є принципи, методи та підходи, які застосовує педагог-словесник, щоб умотивувати своїх вихованців і тоді ідея переродиться у результат: від креативного педагога до конкурентоздатного випускника. Досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Тому важливо вчити дітей уважно читати та думати – «ЯК думати», а не «ЩО думати», при цьому найпотужніше розвивати емоційний інтелект та бажання висловлювати власні припущення, доводи. Нова українська школа, на думку укладача програми із зарубіжної літератури для 6-го класу Ольги Ніколенко, має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу. На уроках зарубіжної літератури я, як педагог, маю можливість залучати учнів до вивчення кращих зразків світового письменства, сприяти їхньому пізнанню світу і всього найкращого в ньому. Читання світової класики допомагає учням розвинути почуття прекрасного, виробити власні критерії оцінювання явищ мистецтва, сприймати «світове бачення» і вміння самостійно, аргументовано аналізувати художній твір. «Зарубіжна література» як навчальний предмет, охоплює різноманіття національних літератур і містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» (рідне, національне) і поважати «чуже» (значуще для розвитку власної особистості та української нації), сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей. Я, учитель зарубіжної літератури

Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка, Буряк Світлана Дмитрівна, вважаю, що одним із головних завдань вивчення предмета «Зарубіжна література» в школі є не лише набуття знань про доробки письменників, окремі художні твори, літературні жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового письменства. Я маю глибоке переконання, що цей предмет сприяє формуванню в учнів уявлень про єдність світового літературного, культурного й цивілізаційного процесу і, в той же час, про самотність національних особливостей його конкретних складових, неповторність внеску до світової скарбниці людства кожної національної літератури, вивчення якої передбачено у модельній програмі авторського складу, керівником якого є Ольга Ніколенко. Програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898) з урахуванням Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 р. № 235).

Працюю у пілотних експериментальних класах уже другий рік і вкотре переконуюся в тому, що потрібно постійно розвивати важливі вміння: спостерігати явища і факти, виділяти їх ознаки (істотні і неістотні), порівнювати (знаходити схоже і відмінне), абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійні висновки та комунікувати у партнерстві з іншими, сприяти розвитку комунікативних умінь та навичок учнів, а також збагачувати словниковий запас й удосконалювати усне і писемне мовлення школярів, виробляти вміння зв'язно висловлюватись, вчити контролювати правильність висловлювань, розвивати етику мовленнєвого спілкування. Неодноразово «складала пазли» – ідеї для найпродуктивнішого уроку. Разом із колегами міркувала про те, як зробити так, щоб шкільний аналіз твору став процесом зацікавленого вмотивованого пошуку? Як домогтися того, щоб читацькі вміння учнів стали «водночас засобом не лише успішного вивчення ними художнього твору, а й їхнього особистісного розвитку».

Неодноразово переконувалася, що ефективним засобом реалізації цього завдання є інноваційні технології, які пробуджують потяг до самовизначення, самоусвідомлення, дають змогу зазирнути в себе і одночасно спрямовані на розвиток здатності учнів до спільної діяльності. Пригадаємо, як науковець К. Баханов зазначає: «Інноваційне навчання – альтернатива традиційному навчанню, воно являє собою систему, в якій навчальний процес є цілісною взаємодією двох рівноправних її учасників – учня та вчителя; основна мета – розвиток особистості та різноманітних форм мислення кожного учня...». Про

переосмислення ролі учня та вчителя у навчальному процесі говорить і О. І. Пометун: «Учитель не може зробити розумову працю за учнів, оскільки тільки вони здатні поєднати те, що чують і бачать, у значуще ціле. Без можливості обговорювати, ставити питання, опрацьовувати і навіть навчати іншого реальне засвоєння не відбувається».

Таким чином, головним своїм завданням вбачаю формування уважного читача з добре розвинутими творчими, розумовими, емоційними та пізнавальними здібностями, який у процесі роботи над твором, максимально наближаючись до авторського задуму, готовий до критичної, виваженої оцінки, захисту власної думки, при цьому врівноваживши у своїй свідомості інші точки зору на предмет обговорення.

Не відмовляючись від традиційних методів навчання, для реалізації поставленої мети я використовую інноваційні технології, зокрема, інтерактивні (діалогові) та пошукову діяльність практично на всіх етапах роботи з літературним твором. Намагаюся вибудувати завдання таким чином, щоб простежувався ланцюжок від «цікаво» до «можу» і «це потрібно мені особисто».

У своїй діяльності використовую активну й інтерактивну моделі навчання, проте перевагу надаю другій. Під час навчання за інтерактивною моделлю використовую такі технології: роботу в парах, в малих групах, «мікрофон», «незакінчене речення», «мозковий штурм», аналіз ситуації, імітаційні та рольові ігри, «займи позицію», критичне оцінювання інформації в текстах різних видів. Працюю над розвитком критичного мислення шестикласників, творчих здібностей на уроці. З цією метою в побудову уроку включаю спеціальні вправи на формування умінь і навичок планування роботи, пошуку раціональних шляхів її виконання, критичного оцінювання результатів. Виходячи з того, що найголовнішим завданням учителя є навчити дітей вчитися, а це, безумовно, неможливо без уміння читати і працювати з книжкою, тому на уроках зарубіжної літератури пропоную дітям цікаві вправи, завдання і намагаюся поставити перед учнями завдання пізнавального та проблемного характеру, поєднати зв'язок змісту уроку із життям, з практикою та особистим життєвим досвідом школярів. Використовую міжпредметні зв'язки та інтеграцію з такими предметами як історія, українська література, мистецтво з метою формування цілісно-наукової картини змісту того чи іншого твору. Мою увагу привернули дослідження, які проводила Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів PISA-2022. Зокрема, у читацькій компетенції перевіряли здатність розуміти та інтерпретувати тексти, здатність пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки. Результат – «ключові компетентності не вповні відповідають ustalеній в Україні традиції навчання читання в школі». Оскільки високий рівень читацької грамотності є не лише основою для успіхів в інших галузях і напрямках освіти, але й передумовою для плідної участі в більшості сфер дорослого життя, тому ми маємо зосередитися на формуванні навичок читання, які передбачають пошук,

відбір, тлумачення, інтегрування й оцінювання інформації з усього наявного масиву текстів, пов'язаних із ситуаціями, що можуть виникати в реальному житті, за межами школи. Особливу увагу я приділяю роботі з текстами, медіатекстами, розумінню прочитаного і виокремлення основного та пошуку інформації її застосування, враховуючи при цьому етичні принципи, які визначені правилами академічної доброчесності. Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл) і 7-9 класи (базове предметне навчання). Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи: 5-6 класи – прилучення до читання художньої літератури; 7-9 класи – системне читання художньої літератури. Тому особливу увагу приділяю викладанню зарубіжної літератури в 5 та 6 класах НУШ з огляду на інноваційний характер змісту й структури програми, яка починає реалізовуватися саме з цих класів. Я вважаю, що головне завдання сформувавати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, використовувати елементи порівняння художніх творів, критично оцінювати інформацію з різних джерел, досліджувати літературні і мовні явища. Читацької діяльності та індивідуального мовлення. Домінантним у 5 та 6 класах, що неодмінно враховую при розробці і плануванні конкретних занять, є сприяння творчому самовираженню школярів у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій та розвитку естетичних почуттів та емоцій учнів, а також формування умінь та навичок взаємодіяти (усно і письмово) в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності. До прикладу, опрацьовуючи твір Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», ми виготовляли панбуки і розкривали образи героїв за допомогою художнього і словесного мистецтва. Також використовую простий метод «Запитання до тексту». Розпочинаючи роботу з текстом, ставлю перед учнями завдання: скласти запитання репродуктивного поширювального й розвивального характеру. Потім проводимо конкурс на найцікавіше запитання. Цей метод допомагає розвивати такі ключові компетентності:

- ціннісно-сміслові (уміння визначати життєві цінності й мету, усвідомлювати своє місце в соціумі, ухвалювати правильні рішення);
- навчально-пізнавальні (уміння відрізнати факти від домислів, застосовувати різні методи пізнання, володіння вимірювальними навичками);
- комунікативні (уміння особистості застосовувати у конкретному різновиді спілкування знання мови).

Цікавим і дієвим є метод «Рольова гра». Рольові ігри дозволяють учням зіграти певну роль у проблемній ситуації, що дає їм змогу подивитись на проблему зсередини. Такі ігри також полегшують участь у дискусії, коли учні соромляться відкрито висловлювати свою думку, але їм важливо її висловити.

При вивченні теми «Байки Езопа» у 6 класі після виразного прочитання, аналізу застосувала наш «давній», але напрочуд дієвий метод – розіграти сюжети байок. Наступним кроком завдання ускладнила: виконуємо роль головних героїв без слів, граємо ролі і звірів, і предметів, і явищ тощо. Здавалося б – нічого особливого – рольова гра, проте саме на таких уроках розвиваємо ключові компетентності:

- уміння визначати життєві цінності й мету, усвідомлювати своє місце в соціумі, ухвалювати правильні рішення;

- уміння активно, відповідально й ефективно реалізовувати права й обов'язки;

- уміння відрізнити факти від домислів;

- навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями;

- уміння виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини; оцінювати предмети та явища, їхню взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва;

- уміння продуктивно співпрацювати з партнерами у групі й команді, виконувати різні ролі й функції в колективі.

При вивченні творчості японського митця Мацуо Басьо високоефективним виявився прийом «Слайд-шоу». Вважаю, що неможливо вивчати творчість письменника, оминувши традиції, історію, культурні надбання його народу. На таких уроках, на мій погляд, необхідний яскравий, вражаючий ілюстративний матеріал, який не залишить учнів байдужими. У цих випадках мені на допомогу приходять слайд-шоу.

Наприклад, знайомлячи учнів 6 класу з творчістю Мацуо Басьо, на етапі формування мотивації навчання, під час перегляду слайд-шоу «Культура Японії» знайомлю учнів зі світом автора, готую до сприйняття його філософських поглядів, внутрішніх переконань, за допомогою пояснень та ілюстрацій збільшую ефект мотивації навчання. Таким чином, під супровід японської народної музики мої школярки «відвідують» мудрого основоположника жанру хайку у його банановій хижі та напребій демонструють свої уміння складати тривірші.

Щодо уроків виразного читання зауважу, що найбільше учням подобаються уроки-конкурси виразного читання напам'ять, коли вони виступають у ролі конкурсантів і журі. Головні напрями освітньої діяльності в школярів на уроках виразного читання – це не лише механічне читання тексту, а й ґрунтовне осмислення його (виділення головних думок, теми, упорядкування планів зображення), а також розвиток логічного мислення, вміння аналізувати, узагальнювати власні судження. Головне завдання, яке ставлю перед учнями, – вироблення умінь аргументовано висловлювати власні судження, уміти добирати й використовувати усні та письмові відповіді, наводити доречні приклади й цитати з текстів, бути максимально конкретними та доказовими у висловлюванні своїх поглядів.

Дійсно, немає меж досконалого креативного творчого бачення сучасного уроку літератури. Саме НУШ, на моє глибоке переконання, покликана дати «безмежний простір» педагогу щодо вибору тих методів та прийомів на уроці, які не лише забезпечать реалізацію необхідних ключових компетентностей, а й підготують майбутніх випускників до дорослого життя. Наразі актуальними є слова відомого філософа Сенеки: «Навчаємося не для школи, а для життя». Тому у своїй роботі не забуваю про таку істину: викладання літератури не може перетворитися на перелік творів без проникнення у їх глибинну сутність. Основне завдання, яке ставлю перед собою та моїми допитливими нушенятами-шестикласниками полягає у тому, щоб виховати читача, навчити інтерпретувати художні твори, сприймати кожний твір як цілісність, як неповторний світ і тим самим увиразнюю актуальну, як ніколи, думку шанованого педагога Василя Сухомлинського: «Вчитимемо дитину думати, відкриємо перед нею першоджерело думки – навколишній світ. Дамо їй найбільшу людську радість – радість пізнання!».

У Золотоніській спеціалізованій школі № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради у шостих пілотних класах зарубіжну літературу викладає *Терещенко Тетяна*.

Зарубіжна література є складником мовно-літературної освітньої галузі. Згідно із запропонованою модельною навчальною програмою «Зарубіжна література» вивчається окремо як самостійний і самодостатній предмет. Загальний обсяг річного навчального навантаження згідно з освітньою програмою школи становить 35 год. Зміст навчального матеріалу, представлений у програмі для 5-6 класів, відповідає Типовій освітній програмі й становить орієнтовно 1,5 години на тиждень, тому календарне планування довелося адаптувати під потрібну кількість годин.

Мета вивчення зарубіжної літератури: прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій) на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, використовувати елементи порівняння художніх творів, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків з іншими персонажами та довідкам, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні й мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти (усно і письмово) в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

Навчальний предмет «Зарубіжна література» сприяє формуванню ключових компетентностей учнів: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянська компетентність, соціальна компетентність, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність (додаток 3.1).

За вимогами Державного стандарту і модельної навчальної програми, важливо реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій. Серед

форм і методів роботи переважають такі: метод творчого читання (індивідуальне, коментоване, виразне, вибіркоче, читання напам'ять, за ролями тощо), дослідницький метод (постановка проблемних запитань, творчі роботи різного характеру, у тому числі спрямовані на порівняння твору з його інтерпретаціями в інших видах мистецтв), евристичний метод (побудова системи запитань, евристична бесіда за прочитаним, словникова робота, різні види переказу твору, складання плану, сюжетного ланцюжка, створення ілюстрацій до твору). Хоча і меншою мірою, але залишається репродуктивний метод (слово вчителя, мультимедійна презентація, опрацювання матеріалу підручника). Важливими для шестикласників залишаються ігрові форми і методи роботи. Серед інтерактивних прийомів роботи використовують такі: «Дивуй», «Кросворди», «Ребуси», «Кросенси», «Так-Ні», «Правда чи фейк», «Крокодил», «Козацький герць», «Мозковий штурм», «3-2-1», «Асоціації», «Сенкан», «Шість цеглинок 2.0» та інші. Під час вивчення зарубіжної літератури доречним є системне використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, вони значно підсилюють інтерес до навчання та активізують творче сприйняття учнями художніх творів. Особливо доречними вони стають під час дистанційного навчання. Учні із задоволенням працюють з QR-кодами, із онлайн-сервісами Wordwall, Learningapps, онлайн-тестами та з онлайн-дошками Padlet, Jamboard.

Основні види оцінювання результатів навчання учнів у 6 кл.: формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне). Рішенням педагогічної ради було ухвалено, що в пілотних 6-х класах НУШ оцінювання буде здійснюватися згідно з дванадцятибальною системою оцінювання навчальних досягнень учнів.

Оцінювання результатів навчання учнів із зарубіжної літератури було зорієнтованим на очікувані групи результатів навчання та види навчальної діяльності, передбачені навчальною програмою відповідно до чотирьох основних груп:

I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях.

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів.

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі.

IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення. Вони корелюють (враховуючи розвиток учнів) із відповідними групами результатів у Державному стандарті початкової освіти та групами результатів і орієнтирами для оцінювання в Державному стандарті базової середньої освіти. У такий спосіб досягається зв'язок і наступність у процесі навчання в контексті реалізації концепції Нової української школи. Результати навчання учнів за цими групами відображено у Свідоцтві досягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

(до матеріалів, які розміщені вище)

1. Авраменко О. М. Шабельникова Л. П. Українська література. Підручник 6 класу. – Київ, 2006.
2. AnswerGarden – онлайн-інструмент для створення хмаринки слів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/answergarden-onlajn-instrument-dlya-stvorenniya-hmarynky-sliv/>
3. Богосвятська А. І. Методика компетентнісного викладання на уроках літератури. Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 7-8.
4. Брауні з бананом і вівсянкою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sport.ua/uk/zdorovyj-obraz-zhizni/500397-menu-and-recipes-for-weight-loss-on-the-week-and-month>
5. Велика українська енциклопедія. URL: <http://surl.li/gksgz>
6. Весела абетка. Українські прислів'я та приказки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://abetka.ukrlife.org/prykazky.html>.
7. Відомі поліглоти світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://woa.library.te.ua/2020/05/blog-post_25.html
8. Воропай О. «Звичаї нашого народу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.svit.in.ua/kny/voropaj/znn_t1.pdf.
9. Генератор QR-кодів – власні високоякісні коди безкоштовно. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.websiteplanet.com/uk/webtools/free-qr-code-generator/>
10. Генератор ребусів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rebus1.com/ua/index.php?item=rebus_generator
11. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/abjvt>
12. Іван Франко знав 14 мов, сучасники називали його «академія в одній особі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2020/08/27/ivan-franko-znav-14-mov-suchasnyky-nazyvaly-jogo-akademiya-v-odnij-osobi/>
13. iEmoji.com Клавіатура Емої для комп'ютера. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iemoji.com>
14. Кейт Саві. «Кулінарні пригоди Меггі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.yakaboo.ua/ua/kulinarni-prigodi-meggi.html>
15. Ковбасенко Л.В. та ін. Зарубіжна література : Книга для вчителя : календарне планування та розробки уроків. 6 клас 12-річної школи. – К.: Грамота, 2006. – 408 с.
16. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>.
17. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: потреби змін і досвід їх впровадження в Європі та Україні. URL: <http://surl.li/ehphg>

18. Костенко Ліна. Ідея зіткнення неповторності й буденності, стандарту в «Кольорових мишах». Образ особливої дівчинки Анни. Урок української літератури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/urok-z-ukra-nsko-literaturi-dlya-7-klasu-lina-kostenko-kolorovi-mishi-3505.html>
19. LearningApps.org. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://learningapps.org/>
20. Леся Українка – суперзірка, яку ми досі не знаємо. Караван. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://karavan.ua/kultura/lesja-ukrainka-ukrainskaja-superzvezda-kotoruju-my-do-sih-por-ne-znaem-foto/>.
21. Маслюк О. Інноваційні технології – ефективний засіб формування читацької компетентності учня// Всесвітня література в середніх навчальних закладах. – 2010. – №2. – С.27-29.
22. Методика «Шість цеглинок 2.0» URL: <https://idea-teacher.com.ua/e-lib/metodyka/lego/metodyka-shist-czeglynok-2-0-kylymky-z-lego/> (дата звернення: 01.12.2021).
23. Мілянська Н.Р. Зарубіжна література : посібник-зошит для 6 класу закладів загальної середньої освіти. - Тернопіль: Астон, 2022.
24. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
25. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Архипова В.П., Січкач С.І., Шило С.Б.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83085/>.
26. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М.І., Пастушенко Н.М.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83086/>.
27. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т.О., Качак Т.Б., Кизилова В.В., Пахаренко В.І., Дячок С.О., Овдійчук Л.М., Слижук О.А., Макаренко В.М., Тригуб І.А.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.14.07.pdf>.
28. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). – Режим доступу: <http://surl.li/cexlk>.

29. Оцінювання без знецінювання. Онлайн-курс про сучасні практики оцінювання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://study-era.com/uk/courses/course/410>
30. Пазли. Зарубіжна література. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jigsawplanet.com/st6278/Zarubizna-literatura-6-kl>.
31. Печворк як методичний прийом на уроках зарубіжної літератури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-pechvork-yak-metodichniy-priyom-na-urokah-zarubizhno-literaturi-246190.html>.
32. Печворк. Коліжанка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://koliganka.jimdofree.com>.
33. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
34. Популярні спеції світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fruit-time.ua/blog/spezi_svitu.html.
35. Практичний посібник «Цікаві ідеї з рефлексії» Подолянець К. М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/praktichniy-posibnik-cikavi-ide-z-refleksi-avtor-podolyanec-katerina-mihaylivna-96578.html>
36. Простий спосіб створити власні навчальні ресурси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wordwall.net/>.
37. Світ літератури. Піраміда твору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://svitliteraturu.com/board/innovaciyi/quot_piramida_tvoru_quot/2-1-0-110.
38. Середня освіта. URL: <https://osvita.ua/>
39. Твір за метафорою. Натхненник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bogosvyatska.com//2019/04/12/твір-за-метафорою/>.
40. Тихоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
41. Тридцять фактів про валюти світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://obmenka.cn.ua/ua/blog/30-faktov-o-valyutah-mira>.
42. Хардак Софі. Сприйняття запахів, смаків і кольорів залежить від мови, якою ми говоримо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-47417803>.
43. Хмара слів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wordart.com/z43mmb2y2ssj/хмара-слів>.
44. Хмари слів як засіб візуалізації на уроках української мови і літератури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/hmari-sliv-ak-zasib-vizualizacii-na-urokah-ukrainskoi-movi-i-literaturi-240519.html>.
45. Шевченко О.В. Світова література. Освіта.ua.
46. <https://ua.mozaweb.com/uk/mblite.php?cmd=open&bid=UA-EDP-06002&page=84>

47. https://ua.mozaweb.com/uk/search?search=%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%BA&result_order=3D
48. <https://ua.mozaweb.com/uk/search?view=grid&sort=grouped&search=%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B9+%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%B4%D1%8C>
49. <https://academia-nikolenko-6klas.com.ua/>

ІНШОМОВНА ОСВІТА

Використання автентичних документів – інструмент формування культурологічної компетенції на початковому етапі вивчення французької мови як другої іноземної

У сучасному суспільстві необхідність володіння вміннями усного та писемного іншомовного спілкування є загально визнаним фактом. Це пов'язано з тим, що важливу роль відіграють розширення політичних, економічних та особистих міжнаціональних контактів, активізація діалогу культур між країнами. Мета навчання іноземної мови – досягнення міжкультурної комунікації.

Як відомо, опанування лексикою та заучування граматичних правил не є достатнім для того, щоб опанувати комунікативну компетенцію. Безліч людей мають можливість подорожувати за кордон, співпрацювати з іноземними фірмами, користуватися Інтернет-ресурсами, читати літературу іноземною мовою. Тому перед вчителями французької мови ставиться мета: навчання іншомовної культури, що включає як розвиток лінгвістичних здібностей, так і пізнання культури Франції та франкомовних країн.

Пізнання франкомовної культури можливе лише за умови використання автентичного матеріалу.

Автентичним зазвичай вважається документ, який створений носіями мови та не був спочатку призначений для навчальних цілей. До автентичних матеріалів належать: музичні кліпи, пісні, фільми, репортажі, радіо- і телепередачі, реклама, особисті листи, статті, інтерв'ю, уривки із щоденників підлітків, висловлювання і коментарі на форумах, фотографії, малюнки, кулінарні рецепти, науково-популярні та країнознавчі тексти.

Часто до переліку автентичних матеріалів потрапляють одноразові повсякденні матеріали, такі як афіші, оголошення, театральні та інші програми, анкети, квитки проїзні та вхідні, вивіски, етикетки, меню та рахунки, карти, схеми, плани, рекламні проспекти з туризму, відпочинку і т.п., які вчителі отримують шляхом особистих контактів з носієм мови, листування, а також завдяки туризму. Вони теж автентичні й важливі для створення ілюзії прилучення до чужого середовища проживання та мови. Специфічність цих засобів полягає в тому, що вони забезпечують спілкування з «живими», реальними предметами, стимулюють майже справжню комунікацію: учні проживають усі події, грають певні ролі, розв'язують проблеми (покупок, екскурсій, вибору навчального центру та професії, заповнення анкет, вибору меню, відвідування видовищних заходів і тощо), задовольняють свої пізнавальні інтереси. Ці продукти цікаві, яскраві, відповідають віковим особливостям дітей, гарні фонові малюнки допомагають дитині легше засвоїти запропонований їй матеріал.

Чи можна використовувати автентичні документи на початковому етапі вивчення мови? Так, звичайно, адже ці матеріали дозволять пробудити зацікавленість учнів і вони зможуть відкрити для себе соціокультурну

реальність мови та її вживання. Крім того, використання автентичних документів у 5-6 класах Нової української школи підвищує інтерес до вивчення французької мови, допомагає активізувати всі види мовленнєвої діяльності, залучає до культури країни, мова якої вивчається, розвиває соціокультурні компетенції.

Що дає використання автентичних документів?

- Показати справжню французьку мову (у підручниках французька мова «нормативна», часто наближена до “français standard”). Автентичні документи представляють реальну мову (hésitations, pauses, erreurs etc) і дозволяють учням звикнути до розмовної французької).

- Представити франкомовний світ (автентичні документи дозволяють показати реальність і багатство франкомовних культур, щоб учні могли ще більше ними зацікавитись).

- Мотивувати учнів (автентичні матеріали є більш мотиваційними, тому, що вони більш конкретні й цікаві для учнів).

- Змінювати (множити) джерела (автентичні документи дозволяють не обмежуватись тільки голосом вчителя або аудіозаписом до підручника, а також слухати різних людей, різні акценти й т.п.).

- Робити учня більш автономним (використання автентичних документів дозволить учням сприймати та розуміти документи, подібні до тих, які вони можуть зустріти в реальних ситуаціях спілкування. Отже, учні стають автономними у своєму навчанні).

- Доповнити підручник (якщо підручник не новий або матеріали, які він пропонує не адаптовані для учнів класу, вчитель може доповнити його автентичними документами).

Як використовувати автентичний документ на уроці французької мови?

1. Правильно вибрати документ, тобто перевірити його актуальність.

Автентичний документ повинен бути адаптований до навчальних цілей, а також відповідати рівню навчальних досягнень учнів та їх віковим особливостям, бути цікавим для них, щоб сприяти їх мотивації.

Потрібно також, щоб документ мав культурний чи міжкультурний інтерес, що дозволить вчителю опрацювати деякі аспекти французької чи франкофонної культури.

Бажано, щоб документ був досить новим, бо, якщо взяти документ, наприклад, 80-х років ХХ століття, він не буде цікавим для учнів і втратить свій культурний інтерес.

Автентичний документ повинен дозволити вчителю змінювати види роботи: якщо взяти три візуальні документи, наприклад, це не матиме успіху. Потрібно чергувати: аудіодокумент, писемний документ, аудіовізуальний документ.

Потрібно, щоб інформація в документі була зрозумілою і, щоб вчитель міг підготувати завдання, які допоможуть учням зрозуміти цю інформацію.

I, нарешті, потрібно, щоб документ мав джерело і був хорошої якості. Наприклад, якщо вчитель пропонує письмовий документ, але не вказане джерело, звідки він взятий, учням буде важко зрозуміти інформацію. Або, якщо ви пропонуєте аудіозапис, де є фоновий шум, це перешкоджатиме розумінню й урок буде неефективним.

2. Впровадити автентичний документ у свій урок

Вибраний документ дозволить вчителю побудувати свій урок (дидактичну одиницю). Побудова дидактичної одиниці (*unité didactique*) має декілька етапів (вчителі ознайомилися з ними під час підвищення кваліфікації PRO FLE і PRO FLE+).

Отже, *unité didactique* починається з *anticipation (mise en route)* – етап, який проводиться до читання чи слухання документа, тобто вступ до *unité didactique*. Можна використовувати картинки, ілюстрації, заголовки, підзаголовки, щоб розпочати робити гіпотези про зміст уроку (*des brainstorming, des nuages de mots*).

Потім опрацьовуються *compréhension globale* (основна інформація) і *compréhension détaillée* (точна, детальна інформація).

Далі зазвичай йде робота над мовою, яка проводиться за допомогою автентичного документа. Тому, вибираючи документ, вчитель повинен звернути увагу на мовні аспекти (лексика, граматики), які повинні відповідати навчальній програмі і віковим особливостям учнів. Отже, мова йде про *réperage, conceptualisation et systématisation d'un point de la langue*.

Завершальний етап – *production orale (écrite)*. Тут вчитель може використати автентичний документ як зразок (наприклад, «*sur le modèle de cet article, écrivez un mail à votre ami(e)*»).

Безперечно, найкращий результат може бути досягнутий шляхом використання аудіовізуальних джерел. Щоб усвідомити специфіку поведінки носіїв мови, потрібно бачити їх, а також обставини, в яких відбувається акт спілкування (магазин, метро, аеропорт, навчальна аудиторія, театр тощо). Специфіка обставин істотно впливає на поведінку тих, хто спілкується. Крім того, фільм чи відеокліп дозволяє познайомитися з характерними особливостями країни та життя людей у ній. Тому слід використовувати усі можливі застосування аудіовізуальних джерел. Вони сприяють вивченню та розширенню словникового запасу дітей, дозволяють перевірити засвоєння школярами слів, уміння розпізнати їх у мовленні.

Розглянемо використання автентичного матеріалу на прикладі роботи з ресурсами сайтів tv5monde.com та francaisfacile.rfi.fr.

TV5Monde – це безплатний та інтерактивний сайт для вивчення французької мови за допомогою відеоматеріалів, передач та репортажів новин. Матеріали й завдання підібрані відповідно до рівня володіння мовою.

Пропонуємо музичний кліп на пісню «*Bienvenue chez moi*» (джерело – TV5Monde), рівень володіння мовою - A1 débutant. Тривалість – 45 хвилин.

Французькі співаки Bigflo i Oli (Florian et Olivier Ordonez) запрошують у подорож містами Франції, звертаючи особливу увагу на особливості кожного міста. Посилання на відеокліп, слова пісні, fiche apprenant: <http://surl.li/gozcf>

Parcours pédagogique

Étape 1 – Avant de regarder le clip

- Associer des symboles à un pays (activité 1)

Étape 2 – Avec les images

- Repérer les symboles dans le clip (activité 2)

Étape 3 – Avec les paroles et la musique

- Associer les symboles aux lieux (activité 3)

Étape 4 – À partir du clip (activité 4)

- Présenter un pays francophone à travers ses symboles (activité 4)

Objectifs communicatifs/pragmatiques

- Associer des symboles à un pays.
- Repérer les symboles dans le clip.
- Associer les symboles aux lieux.
- Présenter un pays francophone à travers ses symboles.

Objectifs culturels/ interculturels

- Découvrir des lieux et des objets emblématiques de la France
- Découvrir un pays francophone et ses symboles

Étape 1 – Avant de regarder le clip

- Associer des symboles à un pays (activité 1)

Lexique – petits groupes – 10 min (support : fiche apprenant)

Écrivez au tableau « La France » et tracez 4 flèches. Au bout de la première flèche, écrivez : « un monument », écrivez « une spécialité gastronomique » au bout de la seconde, « une personnalité » au bout de la troisième et enfin, « un animal » au bout de la quatrième.

Le monument qui représente la France est....

Notez la phrase au tableau si nécessaire et incitez les apprenants à prendre la parole spontanément, en utilisant la structure à l'oral. Répéter la même procédure pour les autres catégories.

Former de petits groupes de 3 à 4 apprenants. Distribuer la fiche apprenant et inviter les groupes à prendre connaissance de l'activité 1.

En groupe. Faites l'activité 1 : observez les images et nommez ce que vous connaissez.

Préciser aux apprenants que les images ont un lien avec la France.

Laissez le temps aux groupes de réfléchir puis faire la mise en commun, à l'oral, en projetant la fiche.

En groupe. Organisez les éléments dans les catégories : « monument », « spécialité gastronomique », « personnalité » et « animal » ? Quelle(s) catégorie(s) faut-il ajouter ?

Faire la mise en commun à l'oral.

Étape 2 – Avec les images

- Repérer les symboles dans le clip (activité 2)

Repérage visuel – petits groupes – 10 min (supports : clip et fiche apprenant)

Conserver les petits groupes de l'activité précédente et les inviter à prendre connaissance de l'activité 2. Diffuser le clip sans le son et sans les sous-titres.

En groupe. Faites l'activité 2 : regardez le clip et entourez dans l'activité 1 ce que vous voyez.

Faire la mise en commun à l'oral en projetant la fiche apprenant. Inciter les apprenants à verbaliser en utilisant les structures « Dans le clip, je vois... » et « Dans le clip, je ne vois pas... ».

Étape 3 – Avec les paroles et la musique

- Associer les symboles aux lieux (activité 3)

Compréhension orale – binômes – 10 min (supports : clip et fiche apprenant)

Former des binômes et les inviter à prendre connaissance de l'activité 3. Diffuser le clip en entier, avec le son, mais sans les sous-titres.

À deux. Faites l'activité 3 : écoutez et regardez le clip puis écrivez le numéro dans la bonne case. Il y a des éléments que vous pouvez voir ou entendre.

Préciser aux apprenants que la Belgique est un pays francophone au nord de la France et que la Réunion est une île française dans l'océan Indien. Les situer sur un planisphère si nécessaire.

Laissez le temps aux binômes de se mettre d'accord. Proposer une deuxième écoute avant la mise en commun si besoin.

Faire la mise en commun à l'oral en interrogeant les binômes tour à tour.

Étape 4 – À partir du clip

- Présenter un pays francophone à travers ses symboles (activité 4)

Production orale – binômes – 15 min (supports : fiche apprenant et Internet)

Former de petits groupes de 3 à 4 apprenants, les inviter à prendre connaissance de l'activité 4. Au préalable, sélectionner une liste de pays francophones (<http://surl.li/goztt>) à proposer aux apprenants ou bien leur proposer de choisir eux-mêmes. Noter les pays choisis au fur et à mesure au tableau, pour éviter les doublons.

Faire un rappel des règles d'utilisation des propositions devant les noms de pays.

À deux. Faites l'activité 4: choisissez un pays francophone et présentez-le comme dans la chanson.

Laissez le temps aux binômes de faire des recherches rapides à propos du pays de leur choix. Circuler entre les groupes et lever les difficultés lexicales éventuelles.

Faire la mise en commun à l'oral en invitant les groupes à présenter leurs pays à la classe. Si le matériel le permet, inviter un des membres du groupe à illustrer les propositions avec des photos trouvées sur Internet.

Exemple: Bienvenue au Sénégal.

Dans ce pays, il y a la chaleur, des lions et des baobabs.

Fais un tour à Dakar.

Viens au Sénégal ! Viens faire un tour là-bas

Для початкового етапу навчання французької мови рекомендуємо використовувати автентичні аудіоресурси сайту francaisfacile.rfi.fr. Сайт пропонує короткі (до 1 хвилини) аудіозаписи на різноманітну тематику. Пропонуємо роботу з текстом « Une nouvelle cheffe du gouvernement en France » (рівень A1). Лексика – назви професій, граматика – чоловічий і жіночий рід іменників. Посилання на аудіозапис : <http://surl.li/gqkho>

Activité 1 : Anticipation

Montrer aux apprenants la photo d'Élisabeth Borne et les demander : Comment pensez-vous, quelle est la profession de cette femme ? Pourquoi ?

Activité 2 : Le sujet (Compréhension globale)

Écoutez l'extrait en entière et cochez les bonnes réponses.

1. Élisabeth Borne est la nouvelle...

- a) Premier ministre
- b) ministre de l'Intérieur.

2. En France, une femme occupe ce poste...

- a) pour la première fois.
- b) pour la deuxième fois.
- c) pour la troisième fois.

3. Elle veut agir vite pour...

- a) l'écologie.
- b) la santé.
- c) le travail.

4. Réécoutez l'extrait. Quels mots entendez-vous ? (Compréhension détaillée)

- Premier ministre   fonction   cheffe   agir   biologique
- Première ministre   mission   chef   réagir   climatique

Activité 3 : Vocabulaire – la politique (Repérage)

Complétez avec les mots :

cheffe Première deuxième climatique fonction

Élisabeth Borne est la nouvelle _____ ministre en France : elle est la _____ du gouvernement.

C'est la _____ fois qu'une femme occupe cette _____. Elle veut s'occuper du « défi _____ et écologique ».

Activité 4 : Grammaire – féminin/masculin des noms de professions (Conceptualisation, systématisation)

Quelle est la forme des noms de professions au masculin et au féminin ?

Observez :

La Première ministre s'appelle Elisabeth Borne. C'est la cheffe du gouvernement.

Avant, le Premier ministre s'appelait Jean Castex. C'était le chef du gouvernement.

Complétez :

un ministre

-

une _____

un _____

-

une présidente

un _____	-	une directrice
un facteur	-	une _____
un professeur	-	une _____
un _____	-	une infirmière
un boulanger	-	une _____

(on peut ajouter des paires de mots)

Activité 5 : Production (orale/écrite)

Présentez un homme (femme) politique de votre pays

ou présentez un homme (femme) connu(e) de la France (de l'Ukraine).

Отже, автентичні матеріали – це багате джерело нової інформації, що дозволяє вивчати реальне життя та події. Це велика лінгвістична різноманітність, що розкриває сучасну мову. Використання матеріалів з автентичних джерел вчителями французької мови сприяє створенню принципово нового середовища навчання, що дозволяє одночасно імітувати мовний діалог, віртуально представляти аудіо-відео-середовище французької мови та культури, проводити контроль освоєння мовного та мовленнєвого матеріалу. Це означає, що урок французької мови буде спрямований на компетентісно-діяльнісний підхід, орієнтований на результат (формування у дітей здатності практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях), що є головною метою Нової української школи.

Цифровізація освіти: мобільні телефони та мобільні застосунки для підвищення ефективності уроків німецької мови в умовах Нової української школи

Сучасний світ, зміни в суспільстві та технологіях ставлять перед освітою глобальний виклик: як підготувати учня майбутнього – успішного, конкурентоспроможного українця, який зможе реалізувати себе в будь-якій сфері діяльності. Стрімкий розвиток цифрових технологій створює нові можливості в освіті й стає невіддільною частиною життя молодого покоління. Наслідками такого поступу є необхідність переосмислення навчальних методик та освітніх цілей. Використання застарілих дидактичних засобів на уроці та збільшення цифрового розриву між учнями й вчителями – це одна з проблем сьогодення. Тому, на мою думку, пріоритетним напрямком роботи в авторській школі «Гімназія успішного українця» є гармонійне поєднання традиційного навчання й використання передових технологій. Цифровізація освітнього процесу стає нагальною необхідністю.

Цифровізація проникає всюди й змінює всі громадські та особисті сфери життя, у тому числі й процеси навчання та викладання. Така тенденція посилюється завдяки широкому використанню мобільних пристроїв та відповідних застосунків. Вони є важливим засобом спілкування та розваг, але також успішно можуть використовуватися з навчальною метою: активізувати пізнавальну діяльність учнів, сприяти їхньому інтересу до вивчення іноземних мов, формувати компетентність вільно комунікувати іноземною мовою між собою та з носіями мови за кордоном.

Одним із найпоширеніших мобільних приладів серед молоді є смартфони. За статистикою з кожним роком кількість користувачів мобільних пристроїв збільшується [10], а серед молодих людей їхню популярність узагалі важко переоцінити. Саме тому ігнорувати мобільні пристрої на уроках іноземної мови не допустимо. З огляду на це постає питання, як раціонально та ефективно можна використовувати мобільні телефони, смартфони, планшети на уроці, адже вони дають безліч можливостей креативно організувати уроки німецької мови. Доповнюючи роботу з підручником, гаджети вдосконалюють традиційні форми навчання. Зміна ж форм роботи на уроці із застосуванням мобільних пристроїв позитивно впливає на мотивацію учнів. Завдяки цифровим компонентам індивідуальне та колективне навчання приносять більше задоволення, а навчальний процес стає наочнішим. Дигітальні технології охоплюють:

- підручники з цифровими додатками;
- інтерактивні онлайн-вправи;
- автентичні матеріали: онлайн-статті, рекламні ролики, інтерв'ю, фільми;
- власні мобільні пристрої;
- фотокамери, відеокамери та диктофони.

Відомі німецькі видавництва Hueber Verlag, Cornelsen Verlag, Klett Verlag пропонують сучасні цифрові підручники з німецької мови як іноземної. Вони орієнтовані на нові Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти й

передбачають використання смартфонів для виконання дидактично доцільних креативних завдань, допомагають викладачам, оскільки всі медійні засоби об'єднані в одну програму-комплекс. У цьому році Goethe-Institut надав можливість учителям українських державних шкіл узяти участь у проєкті «Цифрові підручники для шкіл» й отримати ліцензію на цифровий підручник Beste Freunde A1-B1. Оскільки авторська школа «Гімназія успішного українця» дбає про компетентнісний підхід у навчанні, я не змогла не долучитися до цієї роботи. Обов'язковою умовою успішної реалізації проєкту стала участь учителя у трьох навчальних вебінарах, під час яких я дізналася, як працювати з цифровим підручником. Структура посібника прозора, тому учням та вчителям дуже легко орієнтуватися в ньому. Коротенькі лекції вносять різноманітність у навчальний процес, а чітка послідовність завдань спрощує планування уроків. До підручника додатково видається дигітальний медіапакет з інтерактивними завданнями для кожного уроку. Найпопулярнішими серед них є такі вправи:

- „memo“ - гра для тренування пам'яті;
- кросворди;
- пропуски в E-Mail-текстах;
- лексичні та граматичні вправи на поєднання слів.

Ці завдання можна виконувати онлайн.

Часто на уроках я використовую сайт інтерактивних завдань Liveworksheets. З цим ресурсом познайомила нещодавно, беручи участь у тренінгах, організованих Goethe-Institut. Тут є певна база вправ, готових до використання. Для створення власних завдань є як письмове пояснення послідовності дій, так і відео, на якому наочно видно, які кроки потрібно виконати. Так, наприклад, на сайті можна знайти бланк за темою «Deutschland». Тут знаходяться картинки: німецькі речі, визначні місця, елементи одягу та список назв, які необхідно дібрати до цих картинок. Учні отримують можливість самостійно опрацювати матеріал на своєму гаджеті та перевірити кількість правильних відповідей, натиснувши на опцію «Finish». Завдання такого типу я даю гімназістам як для активізації їхніх знань на початку уроку, присвяченого вивченню країнознавчого матеріалу, так і для перевірки знань учнів наприкінці такого заняття. Усі вправи збираю в інтерактивний зошит, який зберігається на сайті. Цей сервіс зручний тому, що в ньому є зворотний зв'язок: учень може самостійно перевірити помилки, які допущено у вправі, або ж надіслати результат на електронну адресу вчителя. Крім того, інтерактивні робочі аркуші використовують усі переваги нових технологій: звук, відео, вправи перетягування, об'єднання стрілками, множинний вибір, навіть мовленнєві вправи, які учні повинні робити за допомогою мікрофона.

Сервіс Wordwall застосовую не тільки для активізації лексичного матеріалу на уроці, а й для розвитку мовленнєвих умінь, узагальнення та систематизації знань, підбиття підсумків уроку та рефлексії, контролю знань. Оскільки учні краще засвоюють матеріал через гру, цей ресурс допомагає внести елементи гейміфікації в процес навчання. Він може використовуватися

для запам'ятовування правильного написання слів при вивченні німецької мови, створенні та відгадуванні кросвордів, складанні речень. Цінним у сервісі є те, що навчальні ресурси укладаються за шаблоною системою у форматі ігрових технік. Тому процес створення завдань не вимагає багато часу та зусиль. Якщо вчитель сам не може створити вправу, можна скористатися вже готовими завданнями, адже вони розміщені на сайті. Ігри зі словами й зображеннями, вправи на відповідність, вікторини, кросворди, перенесені в цифровий світ, де легко змінюється дизайн та шаблон завдання, - це вдала альтернатива традиційним формам навчання, яка вмотивує сучасне «ігрове покоління» до вивчення німецької мови.

Із метою формування й розвитку ключових компетентностей пропоную гімназістам виконувати завдання на освітній платформі Voki. Цей безплатний сервіс дозволяє створювати власного персонажа – персональний аватар. Він може розмовляти голосом, записаним учнем за допомогою мікрофона. Можна надрукувати свій текст і аватар його озвучить. Персонажі Voki налаштовуються так, щоб вони мали вигляд тварин, героїв мультфільмів, історичних осіб і навіть самих учнів. Створені аватари можна надсилати електронною поштою або розміщувати на вебсайтах. Така робота дуже подобається учням. Вони із задоволенням тренуються в говорінні й аудіюванні, фантазують над створенням свого персонажа, складаючи тексти.

Ще один цікавий сервіс, який я пропоную для роботи з учнями, – це Mind Map – ментальна карта. Використовуючи створення ментальної карти на уроках німецької мови, можна опрацьовувати нові слова до теми або повторювати вже відому лексику. Цей метод також застосовується при роботі з текстом. Так, наприклад, учні читають текст «Umweltschutz». Потім за допомогою мобільного застосунку створюють ментальну карту до цього тексту. Така карта є ніби планом і дає змогу учням без проблем розповісти про забруднення навколишнього середовища, що робити зі сміттям, як його сортувати й де можна придбати контейнери для роздільного збору твердих побутових відходів. Застосування інтелект-карт на уроках німецької мови дозволяє організувати також індивідуальну, групову та колективну діяльність. Створюючи Mind Map, учні навчаються користуватися словниками та довідниками. Ментальна карта розвиває логіку та креативність мислення, сприяє кращому запам'ятовуванню. Хочу наголосити, що така робота мотивує гімназистів до оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Технічні можливості гаджетів, а саме вмонтована камера, дають змогу запропонувати учням завдання, що сприятимуть розвитку комунікативної компетенції. Це може бути запис інтерв'ю або створення власного фоторепортажу. Учні фотографують на смартфони визначні місця міста. Потім на уроці в довільній формі презентують ці фото. Таким чином вони навчаються описувати об'єкти, тренуються ставити запитання й відповідати, опрацьовують і повторюють лексичний матеріал. А під час вивчення теми «Die ukrainische Küche» можна запропонувати учням зняти фільм. Готуючи національну

українську страву, вони повинні записати на камеру смартфона з поясненням крок за кроком процес приготування. На уроці гімназисти показують знятий фільм.

На етапі підбиття підсумків надаю перевагу сервісу Mentimeter. Він слугує для створення та проведення опитувань. У кілька кліків завантажую на сайт одне чи декілька запитань. Потім даю учням посилання з кодом доступу або можливість сканувати QR-код. Визначаю, скільки часу клас має на те, щоб відповісти. Також є можливість обрати, у якому вигляді хочу отримати відповіді: просто кількість голосів, співвідношення у відсотках, діаграма, «хмара слів». Далі учні відповідають зі своїх смартфонів. Варто наголосити: учитель не бачить, хто і як відповідає, тому для оцінювання успішності цей сервіс не підходить. Однак він дає можливість проаналізувати динаміку засвоєння матеріалу та допомагає формульованню оцінюванню. Позитивним фактором також є те, що учні відповідають більш розкуто, бо знають, що відповіді не оцінюються.

Отже, ми бачимо, що використання мобільних пристроїв пропонує широкий спектр можливостей для організації уроків німецької мови. Робота зі смартфонами дає змогу працювати з автентичними підручниками, спонукає гімназистів до творчості, мобільності, гнучкості мислення. Завдання сприяють розвитку комунікативної, лінгвокраїнознавчої та соціальної компетентностей. Мій досвід використання мобільних пристроїв та застосунків на уроках німецької мови в Черкаській гімназії №9 ім. О. М. Луценка показує, що така інноваційна діяльність позитивно вплинула на результативність роботи учнів. Звісно, запропоновані сервіси не можуть повністю замінити ні якісного підручника, ні ґрунтовного пояснення вчителя, однак практика доводить, що цифровізація освітнього процесу є однією з умов формування успішного гімназиста третього тисячоліття.

Реалізація культурологічного компонента навчання через використання інтерактивних завдань на уроках німецької мови

Культурологічна спрямованість змісту іншомовної освіти в умовах НУШ, навіть якщо це відбувається на уроках німецької мови, як другої іноземної, насамперед проявляється в організації спілкування у формі діалогу культур. У зв'язку з цим зміст занять має бути зорієнтований на порівняння аспектів життя у країнах, мова яких вивчається, з тими, що характерні для України. Інформація, з якою учні ознайомлюються під час опанування іншомовним спілкуванням у межах кожної теми, слугує підґрунтям для організації мовленнєвої взаємодії між ними в різних формах: у парах, у групах із різним кількісним наповненням. В цьому дуже допомагає використання інтерактивних технологій. Вони ефективно допомагають формувати навички та вміння, формувати цінності, створювати атмосферу співробітництва, дозволяють педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу. Учні навчаються взаємодіяти, критично мислити, приймати продумані рішення. При цьому учень та вчитель є рівноправними, тобто взаємодіють, чудово розуміючи, що і для чого вони роблять.

Культурологічна спрямованість навчання вмотивовує роботу учнів, забезпечує зростання їх зацікавленості у виконанні інтерактивної діяльності, і таким чином сприяє підвищенню її ефективності та результативності. Вона надає можливість ознайомлювати учнів із фактами, особливостями життя й поведінки народу, мова якого вивчається, з особливими способами використання мови в умовах певного соціального середовища, формує готовність до іншомовного спілкування, упевненість у своїх комунікативних можливостях, прагнення до активної навчальної роботи з метою вдосконалення рівня власної іншомовної та культурної освіченості.

Школа вже не є зосередженням стандартних правил та обов'язків (хоча ще недавно це було нормою). Сучасна освіта – це інтерактивне навчання, неопублічне оцінювання учня, розвиток його як особистості, використання отриманих знань на практиці. Особливо це стосується НУШ. Вже в 6-му класі учні є мобільними та творчими особистостями, що багато чим цікавляться, люблять вчитися і гратися.

На уроках німецької мови в умовах НУШ слід використовувати методи, що долучають учнів до продуктивної, творчої праці, заохочують прагнення до активної діяльності, комунікації. Найкраще це роблять саме інтерактивні методи навчання. В контексті реалізації культурологічного аспекту навчання вони є одним із найсучасніших напрямів активної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або іншими учнями, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі. Саме мотиви та потреби учня, його навчальне середовище, в якому він перебуває; особистість учителя; рівень навченості учнів як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні, є джерелом його активності.

Головна мета Нової української школи – перейти від школи, де дають лише знання, до школи компетентностей, потрібних для життя у XXI столітті. І саме інтерактивні завдання надають неоціненну можливість навчити школярів не залежати від завчених шаблонів та стандартів, а бути відкритими до нових знань та умінь, навчити їх навчатися все життя.

Інтерактивне навчання є неможливим без моделювання життєвих, ситуацій, передбачає використання рольових ігор, спільний пошук розв'язання проблем на основі аналізу обставин заданої ситуації. При цьому учитель в інтерактивному навчанні є організатором процесу навчання, який не «замикає» навчальний процес на собі, а лише контролює його. Дуже допомагає в цьому культурологічний підхід та його реалізація через діалог культур. Незнання звичаїв, традицій, життєвих особливостей представників інших країн є проблемою при спілкуванні. Адже, якщо іноземець і не зверне уваги на якусь граматичну або лексичну помилку, то помилка культурознавчого характеру може привести не тільки до непорозуміння серед учасників комунікації, але й до конфлікту між ними. Саме тому потрібно організувати процес навчання так, щоб учням, особливо це стосується НУШ, було цікаво спілкуватися іноземною мовою як в реальних життєвих ситуаціях, так і для набуття знань, щоб орієнтуватись в соціокультурних аспектах країни, мова якої вивчається. Практика свідчить про те, що великою мірою цьому сприяє атмосфера колективного спілкування, організована на базі комунікативних ситуацій з урахуванням культурологічного аспекту. Спілкування в подібних ситуаціях формує сильний і сталий інтерес до вивчення іноземної мови та надає учням можливість свідомо засвоїти іншомовний матеріал. При цьому реалізація культурологічного аспекту навчання через використання інтерактивних завдань на уроках німецької мови забезпечує розвиток і саморозвиток учня, сприяє формуванню його організаційних, інформаційних, комунікативних компетентностей, сприяє міцному засвоєнню програмного матеріалу:
<http://surl.li/gtdta>

Необхідною умовою в процесі інтерактивного навчання при реалізації культурологічного аспекту в умовах НУШ є наявність чіткого плану дій і постановки в процесі його виконання конкретних завдань для учня і вчителя. Співпраця між учнями класу, між учнем і вчителем є також обов'язковою. Результати навчання досягаються через взаємні зусилля всіх учасників процесу в осмисленні життєвих ситуацій, використанні рольових ігор, спільному розв'язанню проблем на основі аналізу обставин та заданої ситуації.

<https://wordwall.net/ru/resource/21528207/deutschland>

Навчаючи іноземних мов, необхідно сформувати у школярів уявлення про культурне різноманіття як про норму співіснування культур в сучасному полікультурному світі. Також це сприятиме формуванню неупередженості та толерантності до представників інших культур. Аналіз спостережень у практиці спілкування показує, що наявний поріг ментальності при зіткненні культур часто заважає обом сторонам адекватно сприймати одна одну. В усуненні цієї

проблеми дуже допомагає використання інтерактивних завдань на уроках німецької мови. Вони навчають учнів слухати один одного, та звертати увагу на реакцію співбесідника, знімають нервову навантаженість учнів, дозволяють змінювати форми діяльності, перемикаючи увагу учнів на розв'язання практичних проблем, що спрямовано на їх ефективніше засвоєння запропонованого матеріалу. Це також сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія готує дітей НУШ, які вміють спілкуватися, слухати та чути інших, міркувати. В процесі гри знання засвоюються краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук шляхів її вирішення.

Вже на початку вивчення німецької мови школярі отримують необхідний великий обсяг інформації про різні сфери життєдіяльності німецькомовних країн: школа, дозвілля, мистецтво, робота, побут, література, телебачення, хобі тощо. Зачіпаються найрізноманітніші відомості про ті сфери життя німецькомовних країн, на які звичайно школярі можуть просто не звернути увагу, такі як державний устрій країн, географічне положення та його вплив на спосіб життя і формування деяких рис національного характеру та ін.

Наступні завдання допомагають організувати діалог культур, дати дитині осмислити та змодельовати її поведінку в подібній ситуації, а використання інтерактивних технологій робить процес навчання цікавим та багатоманітним:

1. *Ваш друг/ваша подруга з Німеччини (Австрії/ Швейцарії/ Ліхтенштейну/Люксембургу) започаткував / започаткувала новий журнал для молоді. Він/вона хотів би/хотіла б, щоб журнал став популярним. Тому він/вона вивчає інтереси та вподобання підлітків із різних країн. Розкажіть йому/їй про свої особисті інтереси та захоплення.*

Або 2. *Ви відпочиваєте в міжнародному літньому таборі. Ваш друг/ваша подруга з Німеччини (Австрії/Швейцарії/Ліхтенштейну/Люксембургу) хоче дізнатися про сучасні інтереси молоді з України. Дайте відповіді на його/її запитання і дізнайтеся про інтереси та захоплення молоді німецькомовних країн:* <http://surl.li/gtehy>

Базова модель уроку інтерактивного навчання, спрямована на реалізацію культурологічного аспекту, охоплює 5 етапів:

- мотивація;
- оголошення теми та очікуваних навчальних результатів;
- надання необхідної інформації;
- інтерактивна вправа;
- рефлексія.

Дуже важливо зацікавити дітей вивченням мови та виконанням завдань, дати їм правильну мотивацію, пояснити їм, що саме вони мають зробити, і пояснити так, щоб вони це зрозуміли, а потім обов'язково запитати, що саме вони зрозуміли й запам'ятали в процесі виконання даного завдання.

На уроках німецької мови в умовах НУШ для реалізації культурологічного аспекту слід використовувати дискусії, рольові ігри, та імітаційні ігри.

Найцікавішими є:

«Решето». Суть його полягає в тому, що на дошці записані слова, які вчитель читає спочатку сам, а потім кілька разів з учнями. Після цього витирає по одному слову чи навіть по два (в залежності від того – важкі слова чи ні), а потім учні читають ті слова, які залишаються на дошці та в кінці читають чисту дошку. Цікаво те, що навіть через кілька уроків учні можуть показати на дошці де яке слово було написане.

Наприклад, вивчаючи тему «Berlin», можна взяти наступну лексику: das Tor, das Denkmal, der Turm, der Reichstag, das Parlament, der Platz, die Sehenswürdigkeit.

Метод **«Займи позицію»** варто використовувати на підсумкових уроках або під час читання великих текстів у старших класах (Österreich, Schweiz та ін.). Цей метод може використовуватись навіть замість фізкультхвилинки, бо в цей час учні рухаються по класу. Ми пропонуємо виставляти таблички, де написано «Ja» і «Nein».

Наприклад, вивчивши теми «Die Ukraine» та «Das Deutschland» у 6 класі, ставимо запитання:

1. Ist Berlin die Hauptstadt Deutschland? (діти рухаються до таблички «Ja»);
2. Liegt Köln in der Ukraine? (діти рухаються до таблички «Nein») і т.д.
3. Grenzt die Ukraine mit Moldova?
4. Ist Kyjiw die Hauptstadt der Ukraine?
5. Ist Dnipro klein?
6. Hat die Ukraine 24 Gebiete?
7. Ist Deutschland gross?
8. Hat Deutschland 16 Bundesländern?
9. Ist Berlin klein?
10. Liebst du die Ukraine?

Щоб на уроці працювали не лише «сильні» учні, а й ті, яким іноземна мова дається важче, варто використовувати такі вправи, як виокремлення слів. Наприклад:

IchbringenundreisenDeutschlandkindertürdukommen

Завдання: *виписати всі можливі слова або виписати дієслова і провідміняти їх.*

«Карусель» є варіантом спільного навчання, і є найбільш ефективним для одночасного включення всіх учасників процесу в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань. Ця технологія застосовується:

для обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій;

для збирання інформації з якої-небудь теми;

для інтенсивної перевірки обсягу й глибини наявних знань слів з певної теми (Reisen, Deutschland, Berlin, Bus);

для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Необхідно організувати роботу наступним чином:

Розставити стільці для учнів у два кола. При цьому учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому - обличчям. Таким чином, кожен сидить навпроти іншого. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухливе: за сигналом ведучого всі його учасники пересуваються на один стілець вправо й опиняються перед новим партнером. Мета – пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

Запропонувати їм пересісти по групах. Переконатися в тому, що учні сидять по колу «пліч-о-пліч, один проти одного». Усі члени групи повинні добре бачити один одного.

Повідомити (нагадати) учням про ролі, які вони повинні розподілити між собою і виконувати під час групової роботи. Будьте уважні до питань внутрішньогрупового керування.

І обов'язково необхідно забезпечити дітям нагороди за групові зусилля. Різновидом загально групового обговорення є технологія **«Мікрофон»**, яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. Необхідно організувати роботу наступним чином:

- Поставити запитання класу (Was bedeutet das Wort «Österreich»?)

- Запропонувати класу якийсь предмет (ручку, олівець тощо), який виконуватиме роль уявного мікрофона. Учні передаватимуть його один одному, по черзі беручи слово.

- Надавати слово тільки тому, хто отримує уявний мікрофон.

- Запропонувати учням говорити лаконічно й швидко.

«Незакінчені речення»

Цей прийом часто поєднується з «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими.

Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо. Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватись в колі ідей або використовуючи уявний мікрофон, учитель формулює незакінчене речення і пропонує учням висловлюючись закінчувати його. Кожний наступний учасник обговорення повинен починати свій виступ із запропонованої формули. Учні працюють з відкритими реченнями, наприклад: Es ist kalt und....(frostig). Überall liegt... (Schnee). Alles ist ....(weiß). Die Kinder feiern ... (Silvester).

Технологія **«Мозковий штурм»** ефективна в тому випадку, коли треба зібрати якомога більше ідей для виконання певного завдання. Метод розв'язування проблеми за обмежений час. Послідовність дій може бути такою:

Вступ. Формулювання проблеми. Постановка завдань, визначення терміну обдумування пропозицій.

Висловлення суджень, ідей. Запис ідей на дошці.

Захист своєї ідеї тими, хто її висловив. Загальна дискусія навколо наданих ідей (правильність, доцільність, оригінальність). Вибір найкращої ідеї.

Обґрунтування остаточного вибору. Підбиття підсумків заняття.

Наприклад:

Welche Sehenswürdigkeiten Berlins möchtest du sehen? Schreibe und erzähle. Warum? Які визначні місця Берліна ти хотів би/хотіла б побачити. Чому? Напиши та розкажи.

In Berlin möchte ich ... sehen. Das ist... Er/Sie/Es ist...

Для реалізації культурологічного аспекту на уроках німецької мови доречно використовувати інтерактивні завдання з **проблемного навчання**, що є організацією навчального процесу, що передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність учнів у її розв'язанні. Цей метод більше підходить для старших класів, але і молодші класи можна зацікавити, якщо надати їм цікаву для них тему і НУШ дає для цього дуже багато можливостей. Ідея проблемного навчання – розвиток авторської позиції в навчально-виховному процесі. Учитель при цьому – організатор навчального пізнання.

Алгоритм дій:

- постановка проблеми;
- визначення шляхів розв'язання;
- вибір оптимального шляху;
- розв'язання проблеми.

Ihr seid Deutschen in Kyjiw. Sie wollen etwas Interessantes zu sehen. Spielt Dialoge zwischen einem deutschen Touristen und einem Einwohner Kyjiws.

Ви – німець в Києві. Ви хочете щось цікаве подивитися. Розіграйте діалоги між німецьким туристом і мешканцем Києва.

— Guten Tag! Wie heißen Sie?

— Guten Tag! Ich heiße ...

— Wo wohnen Sie?

— Ich wohne in Kyjiw.

— Wo liegt Kyjiw?

— Kyjiw liegt ...

— Wie viele Einwohner hat Kyjiw?

— Kyjiw hat ___ Einwohner.

— Was gibt es hier?

— Hier gibt es viele _____.

— Kann man hier studieren?

— Ja, hier gibt es viele Universitäten.

— Welche Sehenswürdigkeiten hat die ukrainische Hauptstadt?

— Das sind _____.

— Wie heißt die Hauptstraße Kyjiws?

— Die Hauptstraße heißt _____.

Доречним є також використання проєктної методики.

Суть методу проєктів полягає в досягненні дидактичної мети через детальну роботу з навчальної проблеми, яка повинна завершитись практичним результатом (проєктом). У випадку реалізації культурологічного аспекту це буде презентація, діалог, відеоролик спрямовані на діалог культур. Проєктом може бути відеофільм, стіннівка, альбом і т. д. Проєкти бувають дослідницькі, творчі, рольові, інформаційні, прикладні.

Етапи роботи над проєктом:

- оголошення теми, мотивація;
- вибір теми та форми проєкту;
- вибір методів дослідження, розподіл обов'язків між членами групи;
- збір інформації учнями (самостійна робота);
- оформлення проєкту, підготовка виступу.

Projeckt **«Deutsche und ukrainische Städte»**. Проєкт «Німецькі та українські міста».

Welche deutschen oder ukrainischen Städte habt ihr besucht? Welche möchtet ihr besuchen? Findet Fotos, malt Bilden und schreibt Texte dazu. Macht Collagen oder eine Wandzeitung.

Які німецькі або українські міста ви відвідали? Які ви б хотіли відвідати? Знайдіть фото, намалуйте малюнки і напишіть до них тексти. Зробіть колаж або стіннівку.

Рольові ігри є одним із найефективніших шляхів підвищення результативності навчання іноземних мов. Вони дають змогу реалізувати основний методичний принцип – комунікативне спрямування навчання. рольові ігри сприяють мотивації вивчення іноземної мови, допомагають врахувати психологічно-вікові особливості дітей, їх інтереси, сферу діяльності, відображають особистий досвід учнів, а головне – моделюють ситуацію реального спілкування з урахуванням культурологічного вивчення німецькомовних країн. В ігровій моделі навчання учитель є інструктором, суддею, ведучим.

Приклади підготовчих ігор: *«Схованки», «Пантоміма», «Зараз, завжди», «Слово – речення – питання – відповідь.»*

Приклади рольових ігор: *«Ярмарок», «Де мій друг?».*

Підготовчим етапом до усного чи письмового мовлення є асоціативні ігри:

– **«Словниковий їжачок»** настромлює на свої голки або певні частинки мови або слова, які асоціюються з головним словом (темою).

– **«Словникове сонце»** дає учням змогу згадати лексику, утворити всі можливі словосполучення, скласти речення.

2 Was gehört zur Natur und zu Landschaften? Wie können sie sein? Ergänzt zu zweit den Wort-Igel.

– «Словниковий павук» передбачає ширше охоплення лексики в логічній послідовності аж до складання невеликого повідомлення.

Дедуктивні завдання – вибіркова поступова заміна частин тексту, його елементів аж до утворення нового за змістом тексту, переказ тексту від іншої особи, вигадкування закінчення тексту, вставлення діалогу, подій, розв’язання і складання кросвордів, складання вікторин, розповідей з малюнками й т. д.

«Коло ідей»

Метою прийому є залучення всіх до обговорення проблеми. Порядок проведення: учитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити його в групах; після того, як вичерпався час обговорення, кожна група представляє лише один аспект проблеми, що обговорювалася; групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі варіанти відповідей; під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей; узагальнюються висловлені думки, робляться підсумки.

Дискусія – колективне обговорення спільного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Наприклад, тема «Хобі»:

<http://surl.li/gpwij>

https://www.youtube.com/watch?v=D6ZIO_J6FE8&t=80s

Завдання після перегляду відео: запропонувати учням розповісти про свої хобі й інтереси та висловити власну думку про почуте і побачене й запропонувати свої варіанти цікавих хобі.

«Фантазери»

Цей прийом можна розглядати як окремих випадок «барона Мюнхгаузена», який полягає в тому, що учням пропонується підготувати домашнє завдання у формі складеного невеличкого оповідання з теми, в якому навмисно допущено не менше п’яти помилок. На уроці учень перед класом читає свій твір, а завдання слухачів — помітити помилки. Визначення помилок може відбуватися після кожного виступу в усній формі, а можна запропонувати зробити це в письмовій формі в зошиті по кожному виступу. Зошити зібрати та перевірити, виставивши оцінки.

Метод групового дослідження полягає в тому, що групи досліджують певне питання з теми з метою підготовки доповіді або виступу. Питання розподіляються по групах так, щоб у результаті повідомлень був презентований

увесь матеріал з нової теми. Наприклад, можна запропонувати класу спланувати класну подорож до Німеччини. За підготовку доповіді вся група отримує оцінку.

«Кольорова стрічка»: учням, об'єднаним у групи, роздаються різнобарвні квадратики. На їх звороті написані певні слова як відповіді на ті запитання, які отримає команда від учителя. Серед «іграшок» є неправильні відповіді. Завдання учнів полягає у тому, щоб, прочитавши запитання, знайти серед запропонованих відповідей правильну та за допомогою шпильок зачепити одна за одну правильні відповіді. Утвориться різнобарвний ланцюжок. Учитель може так підібрати запитання та відповіді, щоб у всіх команд утворились однаково розфарбовані ланцюжки. Але обов'язково як запитання, так і відповіді, мають бути коректними щодо життєвих та культурних реалій країн, мова яких вивчається. За приклад можна взяти:

Lies den Text aus einem Blog. Finde die passenden Fotos in Übung 3a.

Прочитай текст із блогу. Знайди відповідні фото у вправі 3a.

Lea Schenker 22.03.2014

@Lea_Schenker

Hallo, ich heiÙe Lea. Meine Heimatstadt ist Berlin, die deutsche Hauptstadt. Sie liegt in Ostdeutschland. Hier wohnen über 3 Millionen Menschen. In der Stadt baut man sehr viel. Viele Touristen besuchen diese schöne Stadt.

In Berlin gibt es viele Sehenswürdigkeiten. Das Symbol der Stadt ist das Brandenburger Tor (Foto ...). Nicht weit von diesem Tor ist der Reichstag, dort sitzt das deutsche Parlament (Foto ...). Am Brandenburger Tor beginnt die Hauptstraße Berlins, sie heißt «Unter den Linden». Hier ist auch die Humboldt-Universität mit dem Humboldt Denkmal (Foto ...).

Der bekannteste Platz in Berlin ist der Alexanderplatz. Man nennt diesen Platz einfach «Alex». Am Alex steht ein großer Fernsehturm (Foto ...). Man kann mit dem Lift auf den Turm steigen und von oben auf die Stadt sehen.

Kommt nach Berlin!

Antworte auf die Fragen zum Text. Дай відповіді на запитання до тексту.

- 1) Wo lebt Lea?
- 2) Wie viele Menschen wohnen in Berlin?
- 3) Was ist das Symbol der Stadt?
- 4) Wo sitzt das deutsche Parlament?
- 5) Welche Straße beginnt am Brandenburger Tor?
- 6) Wie heißt der bekannteste Platz in Berlin?
- 7) Wie nennt man diesen Platz?
- 8) Was steht am Alex?

Гарні результати інтерактивного навчання можливо отримати лише за умови проведення необхідної рефлексії. Саме вона є найважливішим принциповим моментом інтерактивного навчання і передбачає, що активні дії учнів уже завершені, й учень розмірковує про спосіб їхнього виконання, про результати діяльності, про можливість подальшого застосування набутих знань

і навичок. Це може якнайкраще допомогти в формуванні у учнів правильного культурологічного профілю німецькомовних країн. Для цього варто лише дати школярам достатньо матеріалу для аналізу, та зробити цей процес цікавим.

Підсумовуючи усе вище наведене можна стверджувати, що реалізація культурологічного аспекту з використанням інтерактивних завдань на уроці німецької мови в умовах Нової української школи, у першу чергу, передбачає формування в учнів комунікативної компетенції, як практично спрямованої здатності, вміння застосовувати здобуті мовні та країнознавчі знання, вміння та навички для розв'язання практичних проблем. Організований таким чином процес навчання стимулює мислення учнів, викликає у них інтерес до навчального матеріалу, підвищує їхню активність у формуванні знань, умінь і навичок; розширює можливості практичного застосування вивченого матеріалу. Це досягається шляхом можливостей, що закладені у самому змісті предмета «Німецька мова». Виконуючи інтерактивні завдання, аналізуючи мовну ситуацію, учні можуть самостійно опановувати новими знаннями та навичками з культури спілкування й набувають комунікативних умінь. Усі учні, поступово опановуючи знання, використовують їх у повсякденному житті. І саме середня ланка НУШ є фундаментом формування міцної основи для комунікаційної компетенції як пріоритетного напрямку виховання особистості сучасної молоді людини.

Реалізація культурологічного компонента навчання на уроках англійської мови в 6 класі нової української школи

Мова і культура – це дві взаємопов'язані речі. Відповідно до Реймонда Брауна, мова є частиною культури й навпаки. Вивчення мови не можна відокремити від вивчення того, як мова використовується в повсякденному житті, особливо як мова зазнає впливу, а також допомагає будувати культуру. Браун стверджує, що зв'язок між мовою та культурою є дуже близький.

Культура незамінна у вивченні мови, оскільки вона запобігає непорозумінню в спілкуванні. Культурний аспект є невіддільною частиною у вивченні мови тому, що мова може бути:

- засобом культурного розвитку;
- дзеркалом і виявом культури народу.

Отже, учні можуть вивчати культуру через мову.

Вивчення культурологічного аспекту на уроках англійської мови допомагає учням зрозуміти та оцінити культурні традиції та цінності країни, мова якої вивчається. Для учнів знання іншомовної культури допоможуть зрозуміти ситуації, з якими вони стикаються під час читання, прослуховування текстів та спілкування англійською мовою.

Існує безліч вправ на уроках англійської мови, які можуть сприяти реалізації культурологічного аспекту:

1. Читання та аналіз текстів про культуру та традиції країн, мова яких вивчається. Учні вчать читати й розуміти тексти, що описують культурні події, свята, традиції та відповідати на запитання, пов'язані з цими темами.

2. Обговорення культурних відмінностей та подібностей між різними країнами. Вчитель може допомогти учням порівняти та аналізувати різні культури, висловлювати думки про те, що здається цікавим та незвичним, та дискутувати про те, що може бути схожим між різними культурами.

3. Використання мультимедії та ігор для підвищення інтересу до вивчення культури та традицій країн, мова яких вивчається. Учні можуть досліджувати тему культури та традицій через гру, дивлячись відео, слухаючи пісні та розглядаючи фотографії, що сприятиме запам'ятовуванню нової інформації.

4. Розігрування різних ситуацій, що виникають під час спілкування з представниками інших країн. Учні можуть відтворювати роль представників різних культур та грати ролі, що допоможуть їм краще зрозуміти культурні нюанси та мовні відмінності між культурами.

5. Робота над проектами, що пов'язані з культурою та традиціями країн, мову яких вивчають.

6. Використання групової роботи на уроках, де учні можуть ділитись своїми знаннями та досвідом з культурологічного компонента.

7. Вивчення ідіом та приказок. Приказки та ідіоми – це часто використовувані вирази в англійській мові, що відображають культурні та історичні особливості.

Вправи з соціокультурним компонентом у 6 класі на уроці англійської мови. Наведемо приклади завдань з соціокультурним компонентом, які можна використовувати на уроці англійської мови для учнів 6 класу:

- Підготуйте презентацію про країну або місто, де ви живете. Включіть в неї інформацію про традиції, культуру, географію та інші цікаві факти. Учні презентують свої роботи класу та обговорюють, що вони дізналися від своїх однокласників.

- Привітання та прощання: поясніть учням різні способи привітання та прощання в різних країнах. (пісня Hello to all the people of the world). Потім попросіть їх скласти діалог між двома людьми з різних країн, які зустрілися у міжнародному аеропорту.

- Розгляньте різні реклами англійською мовою. Обговоріть з учнями, як вони впливають на нашу культуру та спосіб життя. Ви можете також попросити учнів розробити свою власну рекламну кампанію для продукту або послуги, яку вони б хотіли рекламувати.

- Проведіть дослідження на тему «Традиції святкування Різдва в різних країнах». Роздайте учням завдання дослідити, як Різдво святкують в різних країнах світу, і які традиції є особливими для кожної країни. Після цього можна обговорити з учнями їхні дослідження та порівняти традиції святкування Різдва в різних країнах. Вивчаючи тему «Свята», можна запропонувати учням виконати наступні завдання:

- а) створення святкової листівки, адвент календаря або повідомлення про святкування Різдва;

- б) створення списку новорічних бажань та плану на наступний рік;

- с) написання валентинки або повідомлення для близької людини.

- Проведіть дискусію на тему «Різниця між міським та сільським життям». Запропонуйте учням порівняти та скласти список відмінностей між міським та сільським життям. Потім попросіть їх обговорити, яке життя їм більше до вподоби та чому.

- Запропонуйте учням переглянути та обговорити фотографії різних пам'яток.

Новітні методики навчання, такі як «перевернутий клас» (flipped classroom), довели свою ефективність в реалізації культурологічного аспекту на уроках англійської мови. «Перевернутий клас» може бути використаний для вивчення культурологічних аспектів англійськомовних країн. Наприклад, учні можуть вивчати вдома матеріали про історію, традиції, культурні особливості та свята англійськомовних країн. Вчителі можуть підготувати відео, презентації тощо. На уроці учні застосовують та закріплюють отримані знання через взаємодію з вчителем та іншими учнями. Наприклад, обговорення теми, виконання різноманітних завдань, підготовка презентацій, представлення проєктів. Такий підхід дозволяє учням більше часу проводити на уроці, взаємодіючи з вчителем та іншими учнями.

При використанні «перевернутого уроку» в учнів розвиваються дослідницькі навички, що дозволяє їм більш самостійно вивчати мову і культуру інших країн.

Приклади відео матеріалів, які можуть бути корисними при організації уроків з використанням технологій «перевернутого навчання.»

Тема «Свята та традиції»: (<https://learnenglishkids.britishcouncil.org/listen-watch/video-zone/mrs-claus-explains-christmas-traditions> Mrs Claus explains Christmas traditions. Watch the video. Choose the correct answer.)

Тема «Харчування»: (https://www.youtube.com/watch?v=bzW_maQrB7s&ab_channel=LoescherEditorevideo Watch the video to find out what food is served at schools in UK!)

Тема «Шкільне життя»: (https://www.youtube.com/watch?v=-nbbEahq8k&ab_channel=EnglishPortal, watch the video and fill in the profile ``Schools in the UK``)

Навчаючи навичок письма, можна використати відео матеріал <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/listen-watch/video-zone/emoji-meanings-around-world>, де пояснюють різницю емодзі у різних культурах.

Практика проведення бінарних уроків як різновиду інтегрованого уроку відіграє велику роль у розвитку культурологічного аспекту на уроках англійської мови. Бінарний урок може бути використаний при вивченні будь-якої теми, пов'язаної з темою літератури, музики, мистецтва, спорту, культури харчування та інше. Бінарні уроки виводять процес вивчення англійської мови на якісно новий, продуктивний рівень і дозволяють сформуванню в процесі навчання різносторонньо розвинуту й багатогранну особистість, в майбутньому гнучкого спеціаліста, здатного адаптуватися до умов нового середовища, та до вимог суспільства, що постійно змінюються.

Вправи:

«Culture Swap»

Учні можуть обмінюватися інформацією про свою культуру. Вони можуть писати короткі повідомлення або розповідати про свої улюблені традиції, страви, свята, музику, спортивні уподобання тощо. Потім вони можуть поділитися своїми відомостями з класом, створивши власні блоги, влоги та подкасти.

«Cross-Cultural Comparisons»

Учні можуть порівнювати свою культуру з культурою англомовних країн. Вони можуть обговорювати традиції, особливості харчування, свята, музику та інше. Учитель може надати матеріали для дослідження або запропонувати, щоб учні самі знайшли інформацію.

У загальноосвітній школі розвиток соціокультурної компетенції розглядається по-новому: учні не тільки отримують інформацію, знайомляться з нею і вивчають її, але й порівнюють різні аспекти країнознавства, а саме: географії, історії, тісно пов'язані з ними питання культури, традиції та звичаї різних народів, говорять про стереотипи нашого сприйняття.

Доречним є використання діаграми Вена, коли учні порівнюють одне й теж явище в різних країнах. Наприклад, під час вивчення теми «Шкільне життя» учні порівнюють предмети, розклад уроків, шкільну форму, харчування, гуртки англійських та українських школярів. Тому вони пишуть в лівому колі ключові слова пов'язі зі своєю школою (наприклад, subjects, timetable, uniforms, clubs, free time activities, etc.). Після перегляду відео (<http://surl.li/gtebo>) чи роботи з текстом учні заповнюють праве коло інформацією пов'язаною з англійськими школярами (наприклад, badges, break time, lunch, holidays, lockers, etc.). Даючи відповідь на питання «Що спільного?», учні заповнюють середню частину діаграми (main subjects, clubs, canteen, school facilities, etc.).

Наступним етапом може бути створення профайлів української та англійської школи та їх презентація.

«Cultural Role-Play»

На уроках іноземної мови слід надавати перевагу роботі в малих групах, дискусіям, симуляції, інсценізації, рольовим, діловим іграм, які включають імітаційні завдання, ігрове проєктування, аналіз ситуацій та допомагають формувати комунікативні уміння та уміння ідентифікувати себе з партнером. Наприклад, вони можуть грати роль продавця і покупця на ринку в країні, де говорять англійською, або роль гостя, який приїхав в іншу країну та зустрічається з місцевими жителями, чи гіда, який проводить екскурсію, офіціанта, таксиста, волонтера під час проведення культурних та спортивних заходів

«Culture Quiz»

Дієвим видом роботи з країнознавчим та лінгвокраїнознавчим матеріалом є квіз. Учитель може створити тест на знання культури англійськомовних країн, який складається з питань про традиції, історію, географію, музику та інше. Учні виконують тест і аналізують результати.

У додатку 4 пропонуємо приклади практичного застосування культурологічного аспекту на уроках англійської мови в пілотних класах НУШ.

Позакласна робота є так само важливою для реалізації культурологічного аспекту опановування англійською мовою, як і урок. До того, вона має і ряд своїх переваг перед уроком, як, наприклад, те, що під час позакласних занять учні стають більш розкутими у виконанні завдань, ніж на уроці, можуть ініціювати різноманітні творчі види робіт. Діти поводяться невимушено, емоційно, вдаються до своїх способів висловлювання думки. (Додаток 4.1)

Особливою популярністю в гімназії користуються дні «WorldWide Cuisine», де учні беруть участь в театралізованих перфоменсах, грають в традиційні ігри та смакують страви, притаманні цій країні.

Одним з інноваційних підходів до навчання іноземної мови в гімназії стало традиційне проведення літнього англійськомовного табору.

Проведення таборів із залученням носіїв мови створює умови для розширення можливостей в опановуванні іншомовним спілкуванням, залученні

дітей до неформального вивчення іноземної мови з максимальним урахуванням їхніх особистісних потреб у штучно створеному мовному середовищі.

Для організації цієї роботи залучаються викладачі іноземної мови як з України, так і з США. Активна участь у роботі табору американських вчителів сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, виховання інтересу до культури та традицій країн, мова яких вивчається. Діти швидко долають психологічний бар'єр іншомовного спілкування, дізнаються багато корисного і цікавого про життя та дозвілля не лише своїх однолітків в Америці, а й дорослих людей.

Отже, реалізацію культурологічного аспекту можна вважати успішною за умови систематичної роботи над вправами та завданнями, які передбачають розвиток наступних умінь:

- формування позитивного ставлення до культури народів світу;
- проведення паралелей між культурами;
- вибір соціокультурних явищ відповідних до завдань учителя;
- оцінювання соціокультурних подій та знаходження відмінностей;
- формування асоціативних умінь та естетичних почуттів;
- висловлювання власної думки на основі коментування іншомовного матеріалу;
- демонстрація власного ставлення до важливих подій в країнах іншомовних культур;
- інтерпретація соціокультурної інформації, яка сприяє розвитку уміння критично мислити та розв'язувати проблеми;
- виконання завдань культурологічного змісту в умовно-комунікативних ситуаціях.

Застосування культурологічного компонента в рамках аудиторних занять, робить їх цікавими та емоційними, що полегшує сприйняття матеріалу, який вивчається, та формує в учнів позитивне ставлення до іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Beste Freunde – Dia-Show: Freizeit (Video-DVD zum DaF-Lehrwerk für Jugendliche). URL: <http://surl.li/gsrjtj>
2. Christiane Seuthe, Monika Bovermann, Manuela Georgiakaki. Beste Freunde A1.1 Kursbuch. Hueber Verlag, 2013. 72 с.
3. Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specification.: URL: <http://surl.li/gtdfi>
4. Dinou, Ioanna. Le document authentique en classe de fle. URL: <http://surl.li/gsozm>
5. Lemeunier, Valérie. Élaborer une unité didactique à partir du document authentique. URL : <http://surl.li/gspgi>
6. Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching. URL: <http://link.springer.com/chapter/10.1007>
7. Sélectionner et exploiter des documents authentiques. URL : <http://surl.li/gspdx>
8. Wildman J., Fruen G. Go Getter 2, Student's Book. Pearson, BBC Get Culture, 2017. P.20.
9. Wildman J., Fruen G. Go Getter 2, Student's Book. Pearson, BBC Get Culture, 2017. P.92.
10. Власюк І. В. Мобільний телефон – невід’ємна новітня технологія навчання на заняттях іноземної мови. Молодий вчений. 2018. №7. С.60-63. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/7/13.pdf>
11. Волошина Л.С. Формування соціокультурної компетентності учнів на уроках англійської мови (методичні рекомендації). URL : <http://surl.li/gtdgl>
12. Галушка Г.М. Формуємо соціокультурну компетенцію з допомогою казок / Г.М.Галушка. Харків: Основа, 2016. 111 с.
13. Кількість користувачів смартфонів в Україні зросла на 150%. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2016/09/12/605197/>
14. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: Навчально-методичний посібник. Харків: Основа, 2012. 176 с.
15. Пасічник О.С. Оновлення змісту шкільної іншомовної освіти в Україні на початку XXI ст. URL: <http://www.irbisnbuv.gov.ua>
16. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.
17. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: [Монографія] Київ: Генеза, 2012. 224 с.
18. Редько В.Г. Компетентнісна парадигма побудови змісту навчання іншомовного спілкування в сучасній середній школі: лінгводидактичний аспект. URL: <http://www.media.ippp.kubg.edu.ua>
19. Спільник Т. М. Можливості практичного використання смартфонів і планшетів на занятті з іноземної мови у вищому навчальному закладі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141498866.pdf>

ДОБІРКА ВПРАВ, ЗАВДАНЬ, ІГОР

УКРАЇНСЬКА МОВА

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Гра «Склади пазл»

Заповніть пазли таблиці відповідно до назви кожної із колонок.

Ілюстрація	Фразеологізм	Тлумачення	Фразеологічний антонім

Заповніть пазли таблиці відповідно до назви кожної із колонок.

Ілюстрація	Фразеологізм	Тлумачення	Фразеологічний синонім

Заповніть пазли таблиці відповідно до назви кожної із колонок.

Ілюстрація	Фразеологізм	Тлумачення	Джерело походження

Вправа «Мова цифрової епохи»

З'ясуйте, емодзі якої тварини зображено у таблиці. Складіть 5 речень із цим словом, вживаючи його як у прямому, так і в переносному значенні.

Спробуйте відтворити різний настрій відповідно до зображень емодзі.

Із якою метою можуть бути використані подані емодзі як складові мови цифрової епохи?

Чи знали ви, що... Еможі (емодзі) – це ідеограми та смайли – новий універсальний інструмент комунікації. Смайли, які зараз усі активно використовують у повідомленнях, на вебсторінках, з'явилися в Японії, а звідти поширилися світом. Емодзі уже дуже багато, тому їх поділяють на види: настрій, емоції, рослини, тварини, символи, їжа, прапори тощо.

Лінгвістичні спостереження з елементами дослідження

Вправа «Похід до супермаркету»

Знайдіть та виправте помилки. Які виробники дотримуються правил написання іншомовних слів? Висловіть свою думку щодо теми «Ч...пси: корисний чи шкідливий продукт?»

Гра-дослідження «На митниці. Переходимо кордон»

Дослідіть, із яких країн до України примандрували ці іншомовні слова: *кутюр'є, менеджер, досьє, ландшафт, тераса, паніні, бульйон, спагеті, вундеркінд, центнер, папараці, біфштекс, інтерв'ю, п'єса, футбол, американо.*

Прапор	Походження	Іншомовні слова
	англійські	
	італійські	
	німецькі	
	французькі	

Вправа «Поміркуй»

Поміркуйте, якого роду іменники боа та ківі. Аргументуйте свою думку. Скористайтеся ілюстративними підказками.

БОА

КІВІ

Вправа «Лінгвістичний кулінар»

Подані у довідці назви страв розподіліть за походженням.

Довідка: *пельмені, піца, плов, вареники, котлета, борщ, пампушка, суп, ризото, галушки, паляниця, бануш, вінегрет, печеня.*

Українського походження	Іншомовного походження

ВІДПОВІДЬ.

Іншомовного походження: *пельмені, піца, плов, котлета, суп, ризото, вінегрет.*

Українського походження: *вареники, борщ, пампушка, галушки, паляниця, бануш, печеня.*

Чи знали ви, що...

У багатьох підручниках зазначено, що людина є візуальною істотою. Однак іншим важливим аргументом виступає мова.

Нещодавнє глобальне дослідження показало, що носії англійської мови найточніше визначали форми і кольори. Вони, наприклад, одностайно погоджувалися, що дещо є трикутником або має зелений колір.

Носії лаоської або перської мов, з іншого боку, точніше розрізняли смаки. Коли їм запропонували випити гіркувато-солодку воду, всі носії перської описали її як «токх», тобто гірка.

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ХІДНИК

Пропонуємо піднятися сходами ребусів, у яких закодовані фразеологізми. Відгадайте їх, поясніть значення кожного вислову.

Відповіді: Знати як свої п'ять пальців. Восьме чудо світу. Грати першу скрипку. Убити двох зайців. Сім п'ятниць на тиждень. У три шії гнати. На всі чотири сторони. Ні шість ні п'ять. Дев'ятий вал.

СЛОВОВІР. БУДОВА СЛОВА

Хмара слів «Фемінітиви»

Запишіть фемінітиви, створіть хмару слів, додавши назву своєї майбутньої професії. Аргументуйте свій вибір.

Гра «Я – найкращий редактор на планеті»

Знайдіть на планеті-«хмарі» 6 слів, що містять помилки. Запишіть їх правильно. Обґрунтуйте правопис слова. Як називається місцевість, де ви проживаєте?

Складіть 2-3 речення про історичні та архітектурні пам'ятки свого рідного краю.

ІМЕННИК

Гра «Знайди пару та помандруй»

Згрупуйте у пари запропоновані краєвиди і топоніми. Запишіть іменники II відміни (географічні назви) в родовому відмінку однини. Продовжіть думку «Я хотів би помандрувати до...»

<https://learningapps.org/display?v=p1orty3yj23>

Гра «Міста України»

Пригадайте і запишіть назви українських міст. Визначте рід записаних іменників.

До якого роду належать іншомовні незмінювані іменники (назви міст)? Наведіть приклади.

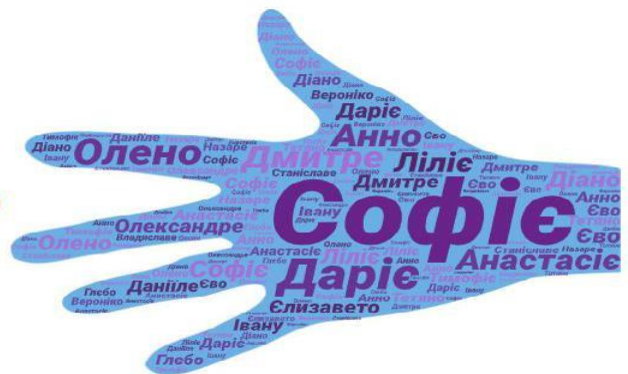

<https://cutt.ly/69IngfM>

Хмара слів «Звернення до однокласників»

Пригадайте, як ви звертаєтеся до однокласників. Виберіть із хмари слів ті, що містять помилки. Запишіть ці слова правильно.

Складіть із ними речення та поясніть вживання розділових знаків.

Вправа «Топонімічний ребус»

Запишіть слова-відгадки (назви річок) у родовому відмінку однини.
Складіть розповідь про річку, яка протікає у вашому місті.

«Зоровий» диктант

Запишіть назви продуктів, зображених нижче (словосполучення: загальна назва + власна). Поясніть орфограми.

Вправа «Словникова дегустація»

Уявіть себе дегустаторами. Приправте продукти харчування оригінальними епітетами, добираючи потрібні слова з довідки.

Довідка: *свіжий, солоний, духмяний, соковитий, смачний, запашний, вітамінний, корисний, солодкий, медвяний.*

авокадо

броколі

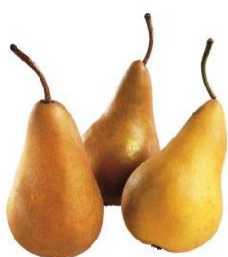
кольрабі

манго

бере

салямі

путасу

сулугуні

Чи знали ви, що:

Бере називають окремий клас груш, відмінною рисою яких є підвищена соковитість. Часто трапляються інші назви – масляна груша і масляновка, які вказують на те, що м'якоть плодів тане в роті, як масло. Існує безліч різновидів груш Бере.

Робота в команді

Об'єднайтеся в три команди та виконайте завдання:

1. Зберіть інформацію про корисні та шкідливі властивості обраних продуктів харчування.

2. Прокоментуйте свою позицію щодо їх вживання.

Відповідь обґрунтуйте (1 команда – овочі, 2 команда – фрукти, 3 команда – білкові продукти харчування).

Вправа «У зоопарку»

Пригадайте, чи бачили ви в зоопарку таких тварин. Опишіть їх, використовуючи прикметники з довідки.

Довідка: *спритний, кмітливий, кумедний, красивий, маленький, сердитий, балакучий, грізний, незграбний, галасливий, веселий, хижий, енергійний.*

шимпанзе

гризлі

поні

колібри

какаду

ему

марабу

зебу

фламінго

Що ви знаєте про Червону книгу України або про Міжнародну Червону книгу? Які з тварин чи птахів, розміщені в таблиці, охороняються законом?

Складіть 2-3 речення на тему «Цікаві факти» про обрану вами тварину або птаха. Продемонструйте власну позицію щодо збереження фауни.

Вправа «Мова цифрової епохи»

Знайдіть інформацію про те, як з'явилися смайлики (емодзі) та стали новою універсальною мовою? Коли відзначають Всесвітній день емодзі? Які існують групи цифрової мови епохи?

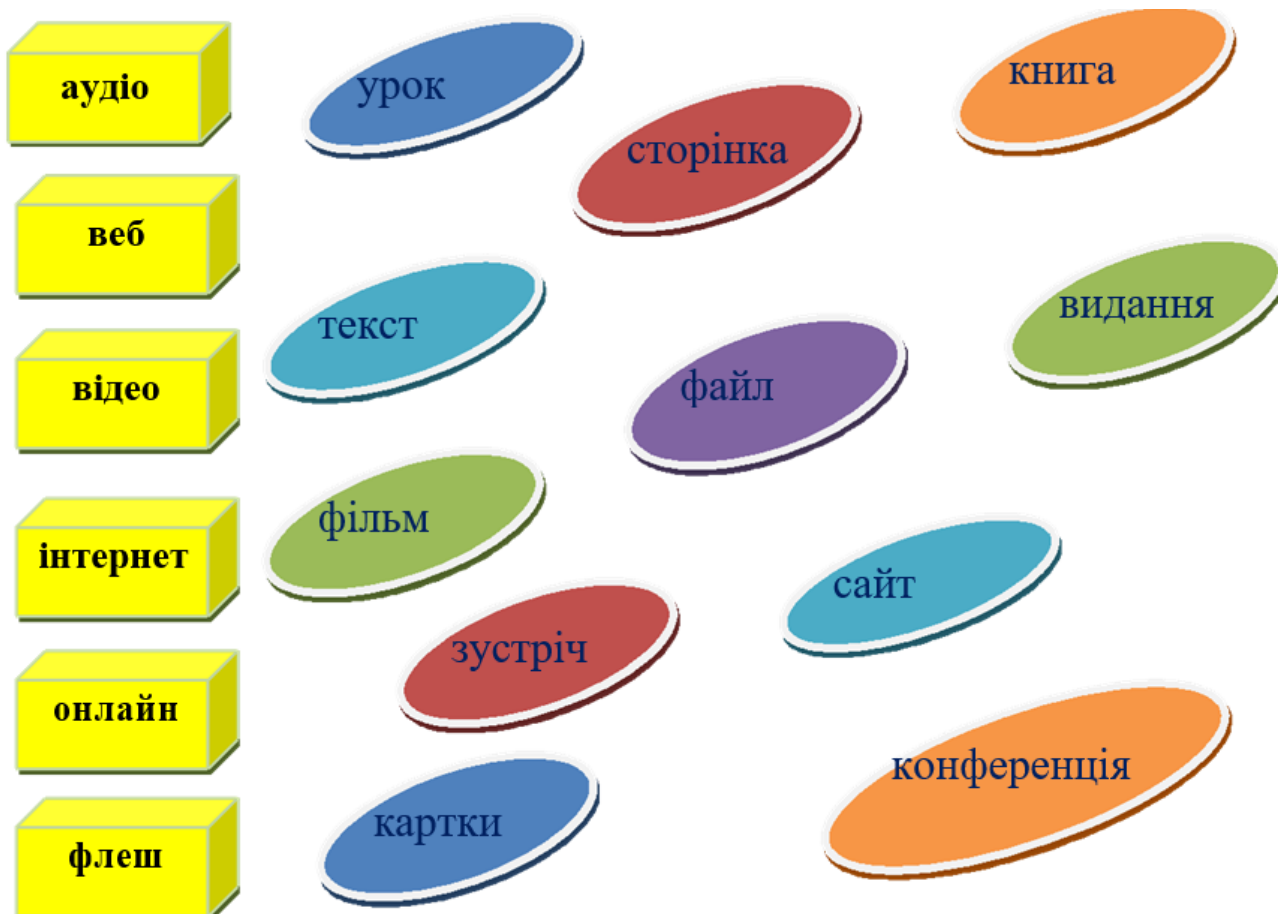
Складіть історію із запропонованими емодзі. Які незмінювані іменники ви використаєте у своїй розповіді? Визначте рід цих іменників.

Generated by iEmoji.com

Гра «Мінісловничок складних слів»

Утворіть та запишіть слова в алфавітному порядку, дотримуючись орфографічних норм. Які слова ви найчастіше вживаєте у своєму мовленні?

Вправа «Лінгвістичний кулінар»

Завдання: визначте відміни поданих назв спецій.
Відповідь обґрунтуйте.

Кориця, гвоздика, карі, паприка, перець, шафран, імбир, кмин, куркума, орегано.

Цікаве запитання: яка зі спецій здатна зафарбувати страву?

Чи знали ви, що:

Іменник «спеція» походить від латинського «різновид», що означає особливий і рідкісний товар. Колись спеції вважалися дорогоцінним товаром, нарівні із золотом. Сьогодні ж вони відомі нам як натуральні добавки, які мають властивість ароматизувати і робити блюдо смачнішим, а також збагачувати його корисними поживними речовинами для нашого організму.

ПРИКМЕТНИК

Вправа «Художник-редактор»

Чи знаєте ви ці кольори? Знайдіть у назві одного з них помилку.

ЧИ ЗНАЄТЕ ЦІ КОЛЬОРОНАЗВИ?

барвінковий	жаристий	капуциновий
вохристий	палевий	миртовий
смарагдовий	пурпурний	бразолійний
індиговий	вощаний	крицевий
теракотовий	юхтовий	фісташковий
димчастий	кобальтовий	кармазиновий

Відповідь: *пурпуровий.*

Вправа «Кінострічка видінь»

До запропонованих слів доберіть влучні епітети із кольорово-настроєвої підказки і складіть зв'язний текст: *смуток, листок, багряність, радість, мрія.*

Кольорово-настроєва підказка: *сірий, рожевий, золотий, теплий, сумний, зажурений, легкий, щирий.*

Визначте розряди використаних прикметників. Відповідь обґрунтуйте.

Гра «Хто більше?»

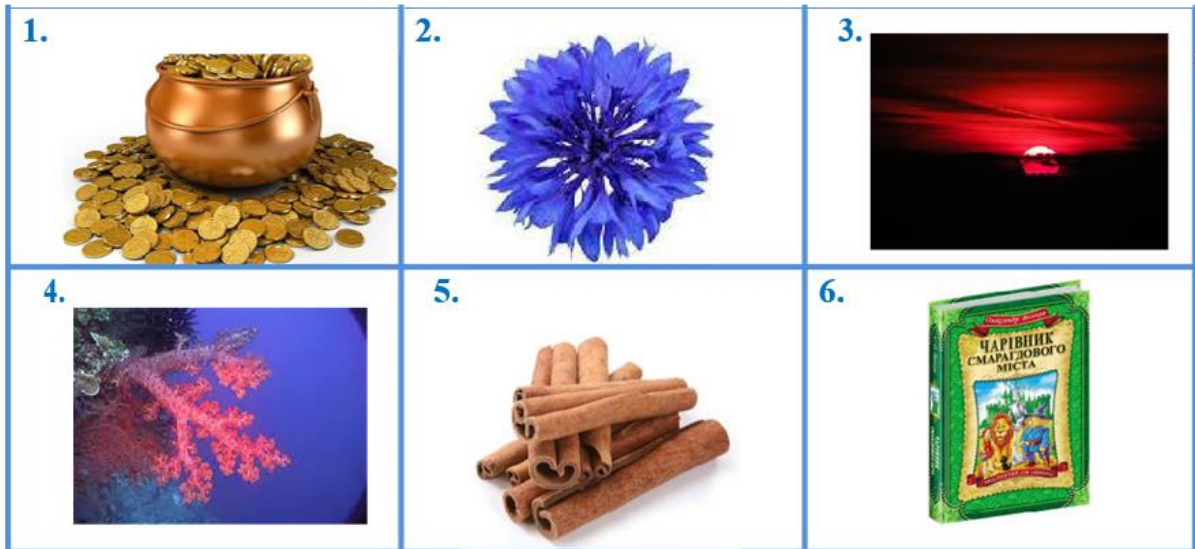

За допомогою інтерактивної мапи здійсніть подорож Україною. Запишіть прикметники, які перейшли в іменники (географічні назви: села, міста). У яких регіонах України таких назв найбільше?

Кольорова гра «Асоціації»

Деякі кольори мають певні асоціації. Розпізнайте їх і запишіть. Складіть яскраві речення з двома із них.

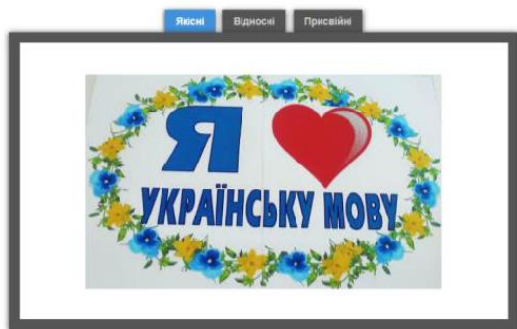

Відповідь:

1. Брунатний – багатство;
2. Блаватний – волошковий;
3. Багряний – величність і краса;
4. Коралевий – корал;
5. Цинамоновий – кориця;
6. Смарагдовий – природа.

Онлайн-гра «Склади пазл»

Пригадайте групи прикметників за значенням. Укажіть, до якого розряду за значенням належать прикметники.

Гра у групах «Загадкова корзина»

Відгадайте загадку та дізнаєтесь, який саме національний символ знаходиться у цій магічній корзині.

Складіть опис цього символу, використайте якнайбільше прикметників. Пригадайте відомі українські пісні про рослинні символи із загадкової корзинки.

Для I групи

У вінку зеленолистім,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду.

Відповідь: калина

Для II групи

В капелюшок пишний вбрався
І морозу не злякався.
Невеличкий цей сміливець
Золотавий ...

Відповідь: чорнобривець

Гра «Спалений рукопис»

Уявіть себе археологами. Ви знайшли рукопис, на якому час залишив свої відбитки: деякі слова зникли.

Відновіть фразеологічні звороти, дібравши з довідки потрібні прикметники. Поясніть значення та походження цих фразеологізмів. Тлумачення фразеологізмів можна знайти за цим QR-кодом.

Праця..., стайні..., п'ята.., меч.., рішення..., нитка..., вузол...

Довідка: Ахіллесова, авгієві, дамоклів, сізіфова, Аріаднина, гордіїв, соломонове.

Вправа «Подвійний щоденник»

Заповніть першу частину щоденника самостійно. Після цього розгорніть підручник. Перевірте записане. За необхідності зробіть правки. До другої колонки запишіть матеріал, який ви не змогли пригадати самостійно.

Написання суфіксів прикметників	
Пам'ятаю і знаю:	Доопрацювати і вивчити:

Написання НЕ з прикметниками	
Пам'ятаю і знаю:	Доопрацювати і вивчити:

Написання -Н- і -НН- у прикметниках	
Пам'ятаю і знаю:	Доопрацювати і вивчити:

Лінгвістична задача

Прослухайте українську пісню на слова Володимира Сосюри.

Порахуйте кількість використаних прикметників. Запишіть 5 прикметників з іменниками, визначте їхні розряди за значенням, рід, число, відмінок.

Вправа «Дотик до душі»

Кожна людина – особлива, оскільки в її душі живе прихований внутрішній романтик. Саме він нашіптує унікальні рядки, що згодом стають віршами. Спробуйте дібрати до ключових слів колір, щоб розбудити своє поетичне натхнення: *добро, заздрість, настрій, погляд, сум, збентеженість, чесність, сміливість, патріотизм.*

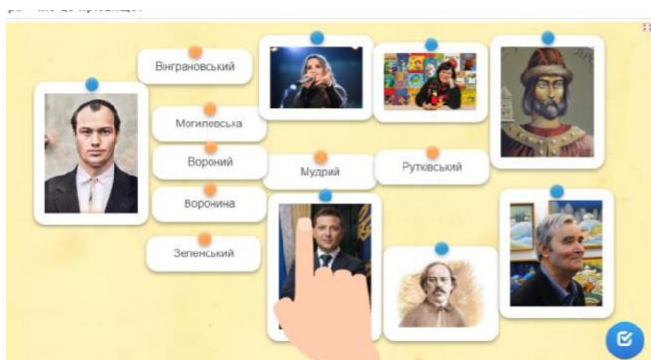

Гра «Гаємниці козацьких прізвищ»

Уявіть, що ви потрапили в минуле машиною часу і побували в Запорізькій Січі. Створіть словничок найвідоміших козацьких прізвищ прикметникового походження. Скористайтеся QR-кодом зі списком прізвищ українських гетьманів, кошових отаманів Запорізької Січі та козацьких ватажків.

Онлайн-гра «Чиє це прізвище?»

Пригадайте прізвища відомих людей. Які особливості їхнього відмінювання?

Вправа «Лінгвістичний кулінар» (робота у групах)

Пройдіть три кола випробувань лабіринтів кулінарії.
Перше коло – вибір оригінальної страви.
Друге коло – колективне створення святкового меню.
Третє коло – приправлення страв епітетами.

Презентуйте свій шлях, відповідаючи на запитання: *З яким апетитом ви будете смакувати ці страви? Який аромат та смак ваших страв?*

Апетит. Великий, вовчий, добрий, добрячий, звірячий, здоровий, непомірний, нормальний, однаковий, підвищений, прегарний, сильний, страшний, хороший, чудовий, згаслий, поганий, слабкий.

Аромат. Витончений, гіркий, гострий, густий, духмяний, знадливий, легкий, міцний, м'який, натуральний, невловимий, приємний, п'янкий, різкий, свіжий, своєрідний, сильний, солодкий, солодкуватий, терпкий, тонкий, цвілий, ніжний, хмільний, чудовий.

Смак. Ніжний, солодкий, приємний, лагідний, вишуканий, незабутній, приголомшливий, прекрасний.

Перші страви: *лохікейто* (фінський суп з лососем), сирний суп із броколі, суп із грибами і перцем чилі, мексиканський суп із фрикадельками.

Другі страви: *сицилійська піца, ризото з горошком і беконом, спагеті з креветками, камбала у фользі, осетер царський.*

Десерт: *шоколадний кекс із кизилом, тирамісу, імбирне печиво, банановий чизкейк, пиріг із маковою начинкою.*

Напої: *зелений чай із жасмином, какао, мокачино, лимонний напій із м'ятою, лате з корицею.*

КУЛІНАРНИЙ ФІНІШ: конкурс на найкращий висновок про значення прикметників у нашому житті.

ЧИСЛІВНИК

Вправа «Лінгвістичний кулінар»

Ви за корисне харчування? Тоді пропонуємо вам рецепт десерту Брауні.

Інгредієнти: 70 г вівсяних пластівців, 40 г какао-порошку, 100 г чорного шоколаду, 3 яйця, 1 банан, 100 мл рослинного молока, 100 мл води, коричневий цукор / мед / підсолоджувач за смаком.

Глазур: 3 ст. л. какао, 3 ст. л. води.

Шоколад потрібно розтопити на водяній бані, пластівці перемолоти в борошно. Блендером збити яйця з бананом, молоком, водою і медом або цукром, змішати все разом і вилити у форму діаметром близько 16 см, вкриту пергаментом. Залишити в розігрітій на 180 градусів духовці на пів години.

Окремо зварити глазур і полити нею готовий Брауні.

Завдання: пропишіть числівники словами; перші три з них провідмінійте за відмінками. І спробуйте десерт!

Онлайн-гра «Правильно-неправильно»

Пригадайте правила сполучення числівників з іменниками. Розподіліть у 2 колонки правильні та неправильні словосполучення.

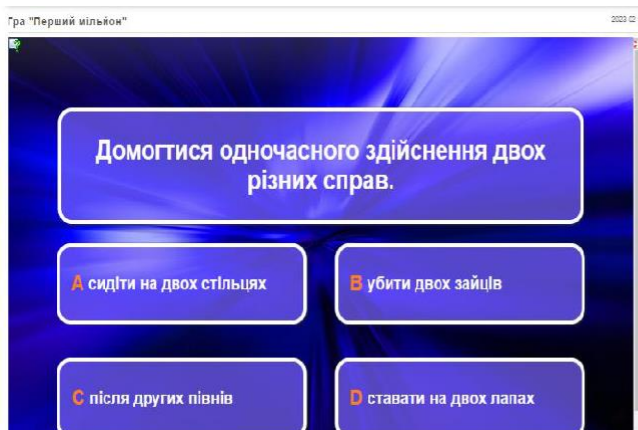
РУБРИКА «НАРОДНА МУДРІСТЬ»

Завдання: із поданих приказок і прислів'їв виписіть числівники. Визначте відмінок кожного з них. Поясніть значення влучних висловів.

За битого двох небитих дають.	
Семеро одного не ждуть.	
На двох стільцях не всидиш.	
Кінь на чотирьох, та й то спотикається.	
<u>Заблукався</u> між трьох дубів.	
Двоє третього не чекають.	
Обоє <u>рябоє</u> .	
Біда біду <u>перебуде</u> – одна мине, десять буде.	

ОНЛАЙН-ГРА «ПЕРШИЙ МІЛЬЙОН»

Угадайте за підказками фразеологізми із числівниками. Поясніть значення висловів. Запишіть числівники та вкажіть їхні граматичні ознаки.

Вправа «Попелюшка у палаці»

Пам'ятаєте казку «Попелюшка»? Чому таку важливу роль у її житті відігравав годинник? Котру годину вказано на малюнках?

У палаці Попелюшку зустрів принц і повів її до святкового залу. Заграли музики, і дівчина танцювала так легко, що всі замилювалися нею. Принц був такої привітний, що Попелюшка геть про все забула. Вона отямилась тільки тоді, коли годинник почав відбивати північ.

Попелюшка чимдуж побігла до карети. Принц кинувся за нею, але дівчини ніде не було. Тільки на сходах лежав маленький кришталевий черевичок. Попелюшка загубила його, коли тікала з палацу.

Гра «Казкар»

Уявіть, що ви – письменник. Як би змінились події у казці, якби ви могли змінювати час? Озвучте години та події, які будуть відбуватись уже у вашому творі.

Вправа «Лінгвістичний кулінар»

Завдання: використовуючи спеціальні інгредієнти, спеції та власні фантазію і творчість, приготуйте чарівний відвар. Вкажіть у грамах, кілограмах, мілілітрах чи літрах кожен із цих речовин, самостійно добираючи числівники.

1-а група: Приготуйте відвар ЩАСТЯ.

2-а група: приготуйте відвар УСПІХУ.

Можливі інгредієнти: радість, наполегливість, здоров'я, працелюбність... **Можливі спеції:** цукор, сіль, кориця (здатна нормалізувати мозкову діяльність), ваніль (знімає напругу), чебрець, кардамон (запах дуже пряний, смак гострий і пряний), перець духмяний.

Чи знали ви, що...

Характерною особливістю спецій є те, що вони додаються до їжі у малих кількостях, суттєво впливають на смакові, ароматичні, а іноді (дуже рідко – наприклад, куркума) й візуальні властивості страв. Спеції додають у їжу під час приготування, або безпосередньо перед подачею страв.

Вправа «Мандрівник»

Уявіть, що ви мандруєте країнами. Знайдіть інформацію про валюту та курс однієї з країн і дайте відповідь на запитання:

- Скільки коштує 1 хлібина, 1 літр молока, 1 кілограм цукру?

Чи знали ви що...

- Перша грошова одиниця, яка була знайдена археологами, датується VII століттям до н.е. Це були прості монети, знайдені на території сучасної Лівії.
- Euro – наймолодша валюта світу.

Диктант

Завдання: запишіть текст під диктовку, прописуючи числівники цифрами. Визначте їхні граматичні ознаки.

Самостійно придумайте заголовок до диктанту.

27 серпня 1856 року у селі Нагуєвичі на Львівщині народився Іван Франко – письменник, поет, учений, громадський і політичний діяч. За 40 років творчого життя кожних два дні виходив новий твір письменника (вірш, новела, повість, роман, монографія тощо), щороку видавав 5-6 книжок.

Навчаючись у гімназії виявляв феноменальні здібності: міг майже дослівно переказати розповідь вчителів на заняттях. Тоді ж зібрав величезну бібліотеку з- понад 500 томів.

Пережив 3 арешти. Після другого (1880) ледь не помер від голоду.

У 1893-му захистив у Відні докторську дисертацію. Хоча, коли в 1907р. пробував очолити кафедру у Львівському університеті, то на свій лист навіть не отримав відповіді.

Знав 14 мов. Писав твори не лише українською, а й польською, німецькою, іншими мовами. Перекладав українською з 48 мов, зокрема східних. Сучасники називали його «академія в одній особі».

(За матеріалами Українського інституту національної пам'яті, 128 слів).

Чи знали ви, що...

Поліглот – людина, яка володіє багатьма мовами.

Спочатку поліглоти називали тих, хто знав більше двох мов. Наприклад, першим українським поліглотом можна вважати сина Ярослава Мудрого – Всеволода.

Відомими українськими поліглоти були: Григорій Сковорода, Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Агатангел Кримський, Леся

Українка, Іван Франко, Микола Лукаш, Іван Пулюй, Павло Тичина та багато інших.

Чи знали ви, що...

У 2001 році в Бельгії сталася залізнична катастрофа, причиною якої став мовний бар'єр. Коли машиніст одного з поїздів виїхав зі станції всупереч червоному сигналу семафора, диспетчер зателефонував своєму колезі на наступній станції, щоб попередити про це. Однак диспетчери не змогли зрозуміти один одного, оскільки один із них говорив голландською, а інший – французькою мовою. Обидві ці мови є державними в Бельгії.

Робота з текстом

Випишіть із поданого тексту числівники та виконайте морфологічний розбір трьох із них.

ЮНЕСКО стверджує, що зі світових 6000 мов 2500 знаходяться в небезпеці вимирання або недавно зникли. Щотижня у світі зникає по одній

мові. У більшості випадків разом із мовою в історію відходить і народ. На думку фахівців, 90% мов світу – під загрозою зникнення! Як прогнозують лінгвісти, через 25 років від нині існуючих мов залишиться лише 1/10 частина.

ЗАЙМЕННИК

Брат мій, а хліб їж свій.	
За все береться, та не все вдається.	
За моє жито мене ж і бито.	
З ким поведешся, того й наберешся.	
Кожна жаба своє болото хвалить.	
Сам собі пан.	
Скільки вб'єш, стільки й в'їдеш.	
Знає кіт, чиє сало з'їв.	

РУБРИКА «НАРОДНА МУДРІСТЬ»

Із поданих приказок і прислів'їв випишіть займенники. Визначте розряд кожного з них і граматичні ознаки.

Вправа «Лінгвістичний кулінар»

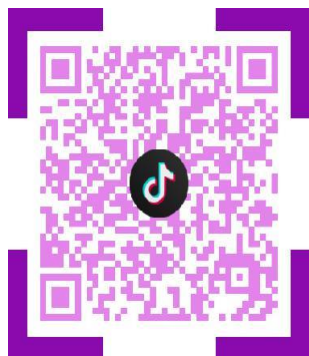
Завдання: випишіть із уривку книги «Кулінарні пригоди Меггі» займенники та визначте розряди, до яких вони належать.

Головним кухарем у нас була міс Боул. Між нами склалися якісь теплі дружні стосунки, вона завжди посміхалася, коли бачила мене.

Але сьогодні вона була сама на себе не схожа. По-перше, навіть очей на нас не підняла, а, по-друге, мовчки поклала на мою тарілку порцію курки зі спаржею. Наступного дня її настрій ані на краплину не покращився. Ми з Сьюзі почали хвилюватися, тому вирішили обережно з'ясувати, що могло статися.

Радимо прочитати: Кейт Саві «Кулінарні пригоди Меггі».

Гра «Віртуальне знайомство із сучасними виконавцями пісень»

Прослухайте українську пісню на слова Тараса Шевченка у виконанні Артема Пивоварова та Надії Дорофєєвої.

Запишіть займенники, використані в ній, визначте їхні розряди за значенням.

Чи відомі вам виконавці цього шедевр?

РУБРИКА «НАРОДНА МУДРІСТЬ»

Із поданих приказок і прислів'їв випишіть займенники. Що об'єднує ці займенники? Що ви можете сказати про їхній правопис?

Свого горба ніхто не бачить.

Ніхто не знає, тільки дід, баба та ціла громада.

Як бідний плаче, ніхто не бачить, а багатий скривиться – усяк дивиться.

Всяк хоче взять, а ніхто не хоче дати.

Без здоров'я ніщо людині не миле.

Мудрим ніхто не вродився, а навчився.

Вправа «Поетичними стежинами»

Пройдіться поетичними стежинами. Випишіть із запропонованих віршів або уривків займенники. Вкажіть розряд та граматичні категорії виписаних слів.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —

Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,

Тарас Шевченко

І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славіній Україні,
На нашій – не своїй землі.

Ми дуже любим весь наш край,
І любим Україну,
Її лани, зелений гай,
В саду – рясну калину.

Марія Познанська

«Рідний край»
У всіх людей одна святиня,
Куди не глянь, де не спитай.
Рідніша їм своя пустиня,
Аніж земний в чужині рай.
Їм красить все їх рідний край.
Нема без кореня рослини,
А нас, людей, без Батьківщини.

Микола Чернявський, акровірш

«Берегиня душі»
Україно моя, берегиня,
Ти колиска, пісень глибина,
Україно моя, Батьківщина,
Ти, як батько і мати одна.
Хай радіють, зростають в нас діти,
Різнобарв'ям рясніють сади,

Юлія Хандожинська

Нам без тебе ніяк не прожити,
Ми у тебе, а в нас є лиш ти.

«Україна»

Країн багато на великій карті,
Та серед них — вона, твоя єдина.
Її люби і будь завжди на варті,
Бо це твоя земля, це Україна.
Вона така ж реальна і казкова,
Як мамина долоня, тепла й щира,
У неї в серці українська мова,
В її душі любов і світла віра.
Цвітуть в ній мальви, маки і левкої.
Хтось, може, скаже, що таких багато.
Але ти знай, що іншої такої
Не зможеш в цілім світі відшукати.

Мар'яна Савка

«Єдина Україна»

Нехай ніхто не половинить
Твоїх земель, не розтина,
Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на всіх у нас одна.
Одна від Заходу й до Сходу,
Володарка земель і вод -
Ніхто не ділить хай народу,
Бо не поділиться народ.

Дмитро Чередниченко

Додаток 1.1

Тема: Складне речення. Кома між частинами складного речення, з'єднаними безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.

Мета: повторити й поглибити знання учнів про іменник як частину мови, сприяти зміцненню навичок визначення відмін іменників, їх виділення та розрізнення у реченнях і текстах;

формуванню загальнопізнавальні вміння знаходити іменники в текстах; розвивати творчі вміння використовувати іменники у власних висловлюваннях;

за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати повагу до народних цінностей;

розвивати компетентності спілкування державною мовою та вміння учитися упродовж життя;

змістова лінія – громадянська відповідальність.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник, мультимедійна презентація (не для демонстрації учням, а для використання завдань учителем), набір цеглинок Lego, килимок для проведення методики «Шість цеглинок 2.0», мішечок, картки із фразеологізмами.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

✚ «Мозковий штурм»

- Що таке іменник?
- Які морфологічні ознаки має іменник?
- Яку синтаксичну роль виконує?
- Наведіть приклад речення з іменником, що вживається тільки в однині.
- Наведіть приклад речення з іменником, що вживається тільки в множині.

III. Мотивація навчальної діяльності

«Шкала зірок»

У кожного з вас на парті лежить аркуш дванадцятьма зірками та оцінками. Уявіть ситуацію: я зараз прошу вас розказати все, що ви знаєте про відміни іменника. А потім ще й даю контрольну роботу. Якою була б ваша прогнозована оцінка і яка емоція вами б заволоділа? Поставте якусь свою позначку біля відповідної зірки у верхній частині аркуша.

IV. Повідомлення теми, мети й завдань уроку

V. Вивчення нового матеріалу

✚ «Проблемне запитання»

Тема. Відміни іменників
Проблемне запитання

Прочитайте приклади слів. Зверніть увагу на рід та закінчення кожного. Зробіть висновки: яким чином визначаємо приналежність іменника до відміни? Заповніть пропуски.

I ↓ II ↓ III ↓ IV ↓

Микола
дівчина
плакса

дід
батько
небо
сонце
щастя

радість
+
«мати»

теля
теляти
ім'я
імені

✚ Методика «Навчаючи вчуся» (групова робота, робота з підручником)

За допомогою вибору різних видів смайлів учні об'єднуються в групи.

Учитель дає кожній групі завдання. Учні ознайомлюються із даною інформацією (робота з підручником) та готуються до її передачі іншим однокласникам та однокласницям у доступній формі.

Завдання полягає в тому, щоб поділитися своєю інформацією з іншими і самому дізнатися про певну інформацію від них. Для передачі нових знань кожна група може обрати спікера або розділити інформацію порівну.

• *Онатій А. В., Ткачук Т. П. Українська мова : підручник для 6 кл. закладів загальн. середн. освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2023. — С. 154-155.*

I і III групи

 На зв'язку експерт

Залежно від роду та закінчення в називному відмінку однини іменники поділяють на чотири відміни.

Відміна	Рід	Закінчення	Приклади
I	жіночий	-а, -я	дорога, Валентина, Оля, Ілля, нездара
	чоловічий		
	спільний		
II	чоловічий	нульове, -о	Львів, Дмитро
	середній	-о, -е, -я	озеро, поле, начиння

II і IV групи

На зв'язку експерт

Залежно від роду та закінчення в називному відмінку однини іменники поділяють на чотири відміни.

Відміна	Рід	Закінчення	Приклади
III	жіночий	нульове + іменник <i>мати</i>	<i>ніч, тінь, мати</i>
IV	середній	-а, -я (суфікси -ат-, -ят-, -ен- у непрямих відмінках)	<i>курча — курчати,</i> <i>кошеня — коше-</i> <i>няти, ім'я — імені</i>

НЕ належать до жодної відміни:

- незмінювані іменники: *метро, кенгуру*;
- іменники, які мають лише форму множини: *джинси, окуляри*;
- прикметники, які перейшли в іменники: *військовий, вартовий*.

VI. Виконання вправ і завдань на закріплення вивченого матеріалу

1270 Поміркуй, чому подані іменники належать до різних відмін.

Р
о
б
о
т
а
з

А I відміна **Земля** IV відміна **кошеня**

Б I відміна **замовниця** II відміна **весілля**

В II відміна **Київ** III відміна **любов**

Г II відміна **слоник** IV відміна **слоненя**

підручником.

Робота з підручником.

1272 Розсортуй іменники відповідно до відмін.

I	II	III	IV

Полуниця, кава, слоненя, філіжанка, північ, місяць, картопля, здобич, молоко, плече, подорож, перець, деко, кавун, харчування, повидло, помідор, далеч, риба, імбир, пташеня, ім'я, мати.

Фізкультхвилинка.

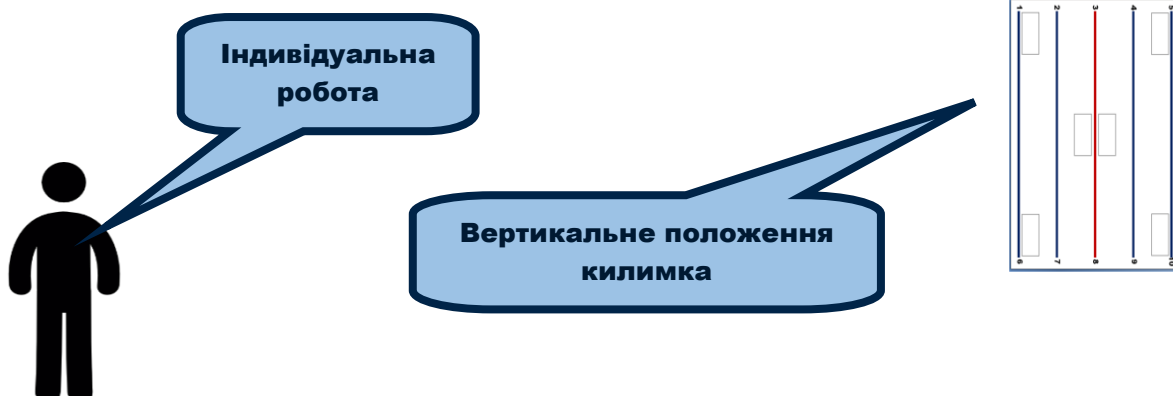
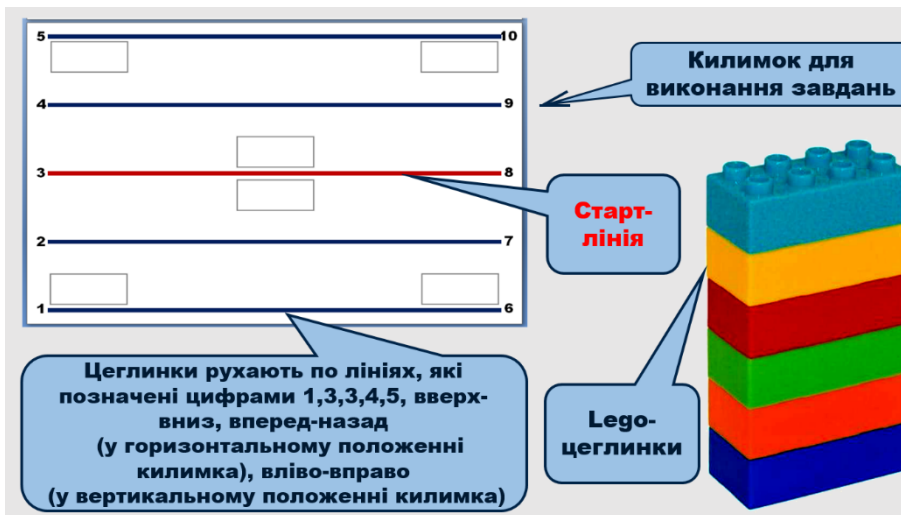
✚ Коментоване письмо.

Прочитай текст, перепиши, вставивши пропущені літери. Випиши іменники, постав їх у початковій формі. Визнач відміну кожного іменника.

Історики ...важають, що слово «козак» має тюркське походження і означає «вільна людина», а перша згадка про козаків датована 1492 роком.

Коза...во виникло у тя...кий для українського народу період, коли його державність була втрачена, а землі захоплені іноземними державами. Осередком коза...ини стало (З, з)aporіжжя, де численні острови між рукавами (Д, д)ніпра давали козакам бе...пеку, захист і змогу укріпитися. З XVI столт...я чисельність козаків постійно зростала.

✚ Методика «Шість цеглинок 2.0» (робота в групах – за допомогою кольорових цукерок учні об'єднуються в групи по 4 особи в кожній).

Перший учень визначає іменники I відміни і виконує відповідний рух, другий – II, третій – III, четвертий – IV. На початку усі цеглинки на Старт-лінії.

6 клас Іменник. Відміни іменників

Завдання. Перший учень визначає іменники I відміни і виконує відповідний рух, другий - II, третій - III, четвертий - IV.
 > Усі цеглинки на **Старт - лінії**.

Колір цеглинки	Завдання	Дія (підказка для вчителя)
	Веселка	Вгору
	Дівча	Вниз
	Бурштин	Вгору
	Вечеря	Вгору
	Взаємність	Вниз
	Ніч	Вниз
	Долоня	Вниз

ПРОДОВЖЕННЯ

6 клас Іменник. Відміни іменників

Завдання. Перший учень визначає іменники I відміни і виконує відповідний рух, другий - II, третій - III, четвертий - IV.

Колір цеглинки	Завдання	Дія (підказка для вчителя)
	Єдність	Вгору
	Тім'я	Вгору
	Маля	Вниз
	Велич	Вниз
	Щирість	Вниз
	Козеня	Вниз
	Зелень	Вниз
	Злагода	Вниз

ПРОДОВЖЕННЯ

6 клас Іменник. Відміни іменників

Завдання. Перший учень визначає іменники I відміни і виконує відповідний рух, другий - II, третій - III, четвертий - IV.

Колір цеглинки	Завдання	Дія (підказка для вчителя)
	Шлях	Вгору
	Дем'янівка	Вгору
	Відділ	Вгору
	Жабеня	Вгору
	Чоло	Вгору

ФІНІШ: Усі цеглинки на **Старт - лінії**.
Завдання: Яку цеглинку ви рухали другою? (**Червону**)

Назад

Гра «Чарівний мішечок» (робота в парах).

Об'єднайтеся в пари. Дістаньте з мішечка по два аркуші з фразеологізмами. Складіть та запишіть з ними складні речення про природу. Визначте відміни іменників у кожному фразеологізмі.

- Горобина ніч.
- Дрижаки хапати.
- Порости травою.
- Як у воду дивився.
- Відкладати в довгий ящик.
- Воювати з вітряками.
- Берегти як зіницю ока.
- Битися як горлиця.
- Бути на сьомому небі.
- Ведмежа послуга.

Робота з текстом.

Закінчи прислів'я, уставляючи пропущене слово. Поясни зміст кожного речення. Поміркуй, у якій ситуації вони можуть бути використані? Наведи приклади.

1. *Ми з тобою — як риба з... .*
2. *Сказав «дякую» по спині ... .*
3. *Куди кінь з копитом, туди жаба з ..., а рак з ... .*
4. *Хата красна своєю ... .*
5. *Пісня ні в добру, ні в злу годину не покидає ... .*
6. *Зимом бійся вовка, а літом — ... (Нар. творчість).*

Довідка: ломакою, водою, клешнею, лапою, людину, господинею, мухи.

VII. Підведення підсумків уроку

- Метод «Мікрофон»
- Що таке іменник?
- Скільки відмін має іменник?
- Які іменники належать до I, II, III та V відмін відповідно?

VIII. Рефлексія і самооцінювання

- Рефлексія
- Сьогодні на уроці я мав / мала змогу повторити...
- Мені цікаво було дізнатися...
- Найбільший інтерес викликало/-ли завдання...
- Своїми досягненнями я вважаю...

«Шкала зірок»

Повернімося до аркушів зі шкалою зірок та оцінок. Уявіть ситуацію: зараз після опрацювання теми я знову прошу вас розказати все, що ви знаєте, про

відміни іменника. А потім ще й даю контрольну роботу. Якою була б ваша прогнозована оцінка і яка емоція вами б заволоділа? Так само поставте якусь свою позначку біля відповідного смайлика у верхній частині аркуша.

ІХ. Оголошення домашнього завдання та інструктаж до нього

Вправа 273 (с. 155) за підручником (Онатій А. В., Ткачук Т. П. Українська мова : підручник для 6 кл. закладів загальн. середн. освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2023. — С. 155.)

273 **Уклади** список учнів та учениць свого класу. **Розсортуй** усі імена відповідно до відмін.

Тема: Загальна характеристика самостійних частин мови

Мета: повторити відомості про самостійні частини мови, їх класифікацію; розвивати вміння розпізнавати самостійні частини мови в реченні та тексті, мотивувати учнів до самостійної роботи з метою збагачення словникового запасу; виховувати повагу та дбайливе ставлення до багатства рідної мови.

Формування предметних компетентностей:

мовна: ознайомити з самостійними частинами мови, їх лексичним значенням, морфологічними ознаками, синтаксичною функцією в реченні;

мовленнєва: правильно вживати самостійні частини мови в усному та писемному мовленні;

діяльнісна: розвивати вміння співпрацювати з іншими на результат.

Формування ключових компетентностей:

- спілкування державною мовою;
- уміння вчитися: здійснювати самооцінювання власної діяльності;
- соціальна: співпрацювати з іншими на результат;
- математична грамотність;
- інноваційність.

Тип уроку: повторення вивченого матеріалу

Обладнання: підручник, стікери, наліпки, маркери, смайли, кольорові олівці

Хід уроку

I Організаційний момент

Справа кожної людини - відшліфувати, удосконалювати своє мовлення, збагачувати словниковий запас, плекати рідну мову, дбати про її красу та чистоту. Це зробити я вам пропоную сьогодні на уроці української мови.

“Смайликовий настрій”. Учні за допомогою смайлів показують свій настрій та коментують його.

“Мотиваційні фішки”. Учитель пропонує учням, у кого немає настрою, витягнути папірці з приємними передбаченнями.

II Мотивація навчальної діяльності

“Мозковий штурм”. Діти, для чого нам потрібно вивчати частини мови?

Вивчати частини мови :

бути грамотним;

поповнювати словниковий запас;

правильно використовувати частини мови в реченнях і текстах;

грамотно висловлювати власні думки.

III Актуалізація опорних знань

1.Робота в парах з таблицею підручника.

Розгляньте таблицю. До кожного слова з лівої колонки доберіть його значення з правої і приклад із середньої. На які питання відповідає кожна частина мови?

Доберіть власні приклади.

Іменник	Зашарітися	Називає ознаку предмета
Прикметник	Боязко	Означає дію предмета
Числівник	Ми	Вказує на предмет, ознаку, кількість, але не називає їх
Займенник	Сімнадцятий	Називає предмети
Дієслово	Почуття	Означає число, кількість предметів чи порядок їх під час рахунку
Прислівник	Кепський	Означає місце, час, причину, мету, ознаку, спосіб дії

2. Розгляньте схему «Частини мови». Чи все вам зрозуміло? Сформулюйте запитання, на які тут є відповіді.

IV Узагальнення, систематизація, поглиблення здобутих знань у процесі практичної роботи

1. "Інформаційний дощ". На краплинах дощу напишіть ознаки самостійних частин мови

2. Метод «Фішбоун»(робота в групах).Визначити за допомогою методу, чим відрізняються самостійні частини мови від службових

3. «Квітковий шестикутник» (робота в парах). Дібрати слова згідно з самостійною частиною мови

4. «Математичний вірш» (виконати арифметичні дії й вставити слова)

Облітав $14+29$

$78+21$ морів, $78+21$ земель,

$55+23$, обходив,

Крила, ноги натрудив.

$73-41$ спитали журавля:

- Де $63-11$ земля?

Журавель відповідає:

- 14×3 рідної немає.

28 журавля

99 сто

43 журавель

78 облітав

42 краще

52 найкращая

32 ми

5. «Кольоровий вірш».

Зафарбуйте вірш (іменники - жовтим, прикметники -зеленим, займенники – синім, дієслова – помаранчевим, прислівники-фіолетовим)

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

6. Лінгвістична фізкультхвилинка. Учитель читає слова різних частин мови. Учні, почувши іменник, підносять руки вгору, прикметник - у сторони, дієслово - уперед, числівник – до плечей, займенник – ставлять руки на пояс, прислівник – плещуть у долоні.

V Підсумки уроку

Гра «Частинка». Учні грають у гру, де будуть використовувати різні частини мови, щоб створити речення. Наприклад, перший учень може сказати слово - іменник, а наступний повинен додати слово - прикметник, щоб утворилося речення. Третій додає до речення займенник, четвертий – числівник, п'ятий – дієслово, шостий – прислівник.

VI Рефлексія

1. Техніка «Однохвилинне есе». Учні протягом однієї хвилини пишуть відповідь на запитання : "Що найголовніше ти дізнався сьогодні?"

2. Техніка «Рюкзак». Від учня до учня передається "рюкзак", у який кожен "кладає" свої досягнення, здобуті на уроці.

VI Домашнє завдання (кожен учень обирає те завдання, яке йому до вподоби)

1. Створити колаж зі слів – самостійних частин мови "Складники щастя".

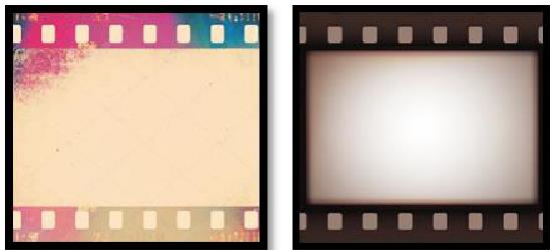
2. Створити хмарину слів "Частини мови".

3. Написати есе «Найважливіша людська чеснота», використавши самостійні частини мови.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

ГРА «РЕЖИСЕРИ»

Уявіть, що ви режисери фільму за твором, який щойно закінчили читати. Для креативності окремі його частини ви хочете відзняти на чорно-білій плівці, а інші – на кольоровій.

Як саме ви скомпонуєте такий фільм? Чому?

ЗАВДАННЯ «ЕКСПЕРИМЕНТ ГАРЯЧОГО СТІЛЬЦЯ»

Завдання: уявіть себе головним героєм твору. Дайте відповідь на всі запитання учнів за сюжетом твору.

Чи комфортними були ваші відчуття? Чому?

Що сподобалося у такому експерименті?

Чи змінилося ваше ставлення до головного героя

після такого перевтілення?

ГРА «РЕКЛАМНА КАМПАНІЯ»

Уявіть собі, що ви – продавець у книгарні. Зробіть рекламу прочитаної книги так, щоб її охоче розкупили. Реклама може бути представлена у вигляді вірша, кліпу, плаката.

ТВІР ЗА МЕТАФОРОЮ

На уроках української літератури продовжуємо використовувати метод «Твір за метафорою». Такі види роботи розвивають творчість учнів, спонукають їх до образності.

Завдання: за поданим прикладом складіть твір за метафорою з шести характеристик слова-теми, розташованих у певній послідовності:

- 1 рядок – колір
- 2 рядок – смак
- 3 рядок – запах
- 4 рядок – зовнішність
- 5 рядок – звук
- 6 рядок – якість переживання

Пропонуємо кілька прикладів твору за метафорою до окремих розділів.

**Приклади творів за метафорою
Українська народна творчість
Як скарбниця духовних цінностей**

Пісня – квітуче поле.

Пісня – солодка стигла вишня з прикусом кислінки.

Пісня – лавандове поле.

Пісня – море у різних його проявах.

Пісня – мелодія душі і серця.

Пісня передає радість і сум душі.

***

Колискова – чайна троянда.

Колискова – парне молоко.

Колискова – солодкі парфуми.

Колискова – повітряна колісанка.

Колискова – ніжна лагідність.

Колискова переносить кожного у безтурботне дитинство.

Суголосся природи і людини

Осінь – жовта позолота.

Осінь – стигле яблуко.

Осінь – солодкий дим.

Осінь – яскравий печворк.

Осінь – прощальні крики журавлів.

Осінь несе в собі радість і сум.

***

Євшан-зілля – степовий туман.

Євшан-зілля – рідний спогад.

Євшан-зілля – покошені трави.

Євшан-зілля – жива природа.

Євшан-зілля – забута мелодія.

Євшан-зілля – рідна земля завжди бентежить душу.

На сторожі рідної землі

Воля – синьо-жовтий прапор.

Воля – борщ зі сметаною та часничком.

Воля – запах рідної землі.

Воля – безмежне пшеничне поле.

Воля – Україна понад усе!

Воля – почуття гордості і незалежності.

Різдво любові в родиннім колі

Різдво – асорті кольорів.

Різдво – солодка кутя.
Різдво – ялинкова свіжість.
Різдво – діти з піснями на порозі.
Різдво – ліричні колядки та веселі щедрівки.
Різдво – почуття любові в родиннім колі.

Із пригодами світ веселіший

Пригоди – веселі мрії.
Пригоди – непередбачувані події.
Пригоди – несподіваний дощ на дорозі.
Пригоди – внутрішня свобода.
Пригоди – сміх з дитинства.
Пригоди – дружба і товарицькість у стосунках з ровесниками.

Народжені для весни духу

Велет – українська вишиванка.
Велет – червона калина.
Велет – колосисте поле.
Велет – гора біля підніжжя моря.
Велет – українська пісня.
Велет – віра в поборення злої волі і пробудження сили.

Світ дитини очима українських письменників

Новенька – чиста несподіванка.
Новенька – джерельна вода.
Новенька – кучерявий солод.
Новенька – яскрава зірка.
Новенька – крик душі.
Новенька – пробуджує внутрішню силу і почуття власної гідності.

ТВІР З ОПОРОЮ НА ПІРАМІДУ

На уроках української літератури також використовуємо хвилинки творчості під час вивчення прозових творів – складання твору з опорою на піраміду за схемою:

- 1 рядок – одне слово (ім'я героя твору);
- 2 рядок – два слова (опис героя);
- 3 рядок – три слова (опис місця події);
- 4 рядок – чотири слова (опис проблеми);
- 5 рядок – 5 слів (про першу подію);
- 6 рядок – 6 слів (про другу подію);
- 7 рядок – 7 слів (розв'язка).

Наприклад, твір з опорою на піраміду за повістю Миколи Вінграновського «Сіроманець»:

- 1 рядок – Сашко;
- 2 рядок – дванадцятирічний школяр;
- 3 рядок – село біля лісу;
- 4 рядок – сліпого вовка хочуть убити;
- 5 рядок – Сашко ховає вовка у норі;
- 6 рядок – Сашко везе сіроманця до Одеси на лікування;
- 7 рядок – Сашко сам повертається додому. Вовк у степу згадує хлопця.

Робота в малих групах

Під час вивчення певних тем використовуємо роботу в групах, якщо вирішення запитань чи виконання завдань потребують колективного розуму. Використовуємо малі групи тільки в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи.

Організація роботи в малих групах

1. Переконайтеся, що учні володіють знаннями та вміннями, необхідними для виконання завдання.

2. Об'єднайте клас у групи, що складатимуться з 3-5 учнів.

3. Нагадайте учням про їхні ролі. Залежно від кількості учнів у групі, хтось може виконувати дві ролі одночасно (якщо в групі 3 учні).

- Спікер (керівник групи): зачитує завдання групі; організовує порядок виконання; пропонує учасникам групи висловитися по черзі; заохочує групу до роботи; підбиває підсумки роботи; визначає доповідача.

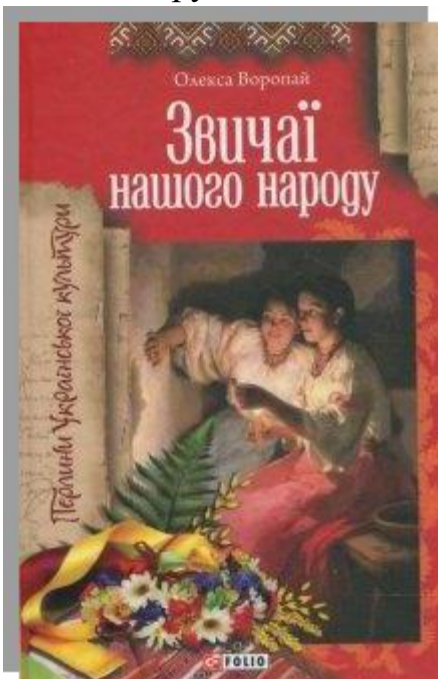
- Секретар: веде записи результатів роботи групи; записи веде коротко й розбірливо; як член групи, повинен бути готовий висловити думки групи при підбитті підсумків чи допомогти доповідачу.

- Посередник: стежить за часом; заохочує групу до роботи.

- Доповідач: чітко висловлює думку групи; доповідає про результати роботи групи.

Групам дається завдання та час на його виконання. Вчитель може пропонувати свою допомогу учням, стежить за часом, коментує роботу учнів після її представлення.

Наводимо кілька прикладів завдань для роботи учнів на уроках української літератури в малих групах.

НЕТЛІННІ СКАРБИ

Українська народна творчість як скарбниця духовних цінностей

Вправа «Звичаї нашого народу»

На основі законспектованих основних думок і фактів із книги *Олекси Воропая «Звичаї нашого народу»* обґрунтуйте подані вислови:

1-ша група: «Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рух і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між

окремими людьми».

2-га група: «Звичаї народу – це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому».

3-тя група: «Народні звичаї охоплюють усі складові громадського, родинного і суспільного життя».

4-та група: «Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенаціональних справах».

5-та група «Звичай, а також мова – це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю».

6-та група «Звичаї, як і мова, виробилися протягом усього довгого життя і розвитку кожного народу».

7-ма група: «В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом».

Іван Липа. Казка-притча «Перестиглий овоч»

Робота в малих групах за твором

Продумайте та висловіть свої думки з приводу поставлених завдань:

1-ша група: знайдіть та прочитайте прислів'я і приказки, висловіть свої міркування щодо їхнього змісту.

2-га група: як порушуються у творі проблеми скупості і щедрості у людських взаєминах.

3-тя група: чи є актуальним прочитаний твір і чому? Свою думку обґрунтуйте.

4-та група: розкрийте символічне значення образу овоча. Чому, на вашу думку, автор обрав саме такий символ?

5-та група: завдання «Усне малювання»: які б ілюстрації ви б намалювали і чому? Відповідь прокоментуйте.

6-та група: доведіть, що поданий твір є казкою і притчею водночас.

7-ма група: доведіть, що щастя й добробут народу залежить від самого народу. Як це пов'язано із твором Івана Липи?

Микола Вороний. Поема «Євшан-зілля»

Робота в малих групах за твором

Продумайте та висловіть свої думки з приводу поставлених завдань:

1-ша група: дайте характеристику героям твору (князь Володимир Мономах, син половецького хана, віщун).

2-га група: яким є образ рідної землі у творі? Чи є руйнівним вплив чужини на світогляд людини? Обґрунтуйте.

3-група: як природа впливає на людську душу? Чому? Доведіть це на творі «Євшан-зілля».

4-та група: підготуйте характеристику образу «євшан-зілля». Проведіть паралелі образів рідної землі на прикладі декількох країн.

5-та група: відтворіть сюжет твору «Євшан-зілля» через взаємозв'язки персонажів. Покажіть це схематично.

6-та група: уявне ілюстрування поеми «Євшан-зілля» (світлинами, малюнками, музикою тощо). Обґрунтуйте свій вибір.

7-ма група: прокоментуйте використання художніх засобів у творі (епітети, метафори, порівняння).

КОЛЬОРОВІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У своїй роботі використовуємо методику А. І. Богосвятської, прагнучи зробити уроки української літератури цікавими та неординарними. Дещо «копіюємо», а деколи вносимо і свої корективи, «родзинки». Наведемо кілька прикладів.

Під час вивчення у 6 класі теми «Леся Українка. «Уже весняне сонце припікає», «Велет» використовуємо деякі ідеї А. І. Богосвятської. Для ознайомлення з епізодами життя письменниці пропонуємо учням завітати до її віртуальної дитячої кімнати.

Віртуальна дитяча кімната Лесі Українки

«Усі ми з часом дорослішаємо. А дитяча кімната залишається дитячою. Правда, вона наповнюється спогадами. А як ви думаєте, якого кольору дитячі спогади? Звісно, вони – різнобарвні. Адже кожна емоція асоціюється з певним кольором. Увійдемо до дитячої кімнати Лесі і відчуймо її атмосферу.

Це незвичайна дитяча кімната. Тут задрімали деякі спогади маленької Лариси Косач. І ми спробуємо розгадати їх та їхню колірну загадковість.

На центральній стіні ми бачимо фото батьків Лесі Українки. Вони були освіченими та культурними людьми. Мати, яка творила під псевдонімом Олена Пчілка, була активною учасницею жіночого руху, писала поезії та оповідання для дітей. Батько Лесі Українки, Петро Антонович Косач – освічений дворянин, який цікавився літературою, музикою, живописом.

Це фото висвічується фіолетовими переливами від такого ж кольору рамки. Саме цей колір означає душу і духовність, символізує необмеженість, винахідливість, фантазію, віру. Колір творчих людей. Він розширює свідомість, манить у незвідане, дає духовну силу, сприяє досягненню внутрішньої гармонії, набуттю влади над власним життям, приносить натхнення і радість пізнання.

А ось ще одне прекрасне фото, що засвідчує дружбу маленької Лариси з Михайлом. «Мишелося» – саме таким спільним ім'ям у родині Косачів називали Лесю та її старшого брата. Адже із самого дитинства вони були нерозлучними: багато часу проводили разом в іграх та навчанні, удвох відвідували приватних вчителів. Сердечна дружба єднала Лесю та Михайла й у дорослому віці: вони продовжували підтримувати одне одного. Це фото оздоблено красивою жовтою рамкою, що виблискує, ніби сонечко.

Чому рамка саме жовта? Жовтий – це колір сонця, поля стиглої пшениці. Він належить життєрадісним, веселим, легким на підйом людям; сповнений тепла, доброзичливості і впевненості у блискучому результаті.

А ось і сама Леся Українка – на одному фото майже восьмирічна, на іншому – поважна шістнадцятирічна дівчина. Перше фото обрамлено червоним. Це колір життя, вогню, сходу сонця, що несе в собі впевненість, сильну енергію, імпульс і потужну творчу силу. Він підбадьорює людину і змушує її активно діяти.

Друге фото виблискує оранжевим світінням. Це активний гарячий колір. Створює відчуття відкритості і оптимізму, тепла і радості, уособлює безстрашність, справедливість і волелюбність, покращує настрій, працездатність.

Завдання:

Як ви думаєте, чому фото Лесі Українки у різному віці обрамлено різними кольорами? Чи близькі вони між собою? Відповідь обґрунтуйте.

Що ви можете розповісти про цей період життя Лесі Українки?

Чи можна розфарбувати поезії письменниці? Якщо так, то у які саме кольори і чому? Продемонструйте це на прикладі опрацьованих вами поезіях.

Віртуальна дитяча кімната Лесі Українки з фотографіями

Батьки Лесі Українки: Ольга та Петро Косачі у 60-70-х роках XIX століття

Лариса Косач у Волинському народному вбранні. 1878 — 1879 роки

Лариса та Михайло Косачі. Київ, 1881 рік

Лариса Косач (Леся Українка), 1887 рік

Інтерактивний урок з української літератури

6 клас

Тема: **Леся Українка «Тиша морська».**Мета: поглиблювати знання про життя та творчість Лесі Українки; навчитися характеризувати образ ліричного героя, аналізувати поезію, критично оцінювати зміст; виховувати повагу до української культури; формувати компетентності.Формування предметних компетентностей:Комунікативна: чітко та ґрунтовно висловлювати власну думку стосовно порушеного проблемного питання.Мовленнєва: правильно узгоджувати в реченні всі вивчені частини мови.Діяльнісна: навчитися організовано та продуктивно працювати в групах.Формування ключових компетентностей:

- вільне володіння державною мовою;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.**ХІД УРОКУ****I. Організаційний момент**

Умикаємо спокійну медитативну музику. Наприклад, шум моря. Діти 2-3 хвилини відпочивають із заплющеними очима. Виконують вправу «**Бульбашки зі щасливими думками**».

– Глибоке дихання допомагає розслабитися. Зробіть глибокий вдих і видміть мильну бульбашку. У цей час потрібно думати про щось позитивне й поміщати ці думки в бульбашки. Виконайте вправу разом із сусідом, щоб додати собі гарного настрою.

*Оголошення теми і мети уроку***II. Мотивація навчальної діяльності**

«Коло побажань»

- Доброго ранку, _____! Я бажаю тобі веселого дня.
- Доброго ранку! _____, я дуже радий тебе бачити.
- Привіт! Хочу, щоб твій день, _____, був вдалим.

III. Актуалізація опорних знань

Ділимо дітей на групи. Наприклад, за порою року, у якій народилася дитина (літо, осінь, зима, весна).

«Брейн-лист»

Діти, напишіть, будь ласка, на білих аркушах, що ви уже знаєте про Лесю Українку. Кожен учасник на аркуші паперу занотовує по одному відомому йому факту. Наступний учень доповнює запис попереднього.

Після завершення виконання вправи всі групи зачитують зроблені ними записи.

Перегляд відео (поглиблення знань учнів)

<https://www.youtube.com/watch?v=HUuf3As--GQ>

IV. Основний зміст уроку

1. Віртуальна екскурсія до музею Лесі Українки

(<https://www.youtube.com/watch?v=zQLXFA9aG9U&t=40s>).

Пропонуємо дітям створити віртуальну екскурсію євпаторійським узбережжям на тему «Кримські спогади».

2. Опрацювання поезії «Тиша морська»

2.1 Лексична хвилинка

– Розфарбуйте слова в рядках поезії, що здаються вам незнайомими.

Наприклад,

- полудне́вий – полуде́нний – до дванадцятої години дня, до середини дня;
- негода – непогода – погана погода з дощем, снігом, сильним вітром;
- перли́стий – подібний до перлів, схожий на перли (формою, забарвленням, блиском);
- човéнце – зменшено-пестливе до чóвен.

2.2 Арт-терапія

Художня творчість допомагає зрозуміти й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил і спосіб спілкування із собою.

Умикаємо аудіовірш із супроводом морських пейзажів (<https://www.youtube.com/watch?v=wK2dHxLCn98>). Під час прослуховування діти намагаються на папері відтворити пейзажі, що постають в їхній уяві.

2.3 Літературознавчий кошик

Ознайомлюємося з поняттями «мариністична лірика» та «мариністи».

Мариністична лірика – це поезія, що описує пейзажі моря.

Мариніст – це митець (у літературі або образотворчому мистецтві), що присвячує свої твори морській тематиці.

Презентація з картинами І. Айвазовського

Повторюємо літературні терміни, вивчені в 5-му класі: епос, драма, лірика, види лірики, ліричний герой, художні засоби.

ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКА

«МИ – УКРАЇНЦІ»

(<https://www.youtube.com/watch?v=jTWryZ8fDww>)

2.4 Бесіда за змістом поезії

- ✓ Що бачить лірична героїня через віконце?
- ✓ Чи завжди на морі буває тиша?

- ✓ Як у поезії описано рух човника по морю, осяяному сонцем?
- ✓ Чого не боїться героїня? Чому? Як це її характеризує?
- ✓ Які риси характеру притаманні героїні твору?
- ✓ Чи схожа лірична героїня твору на авторку цього твору?
- ✓ Чи подібний пейзаж, що ви створили, на той, що змальовано в поезії?
- ✓ Які, по-вашому, тема й головна думка твору?

Записати до зошита рід літератури, вид лірики, жанр, тему, ідею, головну думку.

Паспорт твору

Автор: Леся Українка.

Назва: «Тиша морська».

Рід літератури: лірика.

Вид лірики: пейзажна (з елементами філософських роздумів).

Жанр: вірш.

Тема: зображення краси морського пейзажу.

Ідея: піднесення краси природи, що возвеличує душевний стан.

Головна думка: природа і людина мають нерозривний зв'язок, який допомагає людині долати різноманітні життєві перепони.

2.5 Рубрика «Розпізнай символ»

Малий човен – мала життєва дорога.

В'ється стежечка злотиста – дорога без перешкод.

Край вічного проміння – мир, добро, любов.

Вітри, підводне каміння – труднощі та перешкоди, які з'являються на життєвому шляху.

V. Підсумки уроку

1. Рефлексія

Учні можуть по ланцюжку висловитися про значущі для них цінності уроку:

Сьогодні я дізнався...

Було цікаво...

Було складно...

Я зрозумів, що...

Тепер я зможу...

Я навчився...

У мене вийшло ...

Я зміг...

Мені сподобалося ...

Для мене стало новим ...

Мене здивувало ...

Я придбав ...

Мені захотілося ...

Мене надихнуло ...

Я виконав завдання...

Я відчув, що...

Урок дав мені для життя...

2. Букет настрою

На дошці зображена ваза. Якщо сподобалось на уроці, зрозуміло – червона квітка. Якщо не сподобалося, не зрозуміло – синя квітка. Якщо потрібно довчити – жовта.

VI. Домашнє завдання.

Доповнити «Карту пам'яті» новими літературними термінами.

Створити проєкт «У пошуках художніх скарбів» (знайти художні засоби в поезії «Тиша морська»). Виписати на окремому аркуші, творчо оформити.

Тема: **Колискові пісні. Роль колискової пісні у житті людини. «Ой ти, котик, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать».**

Мета:

Формувати ключові компетентності:

учень/учениця висловлює власні міркування про особливості колискових пісень; розуміє значення і роль колискових пісень; коментує власне розуміння змісту творів.

Формувати предметні компетентності:

учень/учениця читає колискові пісні з урахуванням лексичних та інтонаційних особливостей; характеризує вплив окремих деталей, зокрема художніх, на сприйняття тексту пісні; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прослуховуванням колискових пісень.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

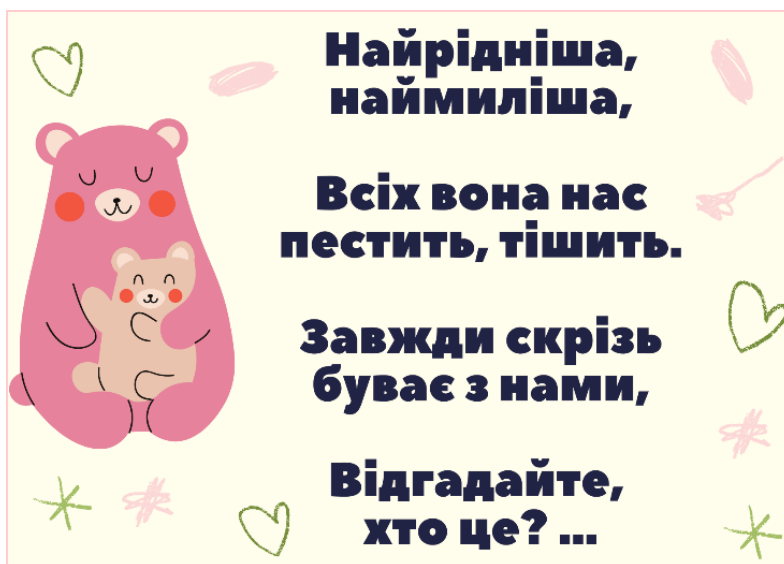
Обладнання: підручник, мультимедійна презентація (не для демонстрації учням, а для використання завдань учителем), набір цеглинок Lego, килимок для проведення методики «Шість цеглинок 2.0».

ХІД УРОКУ

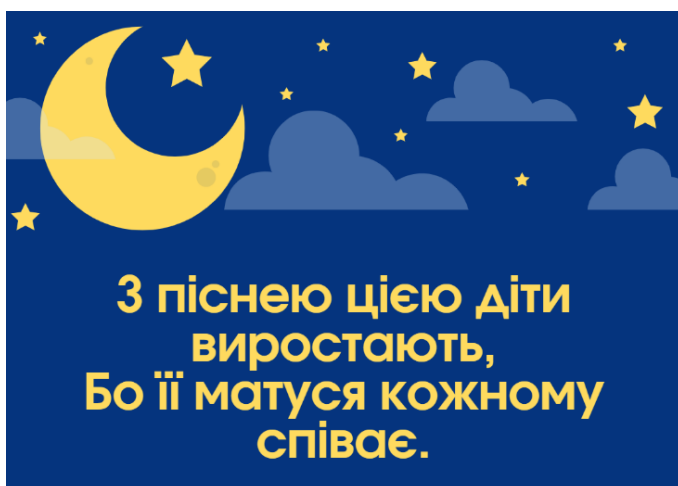
I. Мотивація навчальної діяльності учнів.

✚ Проблемне запитання

Прочитайте та відгадайте загадки, що пов'язані між собою за змістом. На основі відгадок поміркуйте, якою буде тема уроку.

Мама

Колискова

Оголошення теми й мети уроку.

✚ Вступне слово вчителя

Найміцніший родинний зв'язок — це зв'язок матері й дитини. І справа не лише в кровному родстві, а й у тому, що саме від матері дитина переймає мову, духовність. А душа переливається, починаючи з тієї пісні, яку співає матуся над колискою дитини, присипляючи її, сидячи ночами над нею та мріючи про її щасливу долю.

II. Актуалізація опорних знань учнів

✚ Перевірка домашнього завдання

(Виразне читання пісень весняного циклу, коментування їхнього змісту.)

✚ Евристична бесіда

- Із чим асоціюється колискова?
- Як ви вважаєте, чи впливає пісня на внутрішній стан людини? Чи може вона змінити настрій людини?
- Чому народні пісні пов'язані зі звичаями, обрядами, святами людей?
- Чи мають рацію ті, хто говорить, що пісня допомагає людині жити?

Умотивуйте власні міркування.

III. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

✚ Вивчаємо теорію літератури: колискова пісня

Розглянувши схему-підказку, продовж речення «Колискова пісня – це...»

✚ Робота в групах «Навчаємося спільно»

За допомогою кольорових цукерок діти об'єднуються в групи. Спікер отримує картка із завданням. Команда опрацьовує та презентує матеріал відповідно до матеріалу підручника.

Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література. Фрагмент підручника для 6 класу закладів заг. сер. освіти. Ч. 1. Модельна навч. програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Чумарна М. І, Пастушенко Н. М.). – К.: Видавничий дім «Освіта», 2022. – С. 21-22.

✚ Складаємо сенкан (синквейн)

- Ознайомся з формулою написання сенкана:

У сенкані загубилися слова, і тепер це напівсенкан. Допоможи йому стати справжнім – доповни його.

Коліскова
Фантастична, _____
_____, присипляє, _____
_____ для _____ дитини.
Сон.

- Склади власний сенкан про колискову пісню.

Робота з підручником

Виразне читання колискових пісень «Ой ти, котик, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать» та бесіда на основі прочитаного.

Коваленко Л., Бернадська Н. *Українська література. Фрагмент підручника для 6 класу закладів заг. сер. освіти. Ч. 1. Модельна навч. програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Чумарна М. І, Пастушенко Н. М.). – К.: Видавничий дім «Освіта», 2022. – С. 23.*

Гра «Мозаїка»

Зберіть мозаїку, додавши у порожні чарунки образи-символи, що зустрічаються в колискових «Ой ти, коте, коточок» та «Ой ну, люлі, дитя, спать».

Інтерв'ю «Чи знаю я народні колискові пісні»

Пригадайте, що являє собою інтерв'ю.

Інтерв'ю – призначена для поширення в пресі, по радіо і телебаченні бесіда у формі запитань і відповідей з якою-небудь особою. Основним принципом побудови інтерв'ю є діалог.

Уявіть себе репортером. Візьміть інтерв'ю в свого однокласника/однокласниці про колискові пісні.

Орієнтовні запитання:

- Як називається одна з перших пісень, яку чує людина у своєму житті?
- Хто найчастіше співає колискову дитині?
- Що висловлює мати чи інший член родини у колискових піснях?
- Яким голосом виконуються колискові?
- Хто є героями колискових пісень?
- Як мати називає свою дитину в колискових?
- Чи співала вам мати колискові пісні? Які самі? Пригадайте по можливості кілька рядків.

IV Закріплення знань, умінь і навичок

Методика «Шість цеглинок 2.0»

Якщо учень погоджується із твердженням і має відповідь «так», цеглинку рухаємо вниз. Якщо твердження хибне і відповідь «ні», цеглинку рухаємо вгору. Усі цеглинки на Старт-лінії.

Колискова пісня «Ой ти, коте, коточок»

Завдання. Якщо учень погоджується із твердженням і має відповідь «так», цеглинку рухаємо вниз. Якщо твердження хибне і відповідь «ні», цеглинку рухаємо вгору.

➤ Усі цеглинки на **Старт-лінії**.

Колір цеглинки	Завдання	Відповідь (підказка для вчителя)	Дія (підказка для вчителя)
	Котика просять не ходити рано в садочок.	Так	Вниз
	Дівчата зів'ють віночок із ромашок, звіробою та сон-трави.	Ні	Вгору
	Мати з міста прийде да принесе три квіточки.	Так	Вниз
	Перша квіточка зрослива, друга – сонлива, а третя - щаслива.	Так	Вниз
	Мати хоче, щоб дитя спало, щастя знало, щоб росло, не боліло, на серденько не кволіло.	Так	Вниз

Колискова пісня «Ой ти, коте, коточок»

Завдання. Якщо учень погоджується із твердженням і має відповідь «так», цеглинку рухаємо вниз. Якщо твердження хибне і відповідь «ні», цеглинку рухаємо вгору.

➤ Усі цеглинки на **Старт-лінії**.

Колір цеглинки	Завдання	Відповідь (підказка для вчителя)	Дія (підказка для вчителя)
	Мати бажає дитяті сонки-дрімки в колисоньку, добрий розум в головоньку.	Так	Вниз
	У сердечко бажає любові.	Ні	Вгору
	У роточок бажає здорові зубки.	Ні	Вгору
	А в ніженьки бажає ходусеньки, а в рученьки ладусеньки.	Так	Вниз

Колискова пісня «Ой ну, люлі, дитя, спать»

Завдання. Якщо учень погоджується із твердженням і має відповідь «так», цеглинку рухаємо вниз. Якщо твердження хибне і відповідь «ні», цеглинку рухаємо вгору.

➤ Усі цеглинки на **Старт-лінії**.

Колір цеглинки	Завдання	Відповідь (підказка для вчителя)	Дія (підказка для вчителя)
	У колисковій «Ой ну, люлі, дитя, спать» мати пішла квіти поливать.	Ні	Вгору
	Мати хоче, щоб дитя спало і солодкі сни споглядало.	Ні	Вгору
	Мати бажає, щоб дитя спало і спати хотіло, як зорі, світило.	Ні	Вгору

Усі цеглинки на **Старт-лінії**.

Запитання: Яку цеглинку першою рухали вгору?
Яку цеглинку рухали останньою?

Вільне есе

Напишіть вільне есе «Мамина колискова – то дитині щаслива доля».

У якості опорних можете використовувати наступні слова: ніжність, мама, спокій, сон, тиша, тепло, родина, дитинство, дитя, колиска, ласка, радість, дрімота, місяць, зорі, ніченька, вітерець, любов, задоволення, мудрість, пісня, мелодійність,

голос, маля, чари.

V. Рефлексія

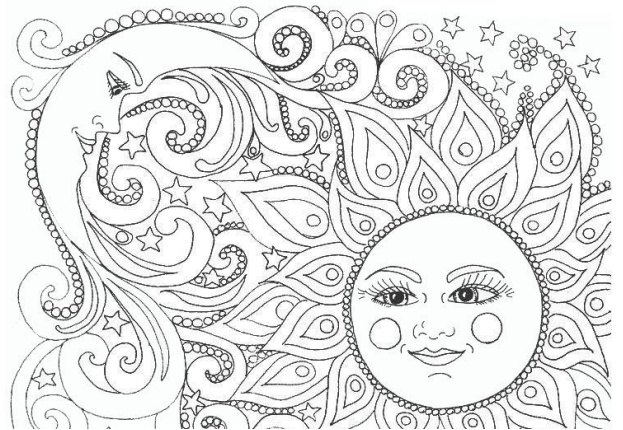

Робота в парах

Учні об'єднуються в пари.

Завдання: розмалювати шаблон.

Скласти асоціативний куц до поняття «Коліскові пісні».

VI. Домашнє завдання

Уміти розповідати про колискові, виразно їх читати, аналізувати, висловлювати свою думку про них.

VII. Підсумок уроку

Метод «Прес»

Доведіть, що в колискових піснях центральним є образ матері.

- Я вважаю, що ...
- Тому що ...
- Наприклад, ...
- Отже, ...

Зразки найцікавіших завдань Хвилинка творчості

Складіть сенкан до образу головного героя

Методичний коментар:

Сенкан – вірш із 5 рядків

1. Іменник
2. Два прикметники
3. Три дієслова
4. Прислів'я, фраза з чотирьох слів
5. Слово-синонім до іменника.

Діти із задоволенням створювали на уроках зарубіжної літератури листівки-побажання літературним героям

Хвилинка фантазії «Хоку»

Завдання: складіть трирядковий неримований вірш про одного з героїв твору.

У перших двох рядках описується явище, предмет або особа, а в третьому – підводиться підсумок.

Учні із задоволенням створювали фотоколажі. Колаж – це гармонійне поєднання змісту і форми. Використовувати колажі можна на всіх етапах уроку, адже вони зорієнтовані на підвищення пізнавальної діяльності учнів, на розвиток їхніх творчих здібностей. Колаж містить завдання, дає змогу економно використати час. Завдання направлені на активізацію розумової діяльності, міркування та аналіз.

Фотоколаж (електронний колаж) – колаж, створений із картинок Google за допомогою хмарних технологій.

Як використовуємо такий колаж?

1. Візуалізація-супроводження теми: представляємо епоху, автора, твір, героїв, символи твору.

2. Самостійна робота з підручником: встановити відповідність між картинками колажу і статтею підручника, зробити короткі записи в зошиті.

3. Добір візуального ряду до вірша, образу героя, пейзажу, інтер'єру.

4. Домашнє завдання:

підготувати повідомлення, використати картинки, створити власний колаж.

5. Підведення підсумків, перевірка знань в кінці теми, семестру, року.

ЛІТЕРАТУРНА МАЙСТЕРНЯ

Творчий етюд про письменника

I. Ім'я письменника та історична епоха _____

II. Його оточення: _____

1. Родина _____

2. Друзі, однодумці _____

3. Значущі та впливові зустрічі чи події _____

III. Освіта, становлення поглядів _____

IV. Захоплення, хобі письменника _____

V. Власні роздуми про долю _____

БАРВИ СВІТОВОЇ ПОЕЗІЇ

Колаж «Мацуо Басьо»

ПРИГОДИ І ФАНТАСТИКА
Колаж. Чарльз Дікенс «Різдвяна пісня в прозі»

Рубрика «Презентація книги»

Автор _____

Назва книги _____

Жанр _____

Тема _____

Опис подій _____

Герої _____

Враження від книги _____

РУБРИКА «ПОДОРОЖ СТОРІНКАМИ ПОВІСТІ»

Завдання: знайдіть і розподіліть реальні та фантастичні події твору.

Реальне	Фантастичне

Щоб підвищити інтерес до уроків зарубіжної літератури, використовувала різні інноваційні технології навчання. Творчі здібності школярів виявляються при створенні печворків.

Готуючись до уроків зарубіжної літератури, активно використовувала печворки.

Печворк застосовувала на будь-якому етапі уроку: перевірка домашнього завдання, узагальнення матеріалу, організація роботи в групах, творче домашнє завдання. Печворки підвищують ініціативність, розвивають уяву, комунікативні вміння, навички роботи з інформацією.

Печворк (від англ. patchwork – ковдра, покривало, виріб із різнокольорових клаптів) – це клаптеве шиття, вид декоративно-ужиткового мистецтва. Вироби створюються за принципом мозаїки, коли при зшиванні різнокольорових клаптиків тканини утворюється єдине полотно з різноманітними візерунками, картинами і навіть фактурою. А якщо уявити, що художній твір чи біографія письменника, які ми вивчаємо, – це ковдра, яка зшита з різнокольорових клаптиків інформації? Кожен клаптик – це окрема тема плюс малюнок-асоціація до неї. Печворк в літературі – це прийом поєднання інформаційних блоків (мікротема + ілюстрація) у цілісну тематичну «картину» про життєпис письменника, сюжет літературного твору, образи персонажів. Працюючи в парах, групах або самотійно, учні створюють інформаційні блоки, отримують цілісну картину про твір чи життєпис письменника.

Печворк можна створювати як на комп'ютері, так і власноруч. Як саме використовувати печворк на уроках літератури?

1. Біографія письменника.
2. Аналіз художнього твору.
3. Характеристика героїв.
4. Аналіз поезії.
5. Підбиття підсумків роботи над темою, твором.

Учням можна запропонувати створити печворк самотійно (надавши теми для заповнення «клаптиків» інформацією і малюнками) або доповнити необхідним: якщо є інформація - створити малюнок, якщо малюнок - записати інформацію.

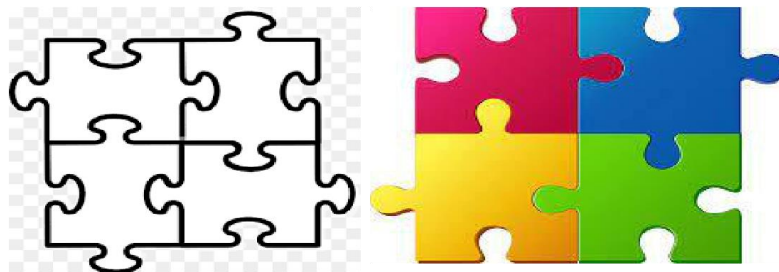
На уроках зарубіжної літератури активно використовувала літературні ігри. Пазл (від англ. jigsaw puzzle) — гра-головоломка, що виглядає як мозаїка, яку потрібно скласти з безлічі фрагментів малюнка різної форми. Є однією з найдоступніших ігор, що розвивають логічне мислення, увагу, пам'ять, уяву. Пазли дуже корисні для розвитку мислення та пізнавальних здібностей людини. Використання пазлів на різних етапах уроку – це можливість зацікавити учнів, ввести ігрові моменти в урок, мотивувати учнів до виконання певних завдань. Про ефективне використання пазлів можна говорити лише тоді, коли діти будуть не лише складати картинки, адже для них це елементарно, а й виконувати певні завдання. Діти називали імена героїв,

характеризували їх, переказували епізоди із твору. Створювала літературні пазли за допомогою генератора пазлів <https://www.jigsawplanet.com/?rc=randompuzzles>.

Ось зразок пазлів із завданнями для учнів:

- <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=28d4c555a11b>
- <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=10a565d080d3>
- <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=1836ba9e9f6a>
- <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=3119e5348550>
- <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0313475b283a>

Шаблони пазлів

На уроках зарубіжної літератури учні створювали пантбуки. Пантбук – це мальована книга, схожа на буклет (тримірно складається, розгортається), але боковинки пантбуків розрізаються на 3-4 частини. Зовнішня сторона – для питань і малюнків-підказок, а на звороті учні роблять свої записи, малюють. За допомогою пантбука можна зробити нетрадиційний паспорт твору, розказати про автора або героя. Заповнювати пантбук можна індивідуально або в парі. Мета пантбука – зацікавити учнів. Така робота активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвитку асоціативного мислення, креативності учнів.

Тема. **Джек Лондон «Жага до життя».** Збереження моральних переконань у моменти смертельної небезпеки. Роль пейзажних і портретних замальовок у відтворенні внутрішнього стану головного героя

Мета: формувані ключові компетентності: застосовувати набуті знання для поповнення власного словникового запасу, тлумачення понять і фактів; логічно обґрунтовувати висловлену думку; співпрацювати в парах; розвивати власну читацьку культуру і творчі здібності;

формувані предметні компетентності: удосконалювати вміння учнів розповідати про основні події твору, виразно читати, переказувати його окремі епізоди; характеризувати емоційний стан героя, його поведінку і вчинки; проєктувати власну поведінку в ситуаціях, зображених у тексті; установлювати причинно-наслідкові зв'язки вчинків персонажів твору; розвивати увагу, мислення, ерудицію; сприяти формуванню загальної культури.

Обладнання: посібник-зошит для 6 класу із зарубіжної літератури (авт. Мілянська Н.Р.), цеглинки LEGO та килимок для виконання завдань інтерактивна дошка (гаджет), роздрукована хмаринка слів.

Тип уроку: урок формування компетентностей.

Епіграф: *Усе, що відбувається з нами, залишає той чи інший слід у нашому житті. Усе бере участь у створенні нас такими, якими ми є (Й. В. Гете).*

Перебіг уроку

I. Орієнтація, мотивація діяльності.

1. Емоційне налаштування. З яким пейзажем ви асоціюєте свій настрій?

2. Слово вчителя. *У своєму житті людина може потрапляти в екстремальні ситуації, коли життя починає згасати, сили покидають, втрачається свідомість... Що робити? На що сподіватись? Як вижити? Тоді на допомогу приходять воля, любов до життя і прагнення за будь-яких обставин залишитися Людиною.*

3. Робота з епіграфом уроку. Прокоментуйте, як ви розумієте слова епіграфа уроку?

II. Цілепокладання.

1. Мотивація навчальної діяльності.

«Вони ступали, кульгаючи, до річки; сходячи вкритим каменюками берегом... Обидва були стомлені й виснажені, з облич'ям не сходяв вираз тупого

терпіння, що його карбують тривалі знегоди... Вони ступали, схиливши низько голову, втупившись очима в землю», – так розпочинається оповідання Дж. Лондона «Жага до життя». Які «незгоди» пережили герої? Про що вони думали? На що сподівалися? Можливо, вони згадували, як тяжко видобували золото на берегах стрімких і холодних північних річок Аляски? А може, уявляли, як повернуться з мішечками золота в Каліфорнію і будуть жити в достатку? Можливо... Але шлях додому був важкий і небезпечний. Двоє чоловіків мило за милою долали безкраю північну пустелю, ворожу і безжалісну до людей... Якою ж має бути людина, яка відважиться вступити у двобій із суворою природою Північного краю, і що допомагає їй перемогти?

2. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

Сьогодні на уроці ми будемо працювати над характеристиками персонажів; досліджувати, яку роль у відтворенні внутрішнього стану головного героя відіграє пейзаж.

Визначення очікуваних результатів. Вправа «Незакінчене речення».

- Мені цікаво дізнатися...
- Я прагну зрозуміти...
- Я буду (не буду) наслідувати...

III. Цілереалізація.

1. Перевірка домашнього завдання, актуалізація й корекція опорних знань, практичного досвіду учнів.

2. Робота в парах. Гра з цеглинками LEGO

https://docs.google.com/presentation/d/1yKjOz8zSb0y3NnniKPA2OA4m_85GNORc/edit?usp=sharing&oid=104871300455196870824&rtpof=true&sd=true

6 клас Не здаватися у життєвих випробуваннях. Джек Лондон «Жага до життя»

Завдання. Учні працюють у парі. 1-й учень рухає цеглини, якщо обирає відповідь А. 2-й учень рухає цеглини, якщо обирає відповідь Б. Учитель озвучує колір цеглини, завдання та напрямку руху (вліво - праворуч).

➤ Усі цеглини на **Старт-лінії**.

Колір цеглини	Завдання	Відповідь (підказка для вчителя)	Дія
	Джек Лондон представляє літературу: А) Великої Британії Б) Сполучених Штатів Америки	Б	Вправо
	Справжньою пристрастю Джека стали: А) гроші Б) ювеліри і подорожі	Б	Вправо
	Багаті родючіща золота були знайдені на: А) Алясці Б) в Африці	А	Вліво
	Твір «Жага до життя» був написаний на основі: А) власних вражень письменника Б) вражень очевидців	А	Вліво
	Події твору «Любов до життя» відбуваються: А) на Алясці Б) у засніженому українському степу	А	Вліво

Продовження →

6 клас Не здаватися у життєвих випробуваннях. Джек Лондон «Жага до життя»

	Ім'я головного героя твору «Любов до життя» є: А) Білл Б) автор не називає його ім'я	Б	Вправо
	Куди йшли герої твору? А) у науково-дослідну експедицію Б) додому	Б	Вправо
	Яке нещастя сталося з головним героєм на початку твору? А) підвернув ногу Б) втратив свідомість від голоду	А	Вліво
	Як вчинив Білл, коли його товариш потрапив у біді? А) надав йому допомогу Б) покинув товариша в біді	Б	Вправо
	Головний герой страждав від: А) самотності, болю і голоду Б) страху втратити золото і гроші	А	Вліво
	Головний герой найбільше боявся втратити: А) золото і коштовності Б) сніжки і блиське відерце	Б	Вправо
	Скільки сніжків мав головний герой? А) 67 Б) 76	А	Вправо

Продовження →

6 клас Не здаватися у життєвих випробуваннях. Джек Лондон «Жага до життя»

	Для чого герой вичерпував воду з калюжі? А) щоб втамувати спрагу Б) щоб гаймати глічора	Б	Вліво
	Безіменний герой був переконаний, що Білл його чекає: А) за наступним пагорбом Б) біля схованих	Б	Вліво
	За героєм повільно плентався: А) вовк Б) ведмідь	А	Вправо
	Вовк не нападав на героя, бо: А) остерегався рушяці Б) був хворим	Б	Вліво
	Головний герой переміг вовка: А) переграючи його горло Б) застреливши з рушяці	А	Вправо
	Що сталося з Біллом у кінці його шляху? А) Дочекався товариша і померівся з ним Б) Його загрили вовки	Б	Вліво
	До самого кінця Білл не покинув: А) рушяці і сніжки Б) мішечка із золотом	Б	Вліво

Продовження →

6 клас Не здаватися у життєвих випробуваннях. Джек Лондон «Жага до життя»

	Перебуваючи на судні, головний герой боявся: А) що не вистачить харчів Б) що втратить золото	А	Вліво
	Яку роль відіграють описи природи у творі? А) Прикрашають оповідь Б) знайомлять з місцем події і попереджають про зміни	Б	Вправо
	Головна думка твору: А) боротьба за життя - найголовніше завдання людини Б) попри все, людина має залишатися людиною	Б	Вліво
	Твір «Любов до життя»: А) фольклорний Б) літературний	Б	Вправо
	Твір «Любов до життя» — це: А) оповідання Б) повість	А	Вправо

Фініш
Усі цеглини на **Старт-лінії**.
Питання по закінченню вправи:
□ Яку цеглинку ви рухали першою? (Синю)

Назад →

2. Поглиблення навчального матеріалу.

1. У своєму творі «Жага до життя» Джек Лондон описує реальні географічні місця.

➤ Запишіть назви цих географічних об'єктів. В атласі з географії на карті материка Північна Америка знайдіть лінію Полярного кола, півострів

Аляску, річку Юкон, на Півночі Канади – Велике Ведмеже озеро, затоку Коронації, Льодовитий океан.

- Перегляньте навчальні відео на платформі MOZAIK за посиланням: <https://ua.mozaweb.com/uk/mblite.php?cmd=open&bid=UA-EDP-06002&page=84>
- Який висновок можна зробити про цей край на основі географічної карти та переглянутих відео?
- Скориставшись матеріалами Вікіпедії, знайдіть коротку інформацію про ці місця. Позначте їх на контурній карті.
- Що вам відомо про тваринний і рослинний світ Півночі?

2. Дж. Лондон точно відтворює флору і фауну північно-західного регіону Канади. Назвіть, які тварини та рослини автор згадує в оповіданні.

- Перегляньте навчальні відео на платформі MOZAIK за посиланнями https://ua.mozaweb.com/uk/search?search=%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%BA&result_order=3D та <https://ua.mozaweb.com/uk/search?view=grid&sort=grouped&search=%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B9+%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%B4%D1%8C>

➤ Використавши текст твору та переглянуті відео, охарактеризуйте поведки тварин.

➤ Які відчуття виникали у душі героя, коли він сам на сам зустрівся з ведмедем та вовком?

➤ Що допомогло знесилений, напівживий людині перемогти грізного звіра? Прочитайте уривок із тексту на підтвердження своєї думки.

➤ Чому вовки обминали його?

➤ Чому хижі звірі сприймали героя як «дивну», «загадкову істоту», яка буде «дряпатись і кусатись»? Яка природа цієї сили?

➤ Розкажіть, як головному герою вдалося виграти поєдинок з природою? Які риси характеру допомогли йому в цьому?

3. Первинне застосування знань.

Робота з текстовим матеріалом

➤ Знайдіть описи місцевості, у якій розгортаються події. Як у них відтворено особливості північноамериканського пейзажу? Який колір переважає в цих описах? Чому?

➤ Знайдіть епітети й метафори, які автор використовує для опису природи.

➤ Намалюйте словесну картину суворої півночі, у якій опинився герой твору, використовуючи різні художні засоби.

➤ Як зміни в природі пов'язані з фізичним і психічним станами героя на різних етапах його шляху?

Знайомство з репродукціями картин Роквелла Кента.

Природа Північної Америки чудово відображена на картинах художника зі Сполучених Штатів Роквелла Кента. Як і Джек Лондон він довгий період жив на

Роквелл Кент. Аляска. Красвид з Лисичого острова взимку

Роквелл Кент. Сліпуче сонце Аляски

Алясці. На своїх малюнках митець зображав красу природи, суворий побут Півночі.

➤ Розгляньте репродукції його полотен. Чи відповідає настрою картин створеному Дж. Лондоном пейзажу?

4. Фізкультхвилинка.

5. Застосування учнями знань і дій у стандартних

умовах з метою засвоєння навичок.

Дослідницька робота: Розгляньте хмаринку слів. Визначте риси вдачі, завдяки яким головний герой вижив. Оберіть одну рису і поясніть її на прикладах із тексту.

Медіазавдання.

<https://academia-nikolenko-6klas.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/mediazavdannya.pdf>

6. Творче перенесення знань і навичок у нові чи змінені умови з метою формування умінь.

➤ З'ясуйте значення понять «фут», «миля».

➤ Виконайте математичні розрахунки.

1. З'ясуйте, скільки миль пройшов герой твору за п'ять останніх днів. Скільки це кілометрів? ($4+3+2+7=16$ миль $16*1,6=25,6$ км)

2. Останнього дня головний герой проповз за годину не більше 20 футів. Який шлях він подолав у метрах? ($30*20=600$ см. Це 6 метрів за годину).

➤ З якою метою автор показує, що персонаж долає у боротьбі за виживання такі короткі відстані?

➤ Чому ця хвора, слабка, зражена людина викликає у нас захват?

Творче завдання.

Уявіть, що ви – журналісти і з чуток дізналися про чоловіка, котрий напівживим був врятований матросами китобійного судна. Підготуйте запитання, які б ви хотіли поставити золотошукачеві.

IV. Рефлексивно-оцінювальний.

1. Підбиття підсумків уроку.

2. Рефлексія.

Сьогодні на уроці :

➤ *Мій настрій...*

➤ *Цікаво...*

➤ *Дізнався...*

➤ *Я замислився...*

➤ *Тепер я можу...*

3. Цінування, оцінювання. Інтерактивна гра «Козацький герць»
<https://academia-nikolenko-6klas.com.ua/check-yourself/kozaczkyj-gercz-ekspres-testy/>

4. Повідомлення домашнього завдання та інструктаж щодо його виконання.

Для всіх учнів.

➤ Виконати тестові завдання на ст. 253-255 (письмово)

Індивідуальні завдання.

➤ Намалювати або створити за допомогою нейромереж ілюстрації до твору.

Із методичної скарбниці: ЛІТЕРАТУРНІ «БУБЛИКИ»

Вивчаємо твір Нестлінгера Крістіне «Конрад, або Дитина з бляшанки»:

Розвиваємо критичне мислення – ставлення до своїх та чужих вчинків – прийом «Займи позицію»: Чи легко бути ідеальним в неідеальному світі?

Словникова робота:

Ідеал – досконале втілення чого-небудь, довершений взірць.

Ідеальний – досконалий, взірцевий, бездоганний.

Доведіть або спростуйте досконалість Конрада:

Ідеальність Конрада: працюємо з текстом:

– Треба мати співчуття до тварин!

– Солодощі ввечері, перед сном, дуже-дуже шкідливі

– Вчуса рахувати, — відповів хлопець. — Я ж бо завтра піду до школи.

Тому хочу приготуватися як слід.

– Але ж треба все з'їсти, що покладено на стіл, а особливо те, що покладено на тарілку.

– Він почав із натяків: мовляв, батьки повинні миритися між собою, так краще для дітей, і якщо батьки сваряться, то здебільшого винні обоє. А ще сказав, що всі люди різні й треба бути поблажливим до своїх ближніх.

– Крім того, Конрад знав, як треба писати кожне слово. І писав дуже гарно, вмів, читаючи вголос, правильно ставити наголос У реченні, не крутився на місці, ніколи не балакав і не їв на уроках, не жував гумки, дивився тільки на пані Штайнц і уважно слухав її.

ІДЕАЛЬНИЙ

Гарний розумний вихований добрий співчутливий розуміючий

3. Словникова робота

Розгляд понять «ідеал», «ідеальний».

4. Бесіда за змістом тексту

– Наведіть приклади із тексту, що Конрад був дійсно ідеальною дитиною:

– Уміє писати правильно кожне слово;

– уміє рахувати, добувати квадратний корінь;

– ставив правильно наголос;

– не крутився на місці;

– не говорив на уроках;

– був ввічливим з усіма;

– мав співчуття до тварин;

– знав, що солодощі перед сном шкідливі;

– знав, що те, що покладено на тарілку треба доїдати.

Ми можемо сказати, що це світ самого Конрада? (Так, тому що його так навчили)

Отже, цей світ ідеальний, особливий, не такий як усі.

Світ Конрада

- Гречний

- Гарний
- Вихований
- Розумний
- Ідеальний

Ми з вами вказували, що крім «світу Конрада» є ще інші світи. Які? (Світ дорослих і світ дітей)

Змалюйте ці світи по відношенню до Конрада. Світ дітей. Кого віднесемо до представників цього світу? (Кіті, Антон, Флоріан) Що відчуває Конрад зі сторони дітей? Доведіть.

- Називали образливими словами;
- били кулаками в живіт;
- ставили підніжки.
- Яким виявився для Конрада цей світ? Світом чого? (Зла)

- Світ дітей
- Кепкування
- Зневага
- Презирство
- ЗЛО

Оповідання Джека Лондона «Жага до життя»: Інтерактивний метод «Мозковий штурм»

Здавна люди вивчають небезпечні ситуації, щоб уникати та попереджувати їх. Але коли це неможливо, людина починає діяти так, щоб врятуватися. Щодня в світі фіксуються тисячі подій, при яких відбувається порушення нормальних умов життя і діяльності людей і які можуть призвести або призводять до загибелі. Ці події ми називаємо надзвичайними ситуаціями. Від них у житті не застрахований жоден із нас. На жаль, стикаючись з лихом, багато людей неспроможні ефективно допомогти потерпілому. Чому так? Чому людина стає безпорадною, коли стикається з небезпекою? Відповідь до банальності проста: не вистачило знань, рішучості, волі, часу.

✓ Що таке екстремальна ситуація та які почуття виникають у людей під час екстремальної ситуації?

✓ Словникова робота:

Екстремальна ситуація — це дуже складні, із ризиком для життя й здоров'я людини обставини.

Людину, яка потрапила в екстремальну ситуацію, можуть охопити певні почуття.

Реалізуємо інтегрований підхід →

Інтерактивний тренінг з психологом:

Тривога – негативно забарвлена емоція, що виражає відчуття невизначеності, очікування негативних подій. На відміну від причин страху, причини тривоги зазвичай не усвідомлюються, але вони допомагають людині уникати потенційно шкідливої поведінки.

Небезпека – це явища та процеси, що за певних умов здатні завдавати шкоди здоров'ю чи життю людини або системам, що забезпечують життєдіяльність людей.

Емоційна напруга — стан надмірної мобілізації фізіологічних функцій організму (у першу чергу, нервової системи), що виникає в умовах розв'язання важкого завдання або в небезпечній ситуації.

Страх — це внутрішній стан, зумовлений реальною загрозою. Страх це первинна реакція людини на небезпеку. Саме страх дозволяє людині вижити в більшості випадків. За своєю силою він перевищує всі інші емоції.

Також в екстремальній ситуації люди можуть впасти у відчай, паніку або стресовий стан.

Відчай — це відсутність надії на кращу долю, або зневір'я в уникненні якогось зла. Відчай — це страх без надії.

Паніка — це особливий емоційний стан, що виникає внаслідок нестачі інформації щодо незрозумілої ситуації та який виявляється в стихійних імпульсивних діях.

Стрес — система реакцій організму у відповідь на будь-яку висунуту до нього надзвичайну вимогу. Стрес — це відповідь на загрозу, реальну чи уявну. Будь-яка несподіванка, що порушує звичне життя, може стати причиною стресу. Але найнебезпечнішим є стан людини, який психологи визначають як байдужість.

Байдужість — стан, коли людина втрачає віру, надію щодо змін на краще та віддає свою долю на волю випадку. Перестає боротися за життя, перебуває в «режимі очікування».

Отже, вижити в екстремальній ситуації людині допомагають практичний досвід, сила, витривалість та воля, а також товариська підтримка.

Психолог надає певні поради та дієві практики, які допоможуть позбутися страхів та тривожності у певній ситуації

До роботи долучається учитель з основ здоров'я:

Тренінг «Збери вежу»

Учні в групах за допомогою скотчу та сірників збирають вежу за 5 хвилин. Будують якомога вищу вежу. Правила такі, що учні не можуть кріпити вежу ані на підлозі, ані на стелі. Коли вежу буде закінчено, вона має стояти самостійно (принаймні 10 секунд). Ця чудова гра із залученням учнів може бути використана для навчання та пояснення важливості багатьох видів навичок: спілкування, прийняття рішень, вирішення проблем, розуміння дружньої підтримки.

– Скажіть, ви змогли б зібрати вежу без підтримки іншого? З якою метою ми провели цей тренінг?

Відпрацьовуємо життєві практичні навички:

Сьогодні на уроці ми відпрацюємо та закріпимо з вами алгоритми дій в різноманітних екстремальних ситуаціях.

Робота в групах:

Кожна група складає текст повідомлення з урахуванням всієї обов'язкової інформації, яку необхідно передати рятувальникам.

Приклади екстремальних ситуацій:

1 група — пожежа в житловому будинку;

2 група — людина на вулиці з ознаками обмороження;

3 група — товариш вивихнув ногу;

4 група — із вікна оселі ви побачили, як на вулиці декілька людей розпочали жорстоку бійку

Ті питання, які ми пригадаємо сьогодні на прикладі нашого героя Незнайомця з оповідання Джека Лондона «Жага до життя», допоможуть правильно прийняти рішення і не допустити зволікання в діях із надання першої долікарської допомоги. Підготовлені учні презентують свої пам'ятки.

Перешкоди	Поради
Вивихнув ногу	<p>Перша медична допомога потерпілому при вивихах надається в певній послідовності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ дати постраждалому протибольовий засіб; ✓ накласти тугу пов'язку; ✓ прикладати холод; ✓ забезпечити спокій ушкодженої кінцівки. <p><i>Увага!</i> При вивиху не намагайтеся вправити кістки суглоба на місце.</p>
Змерз	<p>Допомога. При легкому ступені переохолодження розігрівають тіло шляхом розтирання. Дають випити кілька склянок теплої рідини. При середньому і важкому станах енергійно розтирають тіло шерстяною тканиною до почервоніння шкіри, дають багато гарячого пиття, молоко з цукром, Якщо потерпілий слабо дихає роблять штучне дихання. Після зігрівання потерпілого і відновлення життєвих функцій створюють спокій, закутують у теплий одяг.</p>
Зустріч із хижими тваринами	<p>Якщо ви помітите вовка раніше, ніж він помітить вас, тихо йдіть геть. Буде краще, якщо він вас і не побачить. Якщо вовк вас помітив, почніть повільно відходити назад. Не дивіться йому в очі! Для вовка погляд в очі це виклик.</p> <p>Якщо вовк переслідує вас, то не потрібно бігти. Звірі все одно бігають швидше.</p> <p>Коли ви намагаєтеся піти від вовка, завжди тримайте його перед очима і не повертайтеся спиною, інакше інстинкт хижака спрацює миттєво. Вовків легко відвернути їжею. Киньте вовку їжу у випадку переслідування. При нападі вовка скласти в позу ембріона, закриваючи руками шию, щоб вовк не мав доступ до типових місць укусу, особливо до шиї.</p> <p>Як захиститись від агресивних безпритульних тварин? Повідомити негайно про таку тварину у місцеву комунальну службу або підприємство, яке займається виловом безпритульних тварин та діють відповідно до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».</p>

Проблемне питання:

Якщо зібралися подорожувати – що маємо покласти у свою аптечку?

РОЗВИВАЄМО КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: Робота з висловлюваннями відомих людей (афоризмами).

Завдання: прочитати висловлювання, поміркувати й аргументувати відповідь, кого з героїв оповідання «Жага до життя» це стосується і чому?

**Сміливість – початок
перемоги.**

Плутарх

**Істинний
друг
пізнається
в нещасті.**

Езоп

**У багатьох справах
можна обійтися одним
розумом, без
хоробрості, але ні в
чому не можна
обмежитися однією
хоробрістю, без розуму.**

*Індійська народна
мудрість*

**До чистої
мети
треба йти
чистою
дорогою.**

Леся Українка

**Нещастя
буває пробним
каменем
характерів.**

Оноре де Бальзак

**Сила волі перетворює
іскру фізичних сил у
могутнє полум'я...**

Василь Сухомлинський

**Тільки
людина може
здійснити
неможливе.**

Ральф Емерсон

**Доки людина не
здається, вона сильніша
за свою долю.**

Еріх Ремарк

Критичне ставлення до чужих вчинків:
герої оповідання – Незнайомець та Біл
Оберіть свою позицію щодо вчинків та
аргументуйте свої доводи.

Оберіть риси характеру, які допомогли
герою вижити, обґрунтуйте свою думку.

Доберіть приклади з тексту.

Ненависть	Сміливість	Підлість
Бездушність	Боягузтво	Терпіння

Жадібність	Сила волі	Егоїзм
Витривалість	Жага до життя	Самовпевненість

Жорстокість	Спокій	Гуманізм
-------------	--------	----------

Сприймаємо світ цілісно – фрагмент уроку з інтегрованим підходом
Тема уроку: **Джек Лондон «Жага до життя»**. **Описи природи та їх роль у тексті. Значення назви оповідання.**

Сьогодні на уроці визначимо роль і функції описів природи в оповіданні; проведемо паралелі між станом природи і внутрішнім станом головного героя твору; з'ясуємо значення назви оповідання.

Джек Лондон "Жага до життя".
Описи природи та їх роль у тексті.
Значення назви оповідання.

Завдання:
визначити роль і функції описів природи в оповіданні;
провести паралелі між станом природи і внутрішнім станом головного героя твору;
з'ясувати значення назви оповідання.

1. Робота з логічною схемою «Система образів оповідання».

Бесіда.

1. Хто знаходиться в центрі оповідання?
2. Із якими образами взаємодіє герой?
3. Яку взаємодію образів ми будемо розглядати сьогодні на уроці?

Виховуємо екологічну свідомість: реалізуємо міжпредметні зв'язки – географія.

Де відбуваються події, які описує Джек Лондон у оповіданні «Жага до життя»? Підберіть географічну довідку про цей край (Аляска).

Як, на вашу думку, автор використав реальність щодо клімату, природніх умов у описах картин природи? В оповіданні Дж. Лондона є багато описів картин природи Аляски, ваші враження від прочитаного? Які емоції переважають? Чим приваблює, захоплює вас клімат Північної Америки?

Який термін має значення «опис природи»?

Пейзаж може використовуватися в різних видах мистецтва.

Запис у зошиті:

Пейзаж (фр. країна, місцевість) – зображення природи в різних видах мистецтва (література, живопис, музика, фотографія, декоративно-ужиткове мистецтво).

Пейзаж у літературі – опис природи в художньому творі.

Виховуємо почуття прекрасного: реалізуємо міжпредметні зв'язки — МИСТЕЦТВО.

Природа Аляски захоплювала не тільки письменників, а й художників. Варто зауважити, що мова піде про митця, якого Аляска надихнула на створення художніх картин. Тож будьмо знайомі: американський художник Роквелл Кент, який подорожував Аляскою і Гренландією. Він малював гористі пейзажі, річки й озера.

Перед вами репродукції картин Роквелла Кента «Вид із Лисячого острова взимку», «Лісистий мис», «Сонячний блиск», «Глибока затока в Алясці», «Мертва тиша».

Повідомлення учня-мистецтвознавця

Картини

“Вид з Лисячого острова
взимку”

“Лісистий мис”

“Сонячний блиск”

“Глибока затока в
Алясці”

“Мертва тиша”

Роквелл Кент

Як бачите, його твори витримані у гамі вохристо-зеленкуватих, золотисто-синюватих тонів із плямами червонуватих барв.

Яка картина найбільше відповідає пейзажу, створеному Джеком Лондоном?

Прокоментувати власну ілюстрацію, зачитати рядки з оповідання до неї.
Роберт Шеклі «ЗАПАХ ДУМКИ»

1. Творчі експерименти: У кого перетворився Кліві за допомогою сили думки? Ланцюжок перетворень.

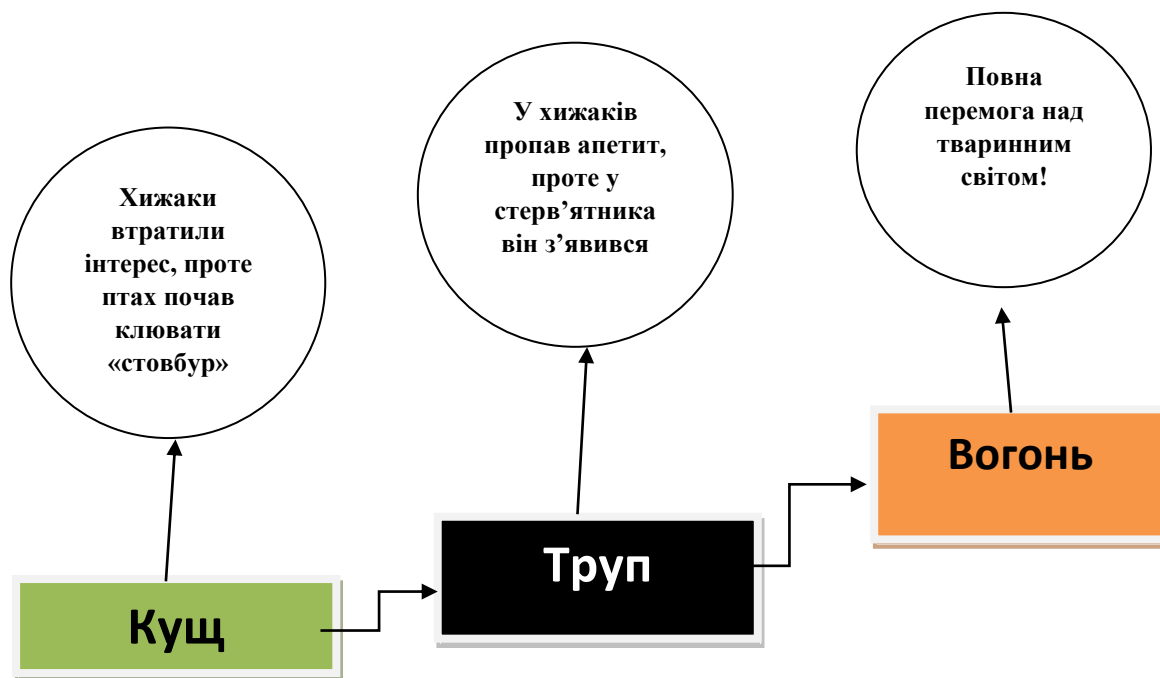
Створення схеми «Перетворення Кліві на образ»

- пантера-самиця
- змія
- труп
- смолоскип
- пожежа

Тварини	Уявні перетворення Кліві	Результат
Пантера	пантера-самиця	пантера-відступила
Вовки	змія	вовки відскочили
Пантера і Вовки	кущ	Хижак втратив інтерес
Стерв'ятники	труп	У стерв'ятників з'явився апетит
Пантера і вовки	смолоскип	Пантера й вовки втекли
Всі тварини	пожежа, бурхливе полум'я	Повна перемога над тваринним світом

Висновкуємо: «Він боровся з цією планетою за її правилами і переміг... Так і мало бути. Хіба завдяки своєму розуму й умінню пристосуватися людина не була завжди і скрізь царем природи?»

4. Робота над схемою «Як працює думка Лероя Кліві?»

Реалізуємо здоров'язбережувальні компетентності: Випробування, які доводиться долати герою

На боротьбу за життя Роберт Шеклі відводить своєму герою всього три дні. За цей час він повинен випробувати:

Боротьбу зі страхом

Боротьбу з болем

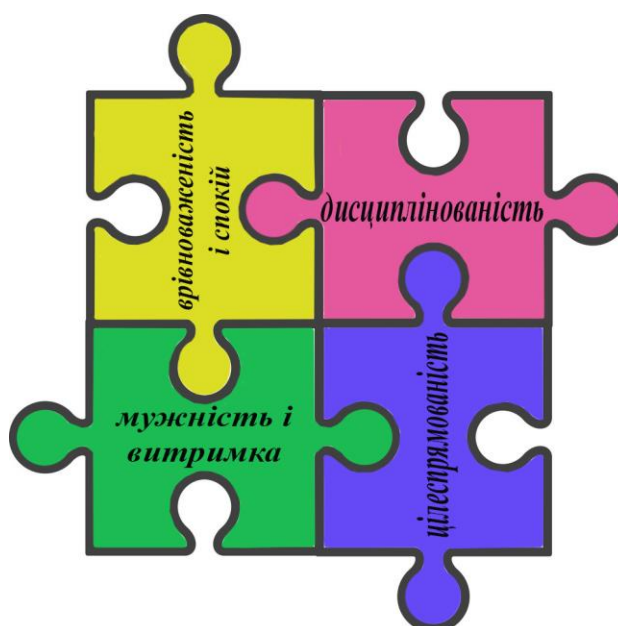
Боротьбу з напругою і невідомістю

Які якості допомагають вижити Кліві:

Складаємо пазли «ЗАКОНИ ВИЖИВАННЯ»:

– врівноваженість і спокій (він не розгубився, коли побачив, що корабель потрапив в аварійне становище),

– дисциплінованість (Покидаючи зореліт, не забуває про сумку з поштою, яку не кидає навіть тоді, коли знаходиться в небезпечних ситуаціях),

– мужність і витримка (Намагається опанувати свої думки і не панікувати.),

– цілеспрямованість, (Старається зрозуміти закон виживання на незнайомій планеті.)

– Героя до останнього не покидає надія на спасіння. (Кліві старався відганяти від себе сумні думки й шукав укриття. «Найкраще було б десь зачаїтися, поки не прибудуть рятувальники».)

Отже, завдяки врівноваженості, силі духу, терпінню, витривалості та любові до життя людина перемагає страх в оповіданні Роберта Шеклі.

Лерой Кліві зустрічає на чужій планеті звірів, їх безліч – це вовки, пантера й інші. Вони незрозумілі – глухі і сліпі, але від цього не менш небезпечні.

Моделюємо Майбутнє: Які цінності мають бути і пріоритетах у майбутньому? Чи повинні панувати моральні якості?

Роберт Шеклі переносить свого героя у невизначене майбутнє. Ним може бути і сучасне наше життя. І враховуючи те, що світ значно змінюється, стрімко розвивається наука, техніка, в природі відбуваються непередбачувані катаклізми, людина не може бути певна, що її чекає завтра. Звідси і надзвичайна напруга, яку відчуває герой у Роберта Шеклі. У нього нема часу на розрахунок, у нього нема часу, щоб планувати свої дії. А тому він збирає волю, нерви в один клубок і включає те, що дано людині природою, що заздальгідь у людини завжди з собою – свій мозок. Людина має бути настільки розумною, що у лічені хвилини вона мусить співставити, осмислити, зрозуміти, прийняти рішення і перемогти.

Звідси можна зробити висновок, що Лерой Кліві зміг врятуватися лише завдяки силі свого розуму, так як людина – істота розумна і може знайти вихід в екстремальній ситуації завдяки зусиллям волі і розуму.

Порівняльна характеристика героїв творів Роберта Шеклі «Запах думки» і Рея Бредбері «Усмішка».

А тепер спробуємо порівняти цей твір із вивченим раніше твором Рея Бредбері «Усмішка».

▪ Ми визначили, які якості допомогли Кліві вижити. Чи ще довго міг би протриматися Кліві, якби не допомога товариша, який прилетів, щоб його врятувати?

▪ Які моральні цінності повинні, на вашу думку, панувати у світі майбутнього? (*Доброта, дружба, взаємодопомога, підтримка, відповідальність*).

▪ Чи був хоча б якийсь натяк на існування цих моральних якостей у новелі «Усмішка»? (*Ні*).

▪ Чому люди знищували все навколо? (*Вони були злими на цивілізацію й мстилися за це*).

▪ Чи був хтось у цьому натовпі, кому було небайдуже майбутнє? (*Так*).

▪ Чому Том не захотів плювати на картину Монни Лізи?

▪ Що спільного і відмінного між творами «Усмішка» та «Запах думки»?

Том (Р. Бредбері «Усмішка»)	Спільні ознаки	Кліві (Р. Шеклі «Запах думки»)
Дитина	Події майбутнього. Жертвами технічної катастрофи. Не скоряються обставинам і перемагають їх. Критичне ставлення до дійсності. Самовдосконалення. Уміння бачити не очима, а душею. Уява, фантазія, розум.	Дорослий
Потрапив у незвичайну пригоду добровільно		Потрапив у незвичайну пригоду через аварію.
Діяв майже підсвідомо, підкоряючись натовпові.		Діяв свідомо, обмірковуючи кожен крок
Рятує залишки культури		Рятує власне життя
Конфлікт: між героєм і світом (Том і натовп городян)		Конфлікт: Кліві та позаземна фауна
«майбутнє людства»		пересічна людина

Тема: Шкільне життя

Example 1

1. Read and listen to the texts about school uniforms in the UK. Label Josh's and Sara's uniforms with the words in bold.

School Uniforms in the UK

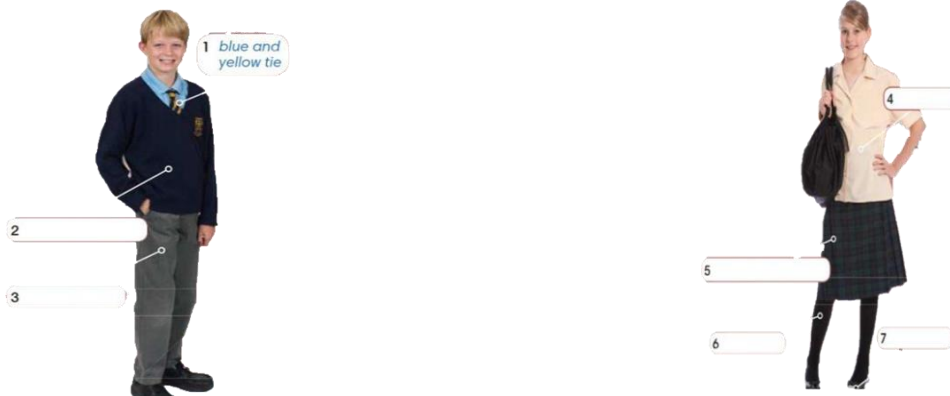
Schoolchildren in Britain usually wear a school uniform. We talk to two students about their uniform.

Josh

Hi, I'm Josh and I'm twelve. At my school, we wear a light blue shirt with a **blue and yellow tie**, and a **dark blue jumper**. We also wear **grey trousers** and black shoes. Girls wear the same clothes. I don't like my uniform. It's expensive and the shirt and tie aren't very comfortable.

Sara

Hi, I'm Sara and I'm thirteen. I wear a **green and purple skirt** and a **cream shirt**. There's also a green jacket, but I don't always wear it. With the skirt, I wear **black tights** and **black shoes**. I think school uniform is good because it's comfortable, and because we think about our lessons, not our clothes.

2. Who says these things? Read the sentences and write J (Josh), S (Sara), or J and S (Josh and Sara).

- 1. My uniform isn't comfortable. _____
- 2. I sometimes wear a jacket. _____
- 3. Boys and girls wear trousers. _____
- 4. I wear a shirt. _____
- 5. I like wearing a uniform. _____
- 6. I don't like wearing a uniform. _____

3. Listen to two more children. What clothes do they wear to school? Are they for or against school uniforms?

Name	Clothes	School uniform – for or against
Martha, Australia	a white shirt,	
Ivan, America		

4. Discuss the questions in pairs.

- 1 What do you wear to school?
- 2 What do you wear at the weekend ?
- 3 Do you think school uniforms are good or not?

Example 2

1. Watch the video and answer the presenter's questions. Which topics do the video talk about? https://www.youtube.com/watch?v=74_X8zQEKJ8

school uniform	after-school clubs	school rules	school subjects
----------------	--------------------	--------------	-----------------

2. Watch the video again. https://www.youtube.com/watch?v=74_X8zQEKJ8

Circle T (true) or F (false). Correct the false sentences.

1. Lessons usually start at eight o'clock. T/F
2. Students go home for lunch. T/F
3. Lessons finish at five o'clock. T/F
4. After school, students can go to clubs. T/F
5. The school holidays are from June to October. T/F

3. Which things are the same in your country? Which things are different? Discuss your answers as a class.

Example 3

You are going to watch a part of a video from the BBC about a dance competition. Read the advert for the programme. Do you have competitions like this in Ukraine?

Watch Part 1 of the video and match photos A-E with the names of the contestants 1-5

<https://www.youtube.com/watch?v=pwIi9d6UIR0&t=109s>

1. _____ Harry Barnes
2. _____ Jonadette Carpio
3. _____ Jodelle Douglas
4. _____ Shakira Tonkmor
5. _____ Kieran Lai

3. Watch the video again. Mark the sentences T (true) or F (false). Correct the false statements: <https://www.youtube.com/watch?v=HJQFzxtAcgs>

1. _____ Harry always feels happy.
2. _____ Jonadette was born in a different country.

3. _____ Jodelle usually works alone.
4. _____ Shakira doesn't plan her dances.
5. _____ Kieran uses machines when he dances.

4. Watch Part 2 of the video and answer the questions.

1. Who is the winner?
2. Why do the judges like him*/her?
3. How does the winner react/feel?
4. What happens next for the winner?

5. Culture project. In groups use the language and ideas covered in the task to create a digital presentation promoting dance and its benefits in Ukraine.

Тема: Подорож

Example 1

1. Watch the video and answer the presenter's questions.

<https://www.youtube.com/watch?v=n9ZLx6Y14g8>

How many different types of transport can you use in London?

2. Watch the video again and circle the correct answer.

<https://www.youtube.com/watch?v=n9ZLx6Y14g8>

1. London is a very big city. 5 million/9 million people live there.
2. When the London Underground first opened, it had 7/70 stations.
3. You can/can't sit at the top of a double-decker bus.
4. It sometimes/often rains in London!
5. You can take a river bus/ a river taxi to work.
6. The cheapest way to travel round London is by bike/bus.
7. You can take a cable car across the river/the city!

3. What's your favourite type of transport and why? Compare your ideas as a class.

Project

- Work in groups. Make video interviews about your journey to school.
- Plan your video. Decide who plays the roles of the interviewer and interviewees, and who films the video. Decide when and where you can shoot the video.
- Decide what you want to know about your classmates journey to school and write the script. Use these questions to help you.

1. What time do you leave home?
2. What transport do you use?
3. How long does it take?
4. Do you like your journey to school? Why/Why not?
  - Learn and practise the script. Then film the video.
  - Share your video with the class. Who has the longest journey to school?

Example 2

1. Work in pairs. What places in London do you know?

Notting Hill, Buckingham Palace

2a. Read the text messages. Why is Lydia going to London?

City shopping

Some big cities have famous places to go shopping. Do you know any? This programme is about some of them.

I have a work trip to London next week!

Have you got any dos and don'ts for London?

Lydia xx

Ben: Don't go to Oxford Street. It's

very busy.

Carla: Visit The British Museum. It's really interesting.

Vitor: Don't take taxis! They're expensive.

Jemima: Go to Greenwich and take photos.

Juana: Try Indian food. Indian food in the UK is really good.

Alexis: Drink English tea, Lydia. It's cheap x

Theresa: See a show, Lydia. There are lots of good shows in London.

Toni: Take a coat!

b. Read the text messages again. Complete 1-5 with the verbs in bold.

1. _____ Japanese food, British food
2. _____, _____ New York, Rome, The British Museum
3. _____ a taxi, a bus, a train, photos, a coat
4. _____ tea, coffee
5. _____ a film, a show

3. Read the messages in Exercise 2a again. Tick the things that are good to do in London.

1. go to Oxford Street _____
2. visit The British Museum _____
3. take taxis _____
4. go to Greenwich _____
5. take photos _____
6. try Indian food _____
7. drink tea _____
8. see a show _____
9. take a coat _____

4. Look at the pictures and the symbols. Make sentences about a trip to Rome.

1 Drink coffee.

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

6 _____

5. Your friend wants to visit your city. Complete the table of dos and don'ts.

Dos	Don'ts

6. Work in pairs. Tell your partner your dos and don'ts for your city. Then complete the table with your partner's dos and don'ts for their city.

Go to the Eiffel Tower. Take photos. Don't have coffee there. It's expensive!

Dos	Don'ts

Тема: Покупки

1. In pairs, discuss the questions.

1. Do you prefer to buy things online or in shops? Why?
2. Have you got a favourite shopping website or shop?
3. What is the most interesting thing you bought last month?
4. Do you know someone who recently bought something unusual? What did they buy?

2. You are going to watch part of a video from the BBC about shopping in different cities. Read an advert for the programme and answer the questions.

<https://www.youtube.com/watch?v=73KSCfLkcTI>

3. Watch Part 1 of the video. Mark the sentences T (true) or F (false).

- _____ In Oxford Street, everything costs a lot of money.
- _____ People go to a special event in Oxford Street in November.
- _____ The air in Oxford Street is very clean.
- _____ In Portobello Road, there is a big market every day.
- _____ You can buy old clothes in Portobello market.

4. Work in pairs. In your opinion, which is better – a day in Oxford Street or a day in Portobello Road? Why?

5. Watch Part 2 of the video and complete the sentences.

<https://www.youtube.com/watch?v=cN9FhztEMos>

1. The Apple Store on Fifth Avenue is interesting because _____.
2. You might get tired in Macy's because _____.
3. Shibuya Crossing is famous because _____.
4. Trendy young people go to Shibuya because _____.

6. Work in pairs. Imagine you have £ 4,000 to spend. Will you go to London, New York or Tokyo? Why? What are you going to spend your money on?

7. CULTURE PROJECT

In small groups, create a presentation about a shopping area.

1. Use the Internet to research a popular city shopping centre or area in your country.
2. Write a short script and include some photos or video.
3. Share your presentation with the class.

Моє перше знайомство з Лондоном

Дійові особи:

Kate

Ann

Children

Наочні посібники:

- Картинки, на яких нечітко намальовані контури предметів: дерево, лист дерева, сонце, хмари, веселка, небо, дощ, квітка, човен, корабель, зірка, місяць, річка, пагорб, гора.
- Плакат № 1, на якому намальовані тварини: собака, кішка, миша, корова, поросля, кінь, заєць, качка і т.п.
- Плакат № 2, на якому намальована улюблена їжа тварин: яблуко, банан, груша, молоко, каша, сир, м'ясо і т.п.
- Карточки, на яких написано час (11:15; 10:30 і т.п.).
- Прапорці Англії, намальовані на папері (за кількістю учасників свята).

Ann: Hello!

Kate: Hello, children! Сьогодні ми з вами відправимося в Лондон. London is the capital of England. Раніше назва столиці була зовсім інша.

Є країна на світі казково красива, де крізь туман видно хмарку грайливу. Є там столиця і назва у неї Лутдін. Дядько її так назвав, який приходив на той острів дуже давно, коли не було ще там ні вогнів казкових замків, ні різнокольорових ліхтарів, ні яскравого блиску вітрин, ні парків, ні садів, ні шин. Лише туман ті скали покривав неначе страж, суворий велетень.

Діти, хто запам'ятав, як в давні часи називався Лондон?

Children: Лутдін.

Kate: Правильно!

Ann: І ось що було далі.

Пристав до тих далеких берегів Юлій Цезар.

І зустрів їх густий туман, густий і гордий, величавий.

“It is a White Land”, - Юлій told.

We shall call it Albion.

Густий туман був big and tall

І назва йому Альбїон.

Діти, хто побував на тих далеких берегах?

Children: Юлій Цезар.

Kate: Так. І він назвав Англію туманним Альбїоном. Крізь густий туман важко було що-небудь розгледіти. Що ж міг побачити там Юлій Цезар?

Kate: What is this?

Children: A tree.

Kate: What can you see?

Children: A star. (rainbow, cloud, rain, flower, boat, ship, star, moon, hill, mountain, river, sun, leaf)

Діти продовжують відповідати на питання.

Ann: Розфарбуймо декілька картинок. A mountain is black; a tree is green, a ship is yellow, a star is white, a cloud is grey, a sky is blue, a hill is brown, a sun is orange, a flower is purple, a rain is grey, a moon is yellow, a boat is black.

Kate: Є там велика кількість міст

Величних і красивих,

Багато там людей живе

Привітних, добрих, милих.

І Ліверпуль є -

Колиска молодих людей

Їх мир любив тоді

І любить по цей час.

Ліверпуль – це місто, де зустрілися четверо хлопців, які організували групу «Бітлз». Вони співали пісні.

Kate: Can you sing?

Children: Yes!

Kate: Can you sing “Happy Birthday?”

Children: Yes!

Kate: У кого нещодавно був день народження?

Вибирають того, у кого нещодавно був день народження.

Ann: Stand up! Make a circle! Let’s sing “Happy Birthday” for ...

Kate: I Глазго є – великий порт,
Куди приходять кожний рік
Великі кораблі.
I Кент там є, i hop fields,
Де хміль росте,
Й велика кількість horses, cows, pigs,
Де побуваю я.

Ann: Look, please! Ось перед вами тварини (показує плакат № 1), а поряд –
Їх улюблена Їжа (плакат № 2). Підберіть пару. A mouse likes cheese.

Діти складають речення за зразком.

Ось чую я «Бом-бом, бом-бом», -

Kate: Так дзвонить Big Ben,
The most beautiful clock
I у світі й в цій країні.

Ann: Тоді я в Тауер піду,
Коли наступить день,
Де до цих пір the ravens live
And country still exists.

Nick: Коли Big Ben показує 9 годину ранку, у Києві годинник б'є 11 раз.
Англійці встають вранці й лягають спати на 2 години пізніше, ніж ми тут, в
Україні. Ось, наприклад, котра зараз година в Золотоноші?

Children: 11.15

Kate називає час або показує карточки, на яких зображено Лондонський
час, і питає, котра година в Києві. Діти відповідають по-англійськи, або по-
українськи.

Ann: Тауер – музей. Раніше це була фортеця, королівський палац, тюрма.
Існує легенда, в якій говориться, що, коли ворони відлетять з Тауера, Англія
перестане існувати. Є навіть спеціальна людина, The Raven Master, яка годує
воронів.

Kate: I побуваю в Сохо я,
Will meet “Good morning!”

To each man.

And they will tell me, “Hello, Kate!”

І прокатаюсь по Темзі я,

І завітаю in the parks,

І побуваю в City я,

Will meet with many guys.

Ann: Діти, ви знаєте, яка річка протікає в Києві?

Children: Дніпро.

Kate: А в Лондоні тече річка Темза. Столиця Англії ділиться на райони: Сохо, Сіті та інші.

Ann: А в одному з парків розташований зоопарк. Лондонський зоопарк – один з найбільших у світі. Наша гра називається «Зоопарк», а ми з вами – звірята. Let’s play a game! Who are you? What is your name?

Діти грають у гру, відповідаючи за зразком.

Kate: I am a monkey. My name is Tom.

Ann: Та ось сльоза скотилась по щоці

І стало сумно мені враз,

Бо бачу Лондон я, мабуть,

В останній раз.

Вже чути гуркіт літака,

І ось у хмарах я.

Додому я лечу на Україну.

А щоки всі в сльозах.

О, Лондон, ти любов моя,

I like it very much.

We don’t say to you: «Прощай! »

But we tell you, “Goodbye!”

Kate: Діти, скажімо цьому гостинному місту: «До побачення! »

Children, Kate, Ann: Goodbye, London!

Ann: Ми сьогодні взнали багато нового. Як в давні часи називали Лондон.

Children: Лутдін.

Kate: Коли Юлій Цезар пристав до берегів Англії, яскраво світило сонце і небо було безхмарне, чи не так?

Children: Ні, був туман.

Ann: А що спільного між містом в Англії під назвою Ліверпуль і групою «Бітлз»?

Children: Четверо хлопців зустрілись в Ліверпулі та організували групу «Бітлз».

Kate: Тауер – це зараз тюрма, чи не так?

Children: Ні, це – музей.

Ann: Там живуть ластівки чи ворони?

Children: Ворони.

Kate: А Лондонський зоопарк великий чи маленький?

Children: Великий.

Ann: В Лондоні – 8.15. Котра година в Києві?

Children: 10.15

Kate: Київ стоїть на річці Дніпро. А яка річка в Лондоні?

Children: Темза.

Ann: Ну, молодці. Правильно відповіли на всі питання.

Kate: На пам'ять про сьогоднішню подорож ми з Ann даруємо вам ці прапорці Англії.

Ann: Сподіваюсь, що ще колись разом з вами ми відправимося в Лондон.

Ann, Kate: Goodbye!

Children: Goodbye!

ПОСІБНИК
НУШ У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ:
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ
(частина 2)

Автори-дописувачі:

Авраменко Оксана, Буряк Світлана, Вертипорох Надія, Зуєва Майя, Лук'ященко Людмила, Оверчук Вікторія, Омельченко Ірина, Педченко Анна, Синільник Тетяна, Щепетна Віта, Юр'єва Єлізавета, Ярмоленко Людмила, учителі Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради.

Архипова Валентина, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Дога Тетяна, Ратушина Маргарита, Черненко Наталія, учителі Черкаської гімназії №9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради.

Калашник Наталія, Павлик Світлана, Шевченко Жанна, учителі Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради.

Опанасенко Юлія, Терещенко Тетяна, учителі Золотоніської міської ради та Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради.

Савицька Галина, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Січкач Світлана, завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

